

วารสาร

สถาบันวิจัยญาณสังวร

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Journal of Yanasangvorn Research Institute Mahamakut Buddhist University

ปีที่ 17 ฉบับที่ 1
(มกราคม - มิถุนายน 2569)

Vo 1.17 No.1
(January - June 2026)

ISSN 3027 - 6801

ปรัชญาสถาบันวชิรญาณสังวร

วิทยา สัพพกิจจานวพัฒน์ฐานา

การวิจัยเป็นรากฐานแห่งการพัฒนาทุกชนิด

The research is the best bases for every
type of works development.

เจ้าของ	สถาบันวชิรญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เลขที่ 248 หมู่ที่ 1 บ้านวัดสุวรรณ ถนนศาลายา-นครชัยศรี ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170 โทร 0-2444-6000 ต่อ 1125-1127		
วัตถุประสงค์	1. เพื่อเป็นศูนย์กลางการเผยแพร่ผลงานวิจัยและบทความวิชาการทางพระพุทธศาสนา สู่สาธารณชน 2. เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความคิดเห็น เกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัยและความเจริญก้าวหน้า ในการวิจัยทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งการประกันคุณภาพการศึกษา 3. เพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพผลงานการวิจัยทางพระพุทธศาสนาสู่ระดับสากล		
ที่ปรึกษา	พระพรหมวชิรเมธาภรณ์, รศ.ดร.	อธิการบดี	
หัวหน้ากองบรรณาธิการ	พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ, ผศ.ดร.		
บรรณาธิการ	พระราชวชิรญาณเมธี, ผศ.ดร.		
ผู้ช่วยบรรณาธิการ	ดร.วสันต์ ฉายรัศมีกุล นางสาวสุลัดดา กงภูเวศ		
ผู้จัดการวารสาร	นางนุชวลี กิจคำ		
ผู้ช่วยผู้จัดการวารสาร	นางสาวรุ่งทิพย์ มณฑิเยร		
กองบรรณาธิการ	พระครูศรีวิรัตนสุนทร, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	
	พระมหาวิโรจน์ คุตตวิโร, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	
	พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	
	พระปลัดสมชาย ปโยโค, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	
	ศาสตราจารย์ ดร.ชัยยุทธ ชินณะราศรี	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี	
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดำรงค์ เบญจศิริ	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพงษ์ มะลิซ้อน
ดร.วีรชัย คำธรร
ดร.ธเนศ เกษศิลป์

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
มหาวิทยาลัยมหิดล

ฝ่ายจัดทำ

1. นางนุชวลี กิจคำ
2. ดร.วสันต์ ฉายรัศมีกุล
3. นางสาวสุลัดดา กงภูเวศ
4. นางสาวรุ่งทิพย์ มณเฑียร

กำหนดเผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ (ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน และ ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม)

สถานที่ติดต่อ สถาบันวิจัยวรรณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

เลขที่ 248 หมู่ที่ 1 บ้านวัดสุวรรณ ถนนศาลายา-นครชัยศรี ตำบลศาลายา

อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170 โทร 0-2444-6000 ต่อ 1125-1127

* ผลงานวิจัยหรือบทความวิชาการที่ปรากฏในวารสารนี้ เป็นความรับผิดชอบของผู้เรียบเรียง
ซึ่งสถาบันวิจัยวรรณสังวรไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย

* การนำผลงานวิจัยหรือบทความวิชาการในวารสารนี้ไปเผยแพร่ สามารถ Down load ได้ที่
เว็บไซต์ของมหาวิทยาลัย www.mbu.ac.th พร้อมระบุว่าได้รับความเอื้อเฟื้อจากสถาบันวิจัยวรรณสังวร
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Journal of Yanasangvorn Research Institute Mahamakut Buddhist University

ปีที่ 17 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2569) Vol.17 No.1 (January – June 2026)

ISSN 3027 – 6810 (Online)

บทบรรณาธิการ (Editor note)

วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (Journal of Yanasangvorn Research Institute Mahamakut Buddhist University) วารสารฉบับนี้จัดพิมพ์ขึ้นเป็นปีที่ 17 ฉบับที่ 1 เดือนมกราคมถึงเดือนมิถุนายน 2569 มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์กลางการเผยแพร่ผลงานวิจัยและบทความวิชาการทางพระพุทธศาสนาสู่สาธารณชน ใช้เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความคิดเห็น เกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัย และความเจริญก้าวหน้าในการวิจัยทางพระพุทธศาสนา เพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพผลงานการวิจัยทางพระพุทธศาสนาสู่ระดับสากล โดยใช้เป็นแหล่งรวบรวมและเผยแพร่ผลงานวิจัยและบทความวิชาการทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ซึ่งแต่ละผลงานที่ได้รับการตีพิมพ์ลงในวารสารเป็นผลงานที่มีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นองค์ประกอบสำคัญ โดยวารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเปิดรับผลงานวิจัย บทความของอาจารย์ นักวิจัย นักวิชาการ และนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาตามเกณฑ์วารสารระดับชาติ

ดังนั้นวารสารสถาบันวิจัยญาณสังวรจึงเป็นอีกหนึ่งช่องทางที่ผู้สนใจสามารถเข้าถึงข้อมูลวิชาการทางพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี

กองบรรณาธิการวารสารสถาบันวิจัยญาณสังวรหวังเป็นอย่างยิ่งว่าทุกท่านจะได้รับความรู้ด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนาอย่างเต็มที่ จะเป็นประโยชน์ต่อสังคม ใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคมไทยต่อไป

พระราชวรญาณเมธี, ผศ.ดร.

บรรณาธิการ

สารบัญ

หน้า

บทบรรณาธิการ

บทความวิจัย

รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ โรงเรียนศรีประจันต์ “เมธีประมุข” ชนิษฐ์ธำ พลายเพชร	1
การบริหารงานบุคคลที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2 กนกพรรณ โอยสวัสดิ์	13
แนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 สุนิศา อินเอียด	24
ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในการทำงานของครู ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 วนิดา ลิ้มปี่	36
การปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในคดีเกี่ยวกับยาเสพติดตามมาตรฐาน การปฏิบัติงานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ กรณีศึกษาศูนย์ฝึกและอบรม เด็กและเยาวชนพระนครศรีอยุธยา ธนชัย ปานียโชติ	48

บทความวิชาการ

คนดี-คนเลว” ในวัฒนธรรมไทย:โครงสร้างทางศีลธรรมและมูมมิตของความดีในสังคมไทยร่วมสมัย ไทศิต เครือโสม	61
การวิเคราะห์การบำบัดทางความคิดและพฤติกรรมในมุมมองพุทธจิตวิทยา ปิยะวัฒน์ เข็มทอง	73
ความตายและวัฏสงสาร กรรมและการให้ผลของกรรม : หลักคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนา กับพลวัตสังคม พงษ์พันธ์ นารีน้อย	86
การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อขับเคลื่อนสถานศึกษาเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ในการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส ยุทธนา สำราญกิจ	99

รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน
โดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ โรงเรียนศรีประจันต์ “เมธิประมุข”

A DEVELOPMENT OF A LEARNING MANAGEMENT COMPETENCY MODEL FOR
TEACHERS TO ENHANCE STUDENT QUALITY THROUGH PROFESSIONAL LEARNING
COMMUNITIES: SRIPRACHAN METHIPRAMUK SCHOOL

ขนิษฐา พลายเพชร^{1*}
KHANITTHA PHLAIPHET^{1*}
ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2567

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีจุดประสงค์ 1. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นของครูในการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ 2. เพื่อสร้างและตรวจสอบคุณภาพ 3. เพื่อทดลองใช้รูปแบบ 4. เพื่อประเมินผลการใช้และการปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ การวิจัยนี้ใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา แบ่งเป็น 4 ระยะ ได้แก่ การศึกษาความต้องการจำเป็น การสร้างและตรวจสอบรูปแบบ การทดลองใช้ และการประเมินผล กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนศรีประจันต์ “เมธิประมุข” ปีการศึกษา 2567 จำนวน 54 คน โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสอบถามและแบบประเมิน สถิติที่ใช้ คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1. ความต้องการจำเป็นที่ควรได้รับการแก้ไขเร่งด่วนที่สุด คือ การใช้และพัฒนาสื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ 2. ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบอยู่ในระดับมาก โดยรูปแบบที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ การสร้างความรู้และความเข้าใจ กระบวนการขับเคลื่อนชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และการวัดและประเมินผล

¹ ผู้อำนวยการโรงเรียนบรรหารแจ่มใสวิทยา 1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี

Director of Banhamjamsaiwittaya 1 School, the Secondary Educational Service Area Office Suphan Buri

*Corresponding author; Email: dr.khanittha@hotmail.com

(Received: 28 February 2026; Revised: 10 March 2026; Accepted: 12 April)

3. ระดับการปฏิบัติตามรูปแบบอยู่ในระดับมาก และ 4. สมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูหลังจากที่ได้ปฏิบัติตามรูปแบบ อยู่ในระดับมาก และความพึงพอใจของครูที่มีต่อรูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : 1. การพัฒนารูปแบบ 2. สมรรถนะการจัดการเรียนรู้ 3. ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

ABSTRACT

The objectives of this research were: 1. to study the needs assessment for developing teachers' instructional competencies to improve learner quality using Professional Learning Communities (PLCs); 2. to construct and verify the quality of the model; 3. to implement the model; and 4. to evaluate and refine the development model for enhancing teachers' instructional competencies to improve learner quality using PLCs. This study employed a Research and Development (R&D) methodology, divided into four phases: needs assessment, model construction and verification, implementation, and evaluation. The sample, selected via purposive sampling, consisted of 54 administrators, teachers, and educational personnel at Sriprachan methipramuk school during the 2024 academic year. The research instruments included questionnaires and evaluation forms. The statistics used for data analysis were percentage, mean, and standard deviation. The research findings revealed that: 1. Needs Assessment: The most urgent need requiring immediate attention was the utilization and development of instructional media, innovations, and educational technology. 2. Model Quality: The appropriateness and feasibility of the model were at a high level. The developed model consisted of three main stages: Knowledge and Understanding Construction, the Professional Learning Community (PLC) Driving Process, and Measurement and Evaluation. 3. Model Implementation: The level of practical implementation of the model was at a high level. 4. Model Evaluation: Following the implementation of the model, teachers' instructional competencies were at a high level, and their overall satisfaction with the development model was at the highest level.

Keywords: 1. Model Development 2. Learning Management Competency 3. Professional Learning Community

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 มุ่งเน้นการสร้างทักษะแห่งอนาคตและการเรียนรู้ตลอดชีวิต (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2559) ซึ่ง ครู คือปัจจัยสำคัญที่สุดที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนอย่างมีนัยสำคัญ (สิทธิพร หาญลำพิง และคณะ, 2566) อย่างไรก็ตามการพัฒนาครูของประเทศไทยยังมีปัญหาเชิงโครงสร้าง ขาดประสิทธิภาพ และไม่ตรงกับความต้องการที่แท้จริง แม้นโยบายกระทรวงศึกษาธิการล่าสุดจะมุ่งลดภาระงานและเน้นการพัฒนาที่บูรณาการกับห้องเรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2566) แต่ในทางปฏิบัติกรอบการพัฒนาของคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ยังขาดกระบวนการที่ชัดเจนในการเชื่อมโยงสมรรถนะครูกับผลลัพธ์ของผู้เรียน ทำให้เกิดช่องว่างในการพัฒนาระบบการศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2567)

เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) จึงถูกนำมาใช้เป็นนวัตกรรมในการสร้างระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้ เพื่อลดความโดดเดี่ยวในการทำงาน สอดคล้องกับแนวคิดของ Dufour et al. (2004) ที่เน้นกระบวนการทำงานร่วมกัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ ซึ่งการขับเคลื่อนชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพให้สำเร็จต้องอาศัยภาวะผู้นำ ความไว้วางใจ และวิสัยทัศน์ร่วม (Carr, 2024) งานวิจัยยืนยันว่าชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพสามารถพัฒนาสมรรถนะครูและยกระดับผลสัมฤทธิ์ รวมถึงทักษะในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง (Baisden, 2023; สุพรรณิการ์ ชนะนิล และธีรชัย เนตรนอมศักดิ์, 2565)

สำหรับบริบทของโรงเรียนศรีประจันต์ “เมธีประมุข” จังหวัดสุพรรณบุรี พบปัญหาด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยในหลายรายวิชาต่ำกว่าเป้าหมาย และมีนักเรียนไม่จบการศึกษาภาคบังคับและชั้นพื้นฐานในรอบแรกสูงถึงร้อยละ 38.30 และ 18.52 ตามลำดับ (กลุ่มงานงบประมาณและแผนงาน โรงเรียนศรีประจันต์ “เมธีประมุข”, 2566) นอกจากนี้ จากการนิเทศภายในสถานศึกษาและรายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษา ประจำปีการศึกษา 2566 พบว่าสาเหตุหลักประการหนึ่งเกิดจากครูร้อยละ 65.40 ยังขาดสมรรถนะในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ขาดความมั่นใจในการประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยี และยังคงใช้วิธีสอนแบบบรรยายเน้นเนื้อหา มากกว่าการส่งเสริมกระบวนการคิดขั้นสูง (กลุ่มงานงบประมาณและแผนงาน โรงเรียนศรีประจันต์ “เมธีประมุข”, 2566) จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะผู้บริหารสถานศึกษา จึงมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเนื่องจากเป็นกระบวนการที่เน้นการเรียนรู้ร่วมกันจากหน้างานจริง ซึ่งจะช่วยแก้ปัญหาคความโดดเดี่ยวในการจัดการเรียนการสอน และสามารถเสริมสร้างสมรรถนะครูได้อย่างตรงจุด เพื่อต่อยอดการดำเนินงานเดิมของโรงเรียนให้เป็นระบบและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อันจะนำไปสู่การเป็นแบบอย่างที่ดีในการพัฒนาสมรรถนะครู และส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดทักษะที่จำเป็นได้อย่างยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นของครูในการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

2.2 เพื่อสร้างและตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

2.3 เพื่อทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

2.4 เพื่อประเมินผลการใช้และการปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

3.1 โรงเรียนทราบสภาพปัจจุบันและสภาพที่คาดหวังของครูในการพัฒนาสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนด้วยชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

3.2 ครูได้รับการพัฒนาสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนด้วยชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และผ่านเกณฑ์การประเมินสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ตามหลักเกณฑ์การประเมินของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

3.3 นักเรียนได้รับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนผ่านการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ด้วยชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ โรงเรียนศรีประจันต์ “เมธีประมุข” ผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนาตามกระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยดำเนินการเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาความต้องการจำเป็นของครูในการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ทำการศึกษาทั้งประชากรจำนวน 54 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียนศรีประจันต์ “เมธีประมุข” ได้แก่ รองผู้อำนวยการจำนวน 2 คน ครูและบุคลากรทางการศึกษา จำนวน 52 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามสภาพปัจจุบันและสภาพที่คาดหวังเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

ระยะที่ 2 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ผู้วิจัยดำเนินการแบ่งเป็น 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 การสร้างรูปแบบ ผู้วิจัยเป็นผู้สร้างรูปแบบและร่างคู่มือการใช้รูปแบบ โดยสังเคราะห์จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำผลการประเมินความต้องการจำเป็นจากระยะที่ 1 มาเป็นกรอบในการยกร่างรูปแบบ

ตอนที่ 2 การตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบ ผู้วิจัยนำร่างรูปแบบและคู่มือที่สร้างขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาหลักสูตรและการสอน, ด้านการวัดและประเมินผลการศึกษา, ด้านภาษาไทย, ด้านการจัดการเรียนรู้, ด้านการบริหารสถานศึกษา, ด้านการบริหารการศึกษา และด้านการนิเทศการศึกษา เป็นผู้ตรวจสอบคุณภาพ โดยผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลโดยการส่งร่างรูปแบบให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาประเมิน พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะ เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ จากนั้นผู้วิจัยนำผลการประเมินและข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขรูปแบบให้มีความสมบูรณ์ก่อนนำไปใช้

ระยะที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ นำรูปแบบไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 24 คน ประกอบด้วย ครูผู้สอน 16 คน และหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ผู้นิเทศ 8 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง ผู้วิจัยดำเนินการทดลองใช้รูปแบบตลอดปีการศึกษา 2567 ผ่านขั้นตอนการสร้างความรู้ความเข้าใจ และการขับเคลื่อนกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพจำนวน 3 วงรอบผ่านวงจรวิจัยเชิงปฏิบัติการ PAOR (การวางแผน ปฏิบัติการ สังเกตการณ์ และสะท้อนผล)

ระยะที่ 4 การประเมินผลการใช้และการปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ กลุ่มตัวอย่าง คือ ครู และหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ โรงเรียนศรีประจันต์ “เมธีประมุข” ปีการศึกษา 2567 โดยแบ่งการดำเนินการเป็น 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 การประเมินสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ครูผู้สอน จำนวน 16 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบประเมินสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู วิธีการประเมินคือ ให้หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ปฏิบัติหน้าที่เป็น "ผู้นิเทศ" จำนวน 8 คน ทำหน้าที่สังเกตการสอนและประเมินสมรรถนะของครูผู้สอน หลังจากที่ได้ปฏิบัติตามรูปแบบ

ตอนที่ 2 การประเมินความพึงพอใจของครูหลังจากที่ได้ใช้รูปแบบ กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ครูผู้สอนและหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ รวมจำนวน 24 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบประเมินความพึงพอใจของครูที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ โรงเรียนศรีประจันต์ “เมธีประมุข

5. ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการสำรวจความต้องการจำเป็นของครูในการพัฒนาสมรรถนะ การจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

ตารางที่ 1 สภาพความต้องการจำเป็นของครูในการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

รายการ	D	I	PNI _{modified}	ลำดับ
1. การออกแบบการเรียนรู้	3.12	4.31	0.39	2
2. การใช้และพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้	3.12	4.44	0.42	1
3. การจัดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิดและลงมือปฏิบัติ	3.21	4.37	0.36	3
4. การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง	3.11	4.32	0.39	2
สรุปภาพรวม	3.14	4.36	0.39	-

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพความต้องการจำเป็นของครูในการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพโดยภาพรวมมีค่า PNI_{modified} เท่ากับ 0.39 เมื่อพิจารณาความต้องการจำเป็นที่ควรได้รับการแก้ไขเร่งด่วนที่สุดได้แก่ การใช้และพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ มีค่า PNI_{modified} เท่ากับ 0.42

ตอนที่ 2 ผลการสร้างและตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

ผลการสร้างรูปแบบพบว่า รูปแบบนี้พัฒนาขึ้นจากการสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 การจัดการเรียนรู้เชิง วงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการ และกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ร่วมกับผลการศึกษาความต้องการจำเป็นในระยะที่ 1 ซึ่งพบว่าครูต้องการพัฒนา ด้านการใช้สื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีมากที่สุด ผู้วิจัยจึงได้กร่างรูปแบบที่มุ่งเน้นการแก้ปัญหาจากหน้างานจริงโดยมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ขั้นตอนหลัก ดังนี้ (1) การสร้างความรู้และความเข้าใจเป็นขั้นตอนการเตรียมความพร้อมและเสริมสร้างองค์ความรู้พื้นฐานให้แก่ครูผู้สอน (2) กระบวนการขับเคลื่อนชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เป็นการนำองค์ความรู้สู่การปฏิบัติจริง โดยแบ่งกระบวนการออกเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่ (2.1) การจัดตั้งกลุ่มและกำหนดบทบาทสมาชิก (2.2) การวิเคราะห์ปัญหาและกำหนดเป้าหมายร่วมกัน (2.3) การวางแผนและออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ (2.4) การปฏิบัติการสอนและสังเกตชั้นเรียน และ (2.5) การสะท้อนผลและถอดบทเรียน และ (3) การวัดและประเมินผล

วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร ปีที่ 17 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2569) 7

ผลการตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ โรงเรียนศรีประจันต์ “เมธีประมุข แสดงดังตารางที่ 2 ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ

รายการ	ความเหมาะสม (n = 7)			ความเป็นไปได้ (n = 7)		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. หลักการของรูปแบบ	4.14	0.90	มาก	4.29	0.84	มาก
2. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ	4.44	0.80	มาก	4.24	0.71	มาก
3. เนื้อหา	4.49	0.61	มาก	4.32	0.74	มาก
4. กระบวนการพัฒนา	4.33	0.66	มาก	4.10	0.83	มาก
5. การวัดและประเมินผล	4.32	0.70	มาก	4.14	0.97	มาก
6. ปัจจัยและเงื่อนไขความสำเร็จ	3.86	0.69	มาก	4.14	0.90	มาก
สรุปภาพรวม	4.34	0.68	มาก	4.19	0.76	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ โรงเรียนศรีประจันต์ “เมธีประมุข” ภาพรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.34$, S.D. = 0.68)

ผลการประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ โรงเรียนศรีประจันต์ “เมธีประมุข” ภาพรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.19$, S.D. = 0.76)

ตอนที่ 3 ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการปฏิบัติตามรูปแบบ

รายการ	ผลการประเมิน (n = 8)		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ขั้นตอนที่ 1 การสร้างความรู้ความเข้าใจ	4.31	0.75	มาก
ขั้นตอนที่ 2 กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ	4.46	0.72	มาก
ขั้นตอนที่ 3 การวัดและการประเมินผล	4.17	0.82	มาก
สรุปในภาพรวม	4.41	0.20	มาก

จากตารางที่ 3 ผลการประเมินระดับการปฏิบัติตามรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ โรงเรียนศรีประจันต์ “เมธีประมุข” ประเมินโดยผู้นิเทศ พบว่า ในภาพรวมมีการปฏิบัติตามอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.20)

ตอนที่ 4 ผลการประเมินสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูหลังจากการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

4.1 การประเมินผลการใช้รูปแบบกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 24 คน โดยแบ่งบทบาทหน้าที่ในการประเมินให้สอดคล้องกับระเบียบวิธีวิจัยในระยยะที่ 4 โดยในการประเมินสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอน จำนวน 16 คน ผู้วิจัยได้กำหนดให้ หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้นิเทศภายใน จำนวน 8 คน เป็นผู้ดำเนินการประเมินซึ่งครอบคลุมด้านทักษะ ด้านคุณลักษณะเฉพาะบุคคลและด้านทัศนคติ ซึ่งผู้นิเทศดำเนินการสังเกตการสอนในชั้นเรียนจริงร่วมกับการตรวจแผนการจัดการเรียนรู้และร่องรอยหลักฐานการเรียนรู้ของผู้เรียนหลังจากที่ครูได้ผ่านกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพตามรูปแบบครบทั้ง 3 วงรอบ เพื่อให้มั่นใจว่าระดับสมรรถนะที่ปรากฏเป็นผลมาจากการใช้รูปแบบอย่างแท้จริง ดังข้อมูลในตารางที่ 4 ตารางที่ 4 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการประเมินสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูตามรูปแบบ

รายการ	ผลการประเมิน (n = 8)		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านทักษะ	4.41	0.73	มาก
2. ด้านคุณลักษณะเฉพาะบุคคล	4.13	0.88	มาก
3. ด้านทัศนคติ	4.78	0.53	มากที่สุด
สรุปในภาพรวม	4.45	0.75	มาก

จากตารางที่ 4 ผลการประเมินสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูตามรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ โรงเรียนศรีประจันต์ “เมธีประมุข” โดยผู้นิเทศประเมิน พบว่า ในภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.45, S.D. = 0.75) เมื่อพิจารณารายด้าน พบผลการประเมินดังนี้ ด้านทักษะ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.41, S.D. = 0.73) ด้านคุณลักษณะเฉพาะบุคคล มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.13, S.D. = 0.88) ด้านทัศนคติ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.78, S.D. = 0.53)

4.2 การประเมินความพึงพอใจของครูที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ โรงเรียนศรีประจันต์ “เมธีประมุข” พบว่า ในภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.54, S.D. = 0.69) เมื่อพิจารณารายข้อโดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย พบว่า รายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ วิธีการในการดำเนินงานตามรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนโดยใช้ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ โรงเรียนศรีประจันต์ “เมธีประมุข” ($\bar{x}$ = 4.81, S.D. = 0.40) รายการที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสะท้อนผลการดำเนินงาน ($\bar{x}$ = 4.31, S.D. = 0.70)

6. สรุปผลการวิจัย

6.1 ผลการศึกษาศภาพความต้องการจำเป็นของครูในการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ พบว่าความต้องการจำเป็น ที่ควรได้รับการแก้ไขเร่งด่วนที่สุด ได้แก่ การใช้และพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้

6.2 ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ โรงเรียนศรีประจันต์ “เมธีประมุข” ภาพรวมอยู่ในระดับมาก และผลการประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ โรงเรียนศรีประจันต์ “เมธีประมุข” ภาพรวมอยู่ในระดับมาก

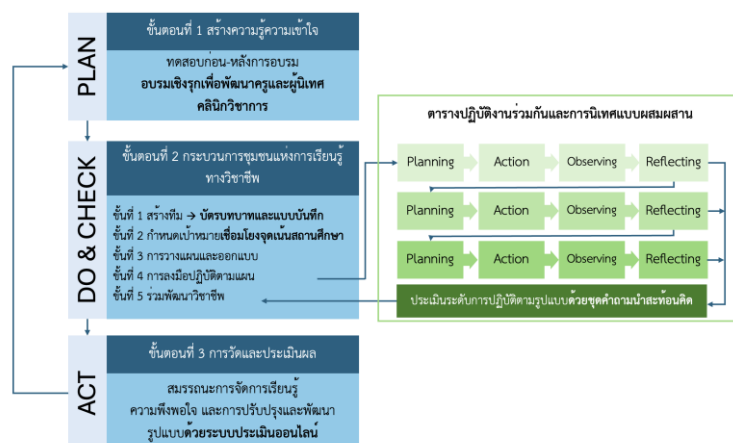
6.3. รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่สมบูรณ์ ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การสร้างความรู้และความเข้าใจ, กระบวนการขับเคลื่อนชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพผ่านวงจรการพัฒนาคุณภาพและการวัดและประเมินผล และผลการประเมินระดับการปฏิบัติตามรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ โรงเรียนศรีประจันต์ “เมธีประมุข” ประเมินโดยผู้สังเกต พบว่า ในภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

6.4 ผลการประเมินผลการใช้และการปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

6.4.1 ผลการประเมินสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูตามรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ โรงเรียนศรีประจันต์ “เมธีประมุข” โดยผู้สังเกตประเมิน พบว่า ในภาพรวมสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูอยู่ในระดับมาก

6.4.2 ผลการประเมินความพึงพอใจของครูที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ โรงเรียนศรีประจันต์ “เมธีประมุข” พบว่า ในภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

6.5 ผลการปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ โรงเรียนศรีประจันต์ “เมธีประมุข” ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1. การสร้างความรู้และความเข้าใจ 2. กระบวนการขับเคลื่อนชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และ 3. การวัดและประเมินผล รายละเอียดแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ โรงเรียนศรีประจันต์ “เมธีประมุข”

7. อภิปรายผลการวิจัย

7.1 ผลการวิจัยพบว่าครูมีความต้องการพัฒนาด้านการใช้สื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยี แรงดันที่สุด อภิปรายได้ว่า การที่รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเริ่มต้นด้วยการค้นหาความต้องการจำเป็นที่แท้จริงจากบริบทหน้างาน ทำให้การกำหนดเป้าหมายของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ มีความชัดเจนและตรงจุด ส่งผลให้ครูเกิดความตระหนักและพร้อมที่จะเรียนรู้เพื่อปิดช่องว่างสมรรถนะของตนเอง สอดคล้องกับแนวคิดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ที่บุคคลจะเกิดแรงจูงใจสูงสุดเมื่อได้พัฒนาทักษะที่ตนเองเห็นว่ายังขาดความชำนาญ (McClelland, 1973)

7.2 รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมและเป็นไปได้ในระดับมาก อภิปรายได้ว่า กลไกสำคัญที่ทำให้รูปแบบนี้สามารถพัฒนาสมรรถนะครูได้จริง คือ การบูรณาการกระบวนการ 3 ขั้นตอนหลักอย่างเป็นระบบซึ่งสามารถส่งเสริมครูในด้านการวางแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก เปิดพื้นที่ให้ครูมีพื้นที่ปลอดภัยในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รูปแบบนี้จึงไม่ได้เป็นเพียงแนวคิดทางทฤษฎี แต่มุ่งเน้นปฏิบัติที่ชัดเจนและทำให้เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริงซึ่งสอดคล้องกับองค์ประกอบของรูปแบบการสอนที่ต้องมีหลักการและกลไกที่เอื้อต่อการปฏิบัติ (Joyce and Weil, 1996) และสอดคล้องกับ DuFour et al. (2008) ที่ระบุว่าการขับเคลื่อนวิชาชีพต้องเน้นการสร้างโครงสร้างและวัฒนธรรมร่วมกัน

7.3 การปฏิบัติตามรูปแบบในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพส่งผลให้เกิดนวัตกรรมที่เป็นแบบอย่างได้ อภิปรายได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันผ่านวงรอบของวงจรวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการทำงานของครู การเปิดชั้นเรียนอย่างเป็นกัลยาณมิตร ไม่ใช่เพื่อการจับผิด แต่เป็นพื้นที่ในการสะท้อนคิดอย่างลึกซึ้ง ทำให้ครูได้เห็นวิธีการสอนที่หลากหลาย และเกิดการปรับพฤติกรรมการสอนจากผู้ถ่ายทอดความรู้เป็นผู้อำนวยความสะดวกซึ่งเป็นกระบวนการที่นำไปสู่การพัฒนาวิชาชีพที่ยั่งยืน (Hord, 1997) และเปลี่ยนโรงเรียนให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง (Senge, 1990)

7.4 สมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูหลังการใช้รูปแบบอยู่ในระดับมาก อภิปรายได้ว่าสมรรถนะที่เพิ่มขึ้นเป็นผลลัพธ์โดยตรงจากการที่นำกระบวนการของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพมาใช้อย่างเป็นรูปธรรมและขับเคลื่อนด้วยแนวทางที่ชัดเจนทำให้ครูสามารถออกแบบการเรียนรู้เชิงรุกได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้การที่ครูทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในศักยภาพร่วมกันซึ่งส่งผลต่อการยกระดับผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ สอดคล้องกับแนวคิดของ Vangrieken et al. (2015) และ Carr (2024) ที่พบว่าชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่เข้มแข็งจะส่งผลกระทบเชิงบวกต่อแนวปฏิบัติของครูและการรักษาครูไว้ในระบบ

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานต้นสังกัดและผู้บริหารสถานศึกษาควรกำหนดให้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเป็นภารกิจหลัก ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เป็นเครื่องมือหลักในกระบวนการทำงานเพื่อลดภาระงานเอกสารและเพิ่มความรวดเร็วในการสะท้อนผลการสอน พร้อมทั้งสนับสนุนระบบนิเทศแบบคลินิกวิชาการเพื่อให้ครูได้รับการช่วยเหลือด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีตามความต้องการจำเป็นที่พบในงานวิจัยอย่างเป็นรูปธรรม

8.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

ครูควรประยุกต์ใช้ขั้นตอนกระบวนการ PLC ในรูปแบบไปใช้ในการออกแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยเน้นการทำงานร่วมกันในวงรอบการสังเกตชั้นเรียนและการสะท้อนผลเชิงลึกเพื่อแก้ปัญหาการจัดการเรียนรู้ที่เน้นเนื้อหาเพียงอย่างเดียว และมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงของผู้เรียนผ่านสื่อนวัตกรรมที่ทันสมัย

8.3 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

ควรมีการวิจัยและพัฒนาเครื่องมือหรือแพลตฟอร์มดิจิทัลเฉพาะทางที่ช่วยสนับสนุนกระบวนการสะท้อนคิดของครูในวงรอบ PLC ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น รวมถึงการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับผลกระทบของระบบพี่เลี้ยงวิชาการที่ส่งต่อการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้

9. บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2566). *นโยบายและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566*. สืบค้นจาก <https://www.moe.go.th/360policy-and-focus-moe-2023/>
- กลุ่มงานงบประมาณและแผนงาน โรงเรียนศรีประจันต์ “เมธีประมุข”. (2566). *รายงานผลการประเมินตนเอง ประจำปีการศึกษา 2565 โรงเรียนศรีประจันต์ “เมธีประมุข”*. สุพรรณบุรี: โรงเรียนศรีประจันต์ “เมธีประมุข”.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2559). *แผนยุทธศาสตร์สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา* (พ.ศ. 2559–2564). กรุงเทพมหานคร: บริษัท ฟริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2567). *รายงานการศึกษากระบวนการและผลการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ*. กรุงเทพมหานคร: สกศ.
- สุพรรณิการ์ ชนะนิล และธีรชัย เนตรนอมศักดิ์. (2565). PLC ดีจริงหรือกับการพัฒนาการศึกษาไทย. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*, 14(1), 68-81.
- สิทธิพร หาญลำพิง, ยุภาพร ยุภาศ และเสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร. (2566). ปัจจัยที่ส่งผลต่อสมรรถนะของครูผู้สอนในสถานศึกษา อำเภอห้วยเม็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์เขต 2 จังหวัดกาฬสินธุ์. *วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ*, 3(4), 309-322.
- Baisden, T. (2022). President's Column (November 2023). *New Zealand Science Review*, 78(1-4), 1-2.
- Carr, J. (2024). *PLCs: A Recipe for Success? The Impact of Professional Learning Communities on Teacher Practice and Teacher Retention*. (Education Doctoral). St. John Fisher University, New York.
- DuFour, R. (2004). What is a "professional learning community"?. *Educational Leadership*, 61(8), 6-11.
- Hord, S. M. (1997). *Professional Learning Communities: Communities of Continuous Inquiry and Improvement*. Austin, TX: Southwest Educational Development Laboratory.
- Joyce, B., & Weil, M. (1996). *Models of Teaching* (5th ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- McClelland, D. C. (1973). Testing for competence rather than for "intelligence.". *American Psychologist*, 28(1), 1-14.
- Senge, P. (1990). Peter Senge and the learning organization. *Dimension*, 14, 1-13.
- Vangrieken, K., Dochy, F., Raes, E., & Kyndt, E. (2015). Teacher collaboration: A systematic review. *Educational Research Review*, 15, 17-40.

10. คำขอบคุณ

งานวิจัยเรื่องนี้สำเร็จได้ด้วยดี เนื่องด้วยได้รับคำแนะนำจาก รศ.ดร.สมคิด พรหมจ้อย ที่กรุณาให้คำปรึกษาเสนอแนะการทำงานนี้ให้สำเร็จ และขอขอบคุณคณะผู้บริหาร คุณครูและนักเรียนโรงเรียนศรีประจันต์ “เมธีประมุข” ที่ได้ให้ความร่วมมือในการขับเคลื่อนงานวิจัยครั้งนี้จนสำเร็จลุล่วง ผู้วิจัยขอขอบคุณดังกล่าวกวักไว้อีกโอกาส

การบริหารงานบุคคลที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

นครศรีธรรมราช เขต 2

THE PERSONNEL ADMINISTRATION AFFECTING TEACHERS' PERFORMANCE
MOTIVATION UNDER THE NAKHON SI THAMMARAT PRIMARY
EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 2

กนกพรรณ โอยสวัสดิ์^{1*}, สันติ อุนจนะนำ²

KANOKPAN AOYSAWAT^{1*}, SANTI AUNJANAM²

ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2569

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาการบริหารงานบุคคล 2. ศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู 3. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานบุคคลกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู 4. ศึกษาตัวแปรพยากรณ์การบริหารงานบุคคลที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู กลุ่มตัวอย่างคือ ครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 จำนวน 322 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.92 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา สหสัมพันธ์ และการถดถอยพหุคูณ

ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับการบริหารงานบุคคล ภาพรวมอยู่ในระดับมาก
2. ระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ภาพรวมอยู่ในระดับมาก

¹ นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมศาสตร์

Master of Education Program in Educational Administration, Mahamakut Buddhist University
Srithammasokkarat Campus

² ผศ. ดร. อาจารย์ประจำ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมศาสตร์
Asst. Prof. Dr., Lecturer, Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University,
Srithammasokkarat Campus

*Corresponding author; Email: kanokpan.aoy@gmail.com

(Received: 8 April 2026; Revised: 16 April 2026; Accepted: 8 July 2026)

3. ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานบุคคลกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู พบว่ามีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

4. การบริหารงานบุคคลที่ใช้ในการพยากรณ์แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู คือ การพัฒนาบุคลากร การวางแผนอัตรากำลัง การจํารงรักษา และการสรรหาบุคคล สามารถร่วมกันทำนายแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ได้ร้อยละ 63.70 ($R^2 = 0.63$) ค่าความคลาดเคลื่อนที่จะเกิดจากการพยากรณ์เท่ากับ 0.25

คำสำคัญ : 1. การบริหารงานบุคคล 2. แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู 3. ครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษาานครศรีธรรมราช เขต 2

ABSTRACT

This article aimed to: 1. study the level of personnel administration; 2. study the level of teachers' performance motivation 3. examine the relationship between personnel administration and teachers' performance motivation; and 4. investigate the predictive variables of personnel administration affecting teachers' work motivation.

The sample consisted of 322 teachers under Nakhon Si Thammarat Primary Educational Service Area Office 2. The research instrument was a questionnaire with an overall reliability coefficient of 0.92 The statistics used for data analysis included frequency, mean, standard deviation, Pearson's product-moment correlation coefficient, and multiple regression analysis.

The research findings were as follows:

1. The overall level of personnel administration was at a high level.
2. The overall level of teachers' performance motivation was at a high level.
3. The relationship between personnel administration and teachers' performance motivation was found to be positively correlated at a relatively high level, with statistical significance at the .01 level.
4. The aspects of personnel administration that significantly predicted teachers' work were personnel development, manpower planning, personnel retention, and recruitment. These variables jointly accounted for 63.70 percent of the variance in teachers' performance motivation ($R^2 = 0.63$), with a standard error of estimate of 0.25

Keyword: 1. Personnel Administration 2. Teachers' Performance Motivation
3. Teachers under Nakhon Si Thammarat Primary Educational Service Area Office 2

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

การศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพและความพร้อมในการขับเคลื่อนประเทศอย่างยั่งยืน โดยต้องพัฒนาคนให้มีความสมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม และจริยธรรม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 52 กำหนดให้มีการส่งเสริมการผลิตและพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาอย่างมีคุณภาพและต่อเนื่อง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2562) ซึ่งสะท้อนถึงความสำคัญของการบริหารงานบุคคลในระบบการศึกษา โดยครูเป็นกลไกหลักในการพัฒนาผู้เรียน

อย่างไรก็ตาม การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาพบว่าสถานศึกษายังประสบปัญหาด้านการบริหารงานบุคคล เช่น การวางแผนอัตรากำลังไม่เพียงพอ การสรรหาไม่ตรงความต้องการ และการขาดการสร้างขวัญกำลังใจ ส่งผลให้ประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนลดลง (สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2567) นอกจากนี้ ปัญหาการขาดแรงจูงใจของครูยังเกิดจากหลายปัจจัย เช่น ค่าตอบแทน สภาพการทำงาน โอกาสก้าวหน้า และการสนับสนุนจากผู้บริหาร ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอน ความพึงพอใจในการทำงาน และผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน (นวพัชญ์ นิตจันทร์, 2564)

ทั้งนี้ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าการบริหารงานบุคคลมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู โดยเฉพาะด้านความมั่นคงในงาน โอกาสก้าวหน้า และลักษณะงาน ซึ่งครูในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงด้านการจัดการเรียนรู้ เทคโนโลยี และภาระงานที่หลากหลาย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 จึงได้นำแนวคิด 3D Smart HR Model มาใช้ในการพัฒนาบุคลากร เพื่อยกระดับคุณภาพครูให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2, 2567) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการบริหารงานบุคคลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในสังกัดโดยตรง

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาการบริหารงานบุคคลที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ สามารถส่งเสริมศักยภาพครูและยกระดับคุณภาพการศึกษาได้อย่างยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาระดับการบริหารงานบุคคล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

2.2 เพื่อศึกษาระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

2.3 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานบุคคลกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

2.4 เพื่อศึกษาตัวแปรพยากรณ์การบริหารงานบุคคลที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

3.1 ผู้บริหารสถานศึกษาหรือโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 สามารถนำผลการบริหารงานบุคคลที่เกิดจากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ลักษณะและองค์ประกอบไปประยุกต์ใช้ในการบริหารงานบุคคลเพื่อเป็นแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูได้

3.2 ผู้บริหารสถานศึกษาหรือโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 สามารถนำผลแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูที่เกิดจากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ลักษณะและองค์ประกอบไปประยุกต์ใช้ในบริหารงานในสถานศึกษา

3.3 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 สามารถนำผลการวิจัยด้านการบริหารงานบุคคลที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย ปรับปรุง พัฒนา และส่งเสริมการบริหารงานในสถานศึกษาของสังกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

ประชากรในการวิจัยได้แก่ ครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 จำนวน 2,094 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2, 2567) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 จำนวน 322 คน ได้จากการกำหนดกลุ่มตัวอย่างจากตารางเครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) ดำเนินการสุ่มกลุ่มตัวอย่างดังนี้

4.1 ดำเนินการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยจำแนกตามเครือข่ายอำเภอในเขตพื้นที่ศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 ซึ่งมีเครือข่ายอำเภอ 8 อำเภอ ได้แก่ อำเภอทุ่งสง อำเภอทุ่งใหญ่ อำเภอฉวาง อำเภอนาบอน อำเภอบางขัน อำเภอพิปูน อำเภอช้างกลาง อำเภอถ้ำพรรณรา

4.2 เทียบสัดส่วนกลุ่มตัวอย่างจากประชากรครูในแต่ละอำเภอ โดยการเทียบ
บัญญัติไตรยางค์

4.3 ดำเนินการสุ่มกลุ่มตัวอย่างครู โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยวิธีการจับฉลากชื่อครูแบบไม่ใส่คืน ให้ครบตามจำนวนที่กำหนดไว้ในขั้นที่ 2

ผู้วิจัยตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามด้วยการหาค่าความเที่ยงตรง ได้ค่า IOC (Index of item Objective Congruence) รายข้อได้ระหว่าง 0.66 – 1.00 หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach Alpha Coefficient) เท่ากับ 0.927

5. ผลการวิจัย

ผลการศึกษาระดับการบริหารงานบุคคล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับการบริหารงานบุคคล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2

ด้านที่	การบริหารงานบุคคล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2	n = 322		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1	การวางแผนอัตรากำลัง	4.39	0.57	มาก
2	การสรรหาบุคคล	4.43	0.51	มาก
3	การพัฒนาบุคลากร	4.42	0.51	มาก
4	การดำรงรักษา	4.43	0.54	มาก
ภาพรวม		4.42	0.53	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับการบริหารงานบุคคล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.42, S.D. = 0.53) เมื่อพิจารณาเป็นราย ด้าน พบว่า มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การสรรหาบุคคล ($\bar{X}$ = 4.43, S.D. = 0.51) และการดำรงรักษา ($\bar{X}$ = 4.43, S.D. = 0.54) รองลงมา คือ การพัฒนาบุคลากร ($\bar{X}$ = 4.42, S.D. = 0.51) และด้านที่ ค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ การวางแผนอัตรากำลัง ($\bar{X}$ = 4.39, S.D. = 0.57)

ผลการศึกษาระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2

ด้านที่	แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2	n = 322		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1	ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งงาน	4.47	0.49	มาก
2	ด้านการเป็นที่ยอมรับนับถือ	4.50	0.46	มาก
3	ด้านลักษณะงานที่ปฏิบัติ	4.48	0.45	มาก
4	ด้านความสำเร็จในการปฏิบัติงาน	4.41	0.47	มาก
ภาพรวม		4.47	0.48	มาก

จากตารางที่ 2 ระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.47$, S.D. = 0.48) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการเป็นที่ยอมรับนับถือ ($\bar{X} = 4.50$, S.D. = 0.46) รองลงมา คือ ด้านลักษณะงานที่ปฏิบัติ ($\bar{X} = 4.48$, S.D. = 0.45) และด้านที่ค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ด้านความสำเร็จในการปฏิบัติงาน ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.47)

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานบุคคลกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2

การบริหารงานบุคคล (X)	แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู (Y)				ผลรวม $Y_{รวม}$
	Y_1	Y_2	Y_3	Y_4	
X_1	0.73**	0.71**	0.64**	0.61**	0.74**
X_2	0.75**	0.72**	0.63**	0.60**	0.74**
X_3	0.74**	0.71**	0.62**	0.63**	0.75**
X_4	0.72**	0.70**	0.62**	0.60**	0.73**
ผลรวม $X_{รวม}$	0.93**	0.94**	0.94**	0.91**	0.79**

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 3 เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's product moment correlation coefficient) พบว่า การบริหารงานบุคคลกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2 โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันทางบวกอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .798 เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเป็นรายคู่ พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่าง การบริหารงาน

บุคคลกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2 ทุกคู่มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูง ($r = 0.60 - 0.75$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยคู่ที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สูงสุด คือ การสรรหาบุคคล (X_2) กับด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งงาน (Y_1) โดยมีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับสูง ($r = 0.75$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 รองลงมา คือการพัฒนาบุคลากร (X_3) กับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ($Y_{รวม}$) โดยมีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับสูง ($r = 0.75$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และคู่ที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ต่ำที่สุด คือ การดำรงรักษา (X_4) กับด้านความสำเร็จในการปฏิบัติงาน (Y_4) โดยมีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับสูง ($r = 0.60$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise multiple regression analysis) เพื่อเสนอการคัดเลือกตัวแปร การบริหารงานบุคคลเข้าสู่สมการพยากรณ์ที่ดีที่สุดในการทำนาย แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2

ชื่อตัวแปรต้น	คะแนนดิบ		คะแนนมาตรฐาน	t	Sig
	B	Std.Error	β		
ค่าคงที่ (Constant)	1.50	0.12		11.60	0.00
การพัฒนาบุคลากร (X_3)	0.11	0.06	0.13	1.68	0.09
การวางแผนอัตรากำลัง (X_1)	0.19	0.05	0.26	3.90	0.00
การดำรงรักษา (X_4)	0.18	0.05	0.23	3.42	0.00
การสรรหาบุคคล (X_2)	0.17	0.06	0.21	2.90	0.00

$R = .798$, $R^2 = .637$, Adjusted $R^2 = .632$, $S.E._{Est} = .255$, $F = 138.790$, $Sig. = .000$

จากตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) ของการบริหารงานบุคคลที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2 พบว่า เมื่อนำตัวแปรการบริหารงานบุคคล การพัฒนาบุคลากร (X_3) การวางแผนอัตรากำลัง (X_1) การดำรงรักษา (X_4) และการสรรหาบุคคล (X_2) ทั้ง 4 ด้าน สามารถร่วมกันทำนายแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู (Y) ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.00 ซึ่งตัวแปรทั้ง 4 ตัว สามารถอธิบายการแปรผันแรงจูงใจในการปฏิบัติของครู ได้ร้อยละ 63.70 ($R^2 = 0.63$) ค่าความคลาดเคลื่อนที่จะเกิดจากการพยากรณ์เท่ากับ 0.25 เมื่อนำตัวแปรทั้งหมดไปสร้างสมการพยากรณ์ สามารถสร้างเขียนสมการได้ดังนี้

สมการพยากรณ์แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 ในรูปคะแนนดิบ มีดังนี้

$$\hat{Y} = 1.50 + 0.11(X_3) + 0.19(X_1) + 0.18(X_4) + 0.17(X_2)$$

สมการพยากรณ์แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 ในรูปคะแนนมาตรฐาน มีดังนี้

$$\hat{Z} = 0.13(X_3) + 0.26(X_1) + 0.23(X_4) + 0.21(X_2)$$

6. สรุปผลการวิจัย

6.1 ระดับการบริหารงานบุคคล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2 โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านที่มี ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การสรรหาบุคคล และการดำรงรักษา รองลงมาคือ การพัฒนาบุคลากร และด้านที่ มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ การวางแผนอัตรากำลัง

6.2 ระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นราย ด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการเป็นที่ยอมรับนับถือ รองลงมาคือ ด้านลักษณะงานที่ปฏิบัติ ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งงาน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ด้านความสำเร็จในการปฏิบัติงาน

6.3 ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานบุคคลกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2 พบว่า โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์ กันในทางบวกอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

6.4 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise multiple regression analysis) เพื่อเสนอการคัดเลือกตัวแปรการบริหารงานบุคคลเข้าสู่สมการพยากรณ์ที่ดีที่สุดในการ ทำนายแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2 พบว่า ตัวแปรการบริหารงานบุคคลทั้ง 4 ตัวแปร ได้แก่ บริหารงานบุคคล การพัฒนาบุคลากร การวางแผนอัตรากำลัง การดำรงรักษา และการสรรหาบุคคล สามารถร่วมกัน ทำนายแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.00 ซึ่งตัวแปรทั้ง 4 ตัว สามารถอธิบายการแปรผันแรงจูงใจในการปฏิบัติของครู ได้ร้อยละ 63.70

7. อภิปรายผลการวิจัย

7.1 ระดับการบริหารงานบุคคล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การสรรหาบุคคลและการดำรงรักษา รองลงมาคือการพัฒนาบุคลากร และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ การวางแผนอัตรากำลัง ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากการดำเนินงานด้านการสรรหาและการดำรงรักษาที่มีระบบและประสิทธิภาพ ส่งผลให้ได้บุคลากรที่เหมาะสมกับตำแหน่งและเกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ขณะเดียวกัน การพัฒนาบุคลากรที่อยู่ในระดับมากสะท้อนถึงการส่งเสริมศักยภาพอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม การวางแผนอัตรากำลังที่มีค่าเฉลี่ยต่ำ อาจเกิดจากข้อจำกัดด้านนโยบายหรือความไม่สอดคล้องระหว่างอัตรากำลังกับภาระงาน ทั้งนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของศิริลักษณ์ สมพงศ์ และพระศรีวิจิราท (2567) ที่พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

7.2 ระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือด้านการได้รับการยอมรับ รองลงมาคือด้านลักษณะงาน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือด้านความสำเร็จในการปฏิบัติงาน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากครูได้รับการยอมรับจากผู้บริหาร เพื่อนร่วมงาน และชุมชน ซึ่งส่งเสริมความภาคภูมิใจในวิชาชีพ และเป็นแรงผลักดันในการทำงาน ส่วนด้านความสำเร็จที่มีค่าเฉลี่ยต่ำ อาจสะท้อนว่าผลลัพธ์ของงานต้องใช้ระยะเวลาในการเห็นผลอย่างชัดเจน ผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของศิริลักษณ์ สมพงศ์ และพระศรีวิจิราท (2567) ที่พบว่าแรงจูงใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก

7.3 ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานบุคคลกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงให้เห็นว่าการบริหารงานบุคคลที่เหมาะสมส่งผลให้ครูมีขวัญกำลังใจและความมุ่งมั่นในการทำงาน เมื่อพิจารณารายคู่พบว่าทุกตัวแปรมีความสัมพันธ์กัน โดยคู่ที่มีค่าสูงสุดคือการสรรหาบุคคลกับความก้าวหน้าในตำแหน่ง รองลงมาคือการพัฒนาบุคลากรกับแรงจูงใจ สะท้อนว่าการคัดเลือกและพัฒนาที่มีคุณภาพช่วยเสริมสร้างความมั่นใจและความก้าวหน้าในวิชาชีพ ทั้งนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของนพพัชญ์ ฉิดจันทร์ (2564) ที่พบว่ามีความสัมพันธ์ในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญ

7.4 การบริหารงานบุคคลที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู พบว่าตัวพยากรณ์ที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาบุคลากร การวางแผนอัตรากำลัง การดำรงรักษา และการสรรหาบุคคล โดยสามารถร่วมกันทำนายแรงจูงใจได้ร้อยละ 63.70 ($R^2 = 0.63$) ทั้งนี้เนื่องจากองค์ประกอบดังกล่าวล้วนตอบสนองความต้องการของครู ทั้งด้านความก้าวหน้า ภาระงานที่เหมาะสม และขวัญกำลังใจในการทำงาน ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับศิริลักษณ์ สมพงศ์ และพระศรีวิจิราท (2567) ที่พบว่าปัจจัยด้านการพัฒนา การจัดบุคลากร และการเสริมสร้างขวัญกำลังใจ สามารถร่วมกันทำนายแรงจูงใจได้เช่นกัน

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

8.1.1 หน่วยงานต้นสังกัด มีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายและแนวทางสนับสนุนการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา โดยมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารและครูให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา

8.1.2 หน่วยงานต้นสังกัดและผู้บริหารสถานศึกษา พึงร่วมกันส่งเสริมสภาพแวดล้อมในการทำงานที่เอื้อต่อแรงจูงใจ เช่น การสร้างบรรยากาศองค์กรที่ดี ระบบความก้าวหน้า และความเป็นธรรมในการบริหารงาน

8.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

8.2.1 ครูพึงพัฒนาตนเองทั้งด้านวิชาชีพและทักษะการทำงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน และยกระดับประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอน

8.2.2 ผู้บริหารสถานศึกษา พึงพัฒนาการบริหารงานบุคคลอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะด้านการสรรหา การพัฒนา และการธำรงรักษาบุคลากร เพื่อส่งเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู

8.3 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

8.3.1 ควรศึกษาปัจจัยด้านอื่นที่อาจส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู เช่น ภาวะผู้นำของผู้บริหารวัฒนธรรมองค์กร หรือสภาพแวดล้อมในการทำงาน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

8.3.2 ควรขยายขอบเขตการศึกษาไปยังเขตพื้นที่การศึกษาอื่น เพื่อเปรียบเทียบผลและเพิ่มความสามารถในการอ้างอิงทั่วไปของผลการวิจัย

9. บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542*. สืบค้น 15 ธันวาคม 2567.

จาก <https://www.moe.go.th/พรบ-การศึกษาแห่งชาติ-พ-ศ-2542>

นวพัชญ์ ฉิดจันทร์. (2564). *การบริหารงานบุคคลกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8*. ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ศิริลักษณ์ สมพงศ์ และพระศรีวิจิรวาท. (2567). *การบริหารงานบุคคลที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 2 วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์* 7(2), 248-261.

สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2567). *คู่มือการบริการโรงเรียนในโครงการพัฒนาการบริหารรูปแบบนิติบุคคล*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.

Krejcie, R.V. and Morgan, D.W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, Vol.30, 607-610.

10. คำขอบคุณ

บทความฉบับนี้ สำเร็จได้เนื่องจากบุคลากรหลายฝ่ายที่ได้ให้ความช่วยเหลือ คำแนะนำ ตรวจสอบ และแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ทุกขั้นตอน ขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สันติ อุณจะนำ ที่ให้ความอนุเคราะห์เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ กราบนมัสการขอบพระคุณท่าน อธิการบดี และคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยวชิรญาณวรวิหาร ที่ได้อำนวยความสะดวกในการศึกษาตลอดหลักสูตร ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ได้อบรมสั่งสอนให้ความรู้ระดับมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา ขอขอบคุณคณะกรรมการการสอบสารนิพนธ์ทุกท่านที่ได้ให้คำแนะนำ เกี่ยวกับความถูกต้องของเนื้อหาในบทความด้วยดี

แนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3
GUIDELINES FOR INTERNAL SUPERVISION TO PROMOTE ACTIVE LEARNING
INSTRUCTION AMONG TEACHERS UNDER SURAT THANI PRIMARY
EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 3

สุนิศา อินเอยัด^{1*}, สุภัทรา ภูษิตรัตนาวลี²
SUNISA IN-IAD, SUPATTARA PUSITRATTANAVALLEE²
ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2569

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1. เพื่อศึกษาสภาพ และความต้องการในการนิเทศภายในสถานศึกษาที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 2. เพื่อร่างแนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 และ 3. เพื่อประเมินแนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 จำนวน 310 คน ผู้ทรงคุณวุฒิร่างแนวทาง จำนวน 5 คน และผู้ทรงคุณวุฒิประเมินแนวทาง จำนวน 5 คน โดยวิธีวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.98 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและแบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าดัชนีความต้องการจำเป็นและการวิเคราะห์เนื้อหา

คำสำคัญ : 1. การนิเทศภายในสถานศึกษา 2. แนวทางการนิเทศ 3. การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู

¹ นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Student in Master of Education Program in Educational Administration, Mahamakut Buddhist University

² ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Dr.Lecturer in Educational Administration, Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University

*Corresponding author; Email: khae5339@gmail.com

(Received: 8 April 2026; Revised: 16 April 2026; Accepted: 6 July 2026)

ABSTRACT

This study aimed to examine the current conditions and needs for internal supervision that promotes teachers' Active Learning in schools under the Surat Thani Primary Educational Service Area Office 3, develop guidelines for internal supervision to promote teachers' Active Learning in schools under the Surat Thani Primary Educational Service Area Office 3 and evaluate the developed internal supervision guidelines for promoting teachers' Active Learning in schools under the Surat Thani Primary Educational Service Area Office 3. The sample consisted of 310 teachers under the Surat Thani Primary Educational Service Area Office 3, five experts involved in drafting the guidelines, and five experts involved in evaluating the guidelines. A mixed-methods research design, combining quantitative and qualitative approaches, was employed. The research instruments included a questionnaire with a reliability coefficient of .988, a semi-structured interview form, and an evaluation form assessing suitability and feasibility. The statistics used for data analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation, the Priority Needs Index (PNI), and content analysis.

Keywords: 1. Internal Supervision in Educational Institutions 2. Supervision guidelines 3. Teachers Active Learning Management

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ในการพัฒนาการศึกษาของประเทศ การวางรากฐานทางการเรียนรู้ที่มั่นคงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากการศึกษาไม่เพียงเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้ แต่ยังเป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียน การจัดการศึกษาจึงควรยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและคำนึงถึงศักยภาพเฉพาะบุคคล ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 มาตรา 22 กล่าวไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริม ให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542) ดังนั้นผู้บริหารและครูจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ

การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเป็นแนวทางที่เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ผ่านการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ และลงมือปฏิบัติจริง ช่วยพัฒนาทักษะทางปัญญาและสร้างองค์ความรู้จาก

ประสบการณ์ตรง เป็นไปตามที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2562) ได้กล่าวไว้ว่า การเรียนที่เน้นให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับการเรียนการสอนผู้เรียนต้องอ่าน เขียน ตั้งคำถาม อภิปราย ร่วมกัน และลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ส่งเสริม Active Learning เพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนและพัฒนาครูให้มีทักษะการจัดการ เรียนรู้ที่ทันสมัย ดังนั้นครูจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีการสอนจากการเน้นครูเป็นศูนย์กลางมาเป็นการ เรียนรู้ที่เน้นผู้เรียน ซึ่งการนิเทศการศึกษาถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ ของครู เป็นกระบวนการร่วมมือของบุคลากรในโรงเรียน เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียน การสอนให้มีประสิทธิภาพ โดยมุ่งพัฒนาครูให้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะในการปฏิบัติงาน หากสถานศึกษามีแนวทางการนิเทศที่ชัดเจนและครอบคลุม จะช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษาได้ อย่างมีประสิทธิภาพ

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 ได้กำหนดนโยบายยกระดับ คุณภาพการศึกษา โดยส่งเสริมการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning และพัฒนาครูให้มีทักษะ ด้านดังกล่าว อย่างไรก็ตาม รายงานผลการดำเนินงานปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 พบว่าครูที่สามารถ จัดการเรียนรู้เชิงรุกได้มีเพียงร้อยละ 60 ซึ่งยังไม่อยู่ในระดับที่ดี (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุราษฎร์ ธานี เขต 3, 2567) ส่วนหนึ่งเกิดจากการขาดการนิเทศติดตามอย่างต่อเนื่องและทัศนคติที่ ไม่สอดคล้องต่อการนิเทศ

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการจัดการ เรียนรู้เชิงรุกของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 โดยมุ่งวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการในการนิเทศ และพัฒนาแนวทางที่สามารถนำไปใช้ได้อย่างมี ประสิทธิภาพเพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ของครูและผู้เรียน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพ และความต้องการในการนิเทศภายในสถานศึกษาที่ส่งเสริมการ จัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3

2.2 เพื่อร่างแนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3

2.3 เพื่อประเมินแนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

3.1 ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 ได้แนวทางการนิเทศภายในที่ชัดเจนและเป็นระบบ สามารถนำไปใช้วางแผน พัฒนา และดำเนินการนิเทศเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.2 ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 สามารถใช้ผลการวิจัยเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการวางแผนพัฒนาการนิเทศภายใน สถานศึกษาที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียน

3.3 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 ได้แนวทางให้กับ สถานศึกษานำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินการนิเทศภายในสถานศึกษา ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการ พัฒนาคุณภาพการศึกษา

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพ และความต้องการในการนิเทศที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิง รุกของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3

กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 จำนวน 310 คน ได้จากการกำหนดขนาดของตัวอย่างโดยใช้ตารางเครจซ์และมอร์แกน Krejcie and Morgan (1970, p. 608) ดำเนินการสุ่มหลายขั้นตอน (MultiStage Sampling) เครื่องมือที่ใช้ ในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) แบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูล ทั่วไป ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและความต้องการในการนิเทศที่ส่งเสริมการ จัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู มีการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาเพื่อนำข้อเสนอแนะมา ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขโดยการหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน พิจารณา เลือกเฉพาะข้อที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป (บุญชม ศรีสะอาด, 2553) ซึ่งค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ทุกข้อมีค่าอยู่ระหว่าง 0.77-1.00 ซึ่งถือว่ามีความเที่ยงตรงตาม เนื้อหา

ขั้นตอนที่ 2 ร่างแนวทางการนิเทศที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3

ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สุราษฎร์ธานี เขต 3 จำนวน 5 โรงเรียน โรงเรียนละ 1 คน รวมทั้งหมดจำนวน 5 คน ซึ่งได้มาโดยการ เลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเกณฑ์การคัดเลือกคือผู้บริหารสถานศึกษา วิทยฐานะ ข้าราชการพิเศษ ที่มีประสบการณ์ทำงานไม่น้อยกว่า 2 ปี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบ

สัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi structured Interview) โดยในการสัมภาษณ์จะใช้ลักษณะคำถามประเภทปลายเปิด

ขั้นตอนที่ 3 ประเมินแนวทางการนิเทศที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3

ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ประกอบด้วย ศึกษานิเทศก์มีวิทยฐานะไม่ต่ำกว่าชำนาญการในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 จำนวน 1 คน และผู้บริหารสถานศึกษาที่มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาโททางการศึกษาหรือเทียบเท่า มีวิทยฐานะไม่ต่ำกว่าชำนาญการพิเศษ มีประสบการณ์บริหารไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 4 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบประเมินความเหมาะสมของแนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู

5. ผลการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์สภาพและความต้องการในการนิเทศที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 โดยรวม

การนิเทศที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู	สภาพการนิเทศ			ความต้องการ			ค่า PNI	การจัดอันดับ
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล		
1. การศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู	4.34	0.50	มาก	4.50	0.43	มากที่สุด	0.04	1
2. การวางแผนการนิเทศการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู	4.39	0.50	มาก	4.54	0.47	มากที่สุด	0.03	2
3. การสร้างสื่อและเครื่องมือในทิศในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู	4.30	0.52	มาก	4.38	0.47	มาก	0.02	3
4. การดำเนินการนิเทศการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู	4.35	0.52	มาก	4.53	0.46	มากที่สุด	0.04	1

ตาราง (ต่อ)

การนิเทศที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู	สภาพการนิเทศ			ความต้องการ			ค่า PNI	การจัด อันดับ
	$\bar{X}$	S.D.	แปล ผล	$\bar{X}$	S.D.	แปล ผล		
5. การประเมินผลและ รายงานผลการจัดการ เรียนรู้เชิงรุกของครู	4.27	0.53	มาก	4.46	0.46	มาก	0.03	2
ภาพรวม	4.33	0.47	มาก	4.46	0.42	มาก	0.03	-

จากตารางพบว่า สภาพการนิเทศที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.33$, S.D.=0.47) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การวางแผนการนิเทศการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู ($\bar{X}=4.39$, S.D.=0.50)

ส่วนความต้องการในการนิเทศที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}= 4.46$, S.D.=0.42) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การวางแผนการนิเทศการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู ($\bar{X}= 4.54$, S.D.=0.47)

เมื่อพิจารณาค่าดัชนีลำดับความต้องการจำเป็นของการนิเทศภายในที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู ในภาพรวมมีค่าเท่ากับ 0.03 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านอันดับแรก คือ ด้านการศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู (PNI = 0.04) ด้านการดำเนินการนิเทศการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู (PNI = 0.04)

ขั้นตอนที่ 2 ร่างแนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 สรุปได้ดังนี้

การศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู

1. ผู้บริหารจัดการประชุมคณะครูเพื่อสำรวจปัญหาและความต้องการในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก
2. ผู้บริหารและครูร่วมกันกำหนดเป้าหมายในการนิเทศ ผ่านการประชุมร่วมกัน
3. ดำเนินการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลสารสนเทศพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง เช่น ข้อมูลนักเรียนและครู ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน บริบทของชุมชน ผลการนิเทศ และการจัดการเรียนรู้ในปีที่ผ่านมาเพื่อนำมาวิเคราะห์หาจุดแข็ง จุดที่ควรพัฒนา และสาเหตุของปัญหา

4. ผู้บริหารร่วมกับครูวิเคราะห์ความต้องการในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู

5. รวบรวมปัญหาคัดเลือกและจัดลำดับความสำคัญของปัญหาความจำเป็นเร่งด่วน

6. ร่วมกันกำหนดแนวทางในการนิเทศ จัดทำแผน เสนอแผนงานโครงการนิเทศภายใน ที่เน้นการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา

การวางแผนการนิเทศการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู

1. ผู้บริหารและครูมีการประชุมร่วมกันเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการนิเทศการจัดการเรียนรู้เชิงรุก รวมทั้งร่วมกันกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการนิเทศให้ชัดเจน

2. จัดทำแผนการนิเทศประจำปี กำหนดกิจกรรม รูปแบบ วิธีการนิเทศ

3. การกำหนดระยะเวลาในการนิเทศ วางแผนช่วงเวลาและปฏิทินการนิเทศ

4. การแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศภายใน

การสร้างสื่อและเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู

1. กำหนดกรอบแนวคิดในการพัฒนาเครื่องมือ พิจารณาเป้าหมายการจัดการเรียนรู้เชิงรุก มาตรฐานการศึกษา และวัตถุประสงค์ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการออกแบบสื่อและเครื่องมือนิเทศ

2. ผู้บริหารออกแบบเครื่องมือที่สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ เพื่อตรวจสอบการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การจัดการเรียนรู้เชิงรุก

3. จัดทำเครื่องมือในรูปแบบต่าง ๆ เช่น แบบสังเกตชั้นเรียน แบบประเมินกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก แบบตรวจแผนการจัดการเรียนรู้ แบบสะท้อนผลหลังการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมมีรูปแบบที่ชัดเจน มีขั้นตอนการใช้ที่เข้าใจง่าย

4. หลังการใช้งาน มีการรวบรวมข้อเสนอแนะจากครูและผู้เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาปรับปรุงรูปแบบ เนื้อหา และเกณฑ์การประเมินให้สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมากยิ่งขึ้น

การดำเนินการนิเทศการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู

1. ประชุมสร้างความเข้าใจก่อนการนิเทศ ชี้แจงวัตถุประสงค์ เป้าหมาย แนวทาง เกณฑ์และเครื่องมือในการนิเทศเพื่อให้ครูมีความเข้าใจตรงกันและพร้อมรับการพัฒนา

2. ดำเนินการตามแผนการนิเทศอย่างเป็นระบบ

3. ดำเนินการนิเทศแบบกัลยาณมิตรเน้นการให้คำแนะนำอย่างสร้างสรรค์ ไม่มุ่งจับผิด สร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร และส่งเสริมความร่วมมือระหว่างผู้นิเทศกับครู

4. ผู้บริหารและผู้ทรงคุณวุฒิติดตามและตรวจสอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกของครู

5. ตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาและปรับปรุงแผนการจัดการเรียนรู้ ครอบคลุมประเด็นสำคัญ ได้แก่ ความสอดคล้องกับเป้าหมายการเรียนรู้มาตรฐานและตัวชี้วัด ความเหมาะสมของกิจกรรม Active Learning การเลือกใช้สื่อและเทคโนโลยี การวัดและประเมินผล อย่างหลากหลายตามสภาพจริง

การประเมินผลและรายงานผลการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย ได้แก่ การสังเกตชั้นเรียน แบบประเมินการจัดการเรียนรู้ แผนการสอน ชิ้นงาน และผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน
2. ผู้บริหารมีการตรวจสอบและประเมินความสอดคล้องกิจกรรมการเรียนรู้กับแนวทาง Active Learning และเป้าหมายการเรียนรู้
3. วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสรุปผลการนิเทศ นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อหาจุดเด่นและจุดที่ควรพัฒนา สรุปผลการนิเทศ ให้สะท้อนภาพการจัดการเรียนรู้ของครูในแต่ละด้าน
4. ผู้นิเทศและครูร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสะท้อนผลการนิเทศ
5. การจัดทำรายงานผลการนิเทศโดยระบุจุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา และข้อเสนอแนะ
6. การนำเสนอผลต่อผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา คณะกรรมการนิเทศ และครูผู้สอน เพื่อใช้ประกอบการวางแผนและตัดสินใจในการพัฒนา
7. ผู้บริหารนำผลการประเมินไปปรับปรุงการนิเทศ และใช้เป็นแนวทางในการ

ขั้นตอนที่ 3 ผลการประเมินแนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3

ผลการวิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 โดยรวม พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.75$, S.D.=0.12) หากพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู ($\bar{X}=4.93$, S.D.=0.08) รองลงมา การดำเนินการนิเทศการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู ($\bar{X}=4.80$, S.D.=0.18) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ การสร้างสื่อและเครื่องมือนิเทศในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู ($\bar{X}= 4.55$, S.D.=0.29)

6. สรุปผลการวิจัย

6.1 ผลศึกษาสภาพในการนิเทศภายในสถานศึกษาที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

6.2 ผลศึกษาความต้องการในการนิเทศภายในสถานศึกษาที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาค่าดัชนีลำดับความต้องการจำเป็นของการนิเทศภายในที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู ในภาพรวมมีค่าเท่ากับ 0.03

6.3 ผลการร่างแนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 พบว่ามีแนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู จำนวน 5 องค์ประกอบ

6.4 ผลการประเมินแนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 ระดับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู โดยรวม มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด

7. อภิปรายผลการวิจัย

7.1 ผลศึกษาสภาพในการนิเทศภายในสถานศึกษาที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าสถานศึกษาให้ความสำคัญกับการกำหนดแนวทางและขั้นตอนการนิเทศอย่างเป็นระบบ เพื่อให้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเกิดประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุภาพร ธรรมสอน และคณะ (2567, หน้า 232) ที่กล่าวว่า ความต้องการนิเทศเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกอยู่ในระดับมากทั้งด้านการวางแผน การปฏิบัติ และการประเมินผล และได้พัฒนากระบวนการนิเทศแบบ PAES ที่ประกอบด้วยขั้นตอนการวางแผน การปฏิบัติ การประเมินผล และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่งผลให้ครูสามารถจัดการเรียนรู้เชิงรุกได้ดีขึ้นและมีความพึงพอใจในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าการวางแผนและดำเนินการนิเทศอย่างเป็นขั้นตอนมีความสำคัญต่อการพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู นอกจากนี้ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับงานวิจัยของจันทร์จิรา อ่อนพรม และคณะ (2566) ที่กล่าวว่าสภาพการบริหารการนิเทศของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการดำเนินการนิเทศอย่างเป็นระบบตามขั้นตอนช่วยส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7.2 ผลการศึกษาความต้องการในการนิเทศภายในที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าครูมีความต้องการได้รับการนิเทศเพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ค่าดัชนีลำดับความต้องการจำเป็น (PNI) โดยรวมมีค่า 0.03 โดยด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุดคือด้านการศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู รองลงมาคือด้านการดำเนินการนิเทศ และด้านการวางแผนการนิเทศ ตามลำดับ ซึ่งสะท้อนว่าครูต้องการการนิเทศที่เริ่มจากการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการอย่างชัดเจน ก่อนนำไปสู่การวางแผนและดำเนินการนิเทศอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุภาพร ธรรมสอน และคณะ (2567) ที่กล่าวว่าความต้องการนิเทศเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกอยู่ในระดับมากทั้งด้าน

การวางแผน การปฏิบัติ และการประเมินผล โดยเน้นการกำหนดเป้าหมายการนิเทศที่ชัดเจนและดำเนินการตามขั้นตอน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาในครั้งนี้ที่ครูมีความต้องการด้านการวางแผนและการดำเนินการนิเทศอยู่ในในระดับสูง

7.3 ผลการร่างแนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 พบว่ามีแนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู จำนวน 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1. ด้านการศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก สอดคล้องกับงานวิจัยของสุกัญญา ผดุงเทศ (2565) ที่กล่าวว่าการพัฒนาการนิเทศภายในควรเริ่มจากการวิเคราะห์ข้อมูลสารสนเทศพื้นฐานของโรงเรียนและกำหนดแนวทางการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ 2. ด้านการวางแผนการนิเทศการจัดการเรียนรู้เชิงรุก สอดคล้องกับงานวิจัยของจันทร์จิรา อ่อนพรม และคณะ (2566) ที่กล่าวว่าการบริหารการนิเทศควรดำเนินการตามขั้นตอน Plan-Do-Check-Act และเน้นการประชุมครูก่อนการสังเกต 3. ด้านการสร้างสื่อและเครื่องมือนิเทศ การจัดทำเครื่องมือในรูปแบบต่าง ๆ มีขั้นตอนการใช้ที่เข้าใจง่าย สามารถนำไปใช้ได้จริงในบริบทของโรงเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของสุกัญญา ผดุงเทศ (2565) ที่กล่าวว่าให้มีการสร้างสื่อและเครื่องมือนิเทศอย่างเป็นระบบ รวมทั้งจัดทำคู่มือการใช้เครื่องมือเพื่อให้ครูสามารถนำไปใช้ได้จริง 4. ด้านการดำเนินการนิเทศการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ดำเนินการนิเทศแบบกัลยาณมิตรเน้นการให้คำแนะนำอย่างสร้างสรรค์ ไม่มุ่งจับผิด สร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร สอดคล้องกับงานวิจัยของอิทธิกร ทาแกง (2564) ที่กล่าวว่าการสร้างเสริมกำลังใจและการดำเนินการนิเทศอย่างต่อเนื่องเป็นองค์ประกอบสำคัญของการนิเทศเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และ 5. ด้านการประเมินผลและรายงานผลการนิเทศ การเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย สอดคล้องกับงานวิจัยของจันทร์จิรา อ่อนพรม และคณะ (2566) ที่เน้นขั้น Check และ Act ในการวิเคราะห์ผลและสะท้อนการสอน

7.4 ผลการประเมินระดับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าแนวทางดังกล่าวมีความสำคัญต่อการพัฒนาการนิเทศอย่างยิ่ง ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของสุภาพร ธรรมสอน และคณะ (2567) ที่กล่าวว่าผลการประเมินกระบวนการนิเทศแบบ PAES อยู่ในระดับมาก โดยในด้านความเป็นประโยชน์ ด้านความเป็นไปได้ และด้านความเหมาะสม อยู่ในระดับมาก

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

8.1.1 ครู และบุคลากรควรใช้ผลการวิจัยเป็นข้อมูลในการนิเทศภายในสถานศึกษา เห็นความสำคัญของการนิเทศภายในตลอดจนสร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ

8.1.2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรกำหนดนโยบายการนิเทศภายในที่ชัดเจน โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) อย่างเป็นระบบ และสอดคล้องกับ บริบทของสถานศึกษา

8.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

8.2.1 ครู และบุคลากรควรใช้ผลการวิจัยเป็นข้อมูลในการนิเทศภายในสถานศึกษา เห็นความสำคัญของการนิเทศภายในตลอดจนสร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ อย่างจริงจัง

8.2.2 ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำแนวทางการนิเทศภายในไปประยุกต์ใช้ในการ พัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู โดยดำเนินการอย่างเป็นระบบตั้งแต่การศึกษาสภาพปัจจุบัน และความต้องการ การวางแผน การดำเนินการนิเทศ และการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

8.3 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

8.3.1 ควรศึกษาการพัฒนา รูปแบบการนิเทศภายในที่บูรณาการกับเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อเพิ่มความยืดหยุ่นและประสิทธิภาพในการนิเทศ

8.3.2 ควรมีการวิจัยเปรียบเทียบแนวทางการนิเทศภายในในสถานศึกษาที่มีบริบท แตกต่างกัน เช่น โรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่

8.3.3 ควรพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในที่เน้นการนิเทศอย่างมีกัลยาณมิตร เพื่อส่งเสริมการให้คำปรึกษาและการพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูอย่างต่อเนื่อง

9. บรรณานุกรม

จันทร์จิรา อ่อนพรม, และปณตนนท์ เกียรติประภากุล. (2566). การบริหารการนิเทศของผู้บริหาร สถานศึกษาที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาลำพูนเขต 2. วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น, 9(8), 1441-1443

บุญชม ศรีสะอาด. (2553). การวิจัยสำหรับครู (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

สุกัญญา ผดุงเทศ. (2565). การบริหารงานการนิเทศภายในสถานศึกษา สหวิทยาเขตลุ่มน้ำเมย สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตาก. วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี, 8(4), 716-730

- สุภาพร ธรรมสอน, เขวฤทธิ์ จงเกษกรณ์. (2567). การพัฒนากระบวนการการนิเทศแบบ PAES เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก(Active Learning) สำหรับครูจังหวัดกำแพงเพชร. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม*, 8(2), 243.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3. (2567). แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568. *สุราษฎร์ธานี: สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3*. สืบค้น 7 เมษายน 2569, จาก <https://www.surat3.go.th/wp-content/uploads/2025/06/>.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). *แนวทางการนิเทศเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้*. สืบค้น 7 เมษายน 2569, จาก <https://sobkroo.com/articledetail.asp?id=615>.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ.2545*. สืบค้น 7 เมษายน 2569, จาก https://bic.moe.go.th/images/stories/5Porobor._2542pdf.pdf.
- อิทธิกร ทาแกง. (2564). *การศึกษายุทธศาสตร์การนิเทศเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงราย*. (สารนิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยพะเยา.

10. คำขอบคุณ

งานวิจัยเรื่องนี้สำเร็จลงด้วยดี เนื่องจากได้รับความกรุณาและคำแนะนำอันมีคุณค่าจากอาจารย์ที่ปรึกษาและขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่กรุณาให้สัมภาษณ์และประเมินแนวทางในการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งมีส่วนสำคัญทำให้ผลงานวิจัยฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอขอบพระคุณกองบรรณาธิการวารสารสถาบันวิจัยสังวร ที่กรุณารับเผยแพร่ผลงานวิจัยฉบับนี้

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในการทำงานของครู
ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2
ETHICAL LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATORS AFFECTING TEACHERS'
QUALITY OF WORK LIFE IN SCHOOLS UNDER SURAT THANI PRIMARY
EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 2

วนิดา ลิ้มปี่^{1*} ทิพมาศ เสวตวรโชติ²
WANIDA LIMPEE¹ *, TIPPAMAS SAWETVORACHOT²
ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2569

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1. ศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูในโรงเรียน 2. ศึกษาระดับคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูในโรงเรียน 3. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูในโรงเรียน และ 4. ศึกษาตัวแปรพยากรณ์ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 กลุ่มตัวอย่าง คือ ครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 327 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.66-1.00 และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.97

ผลการวิจัย พบว่า 1. ระดับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2. ระดับคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูในโรงเรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

¹ นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Student in Master of Education Program in Educational Administration, Mahamakut Buddhist University

² ผศ.ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Associate Professor, Ph.D.in Educational Administration, Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University

*Corresponding author; Email: piyawat711@gmail.com

(Received: 16 April 2026; Revised: 16 April 2026; Accepted: 8 May 2026)

3. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูในโรงเรียน โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์ในทางบวกอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 4. ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ใช้พยากรณ์คุณภาพชีวิตในการทำงานของครูในโรงเรียน ได้ร้อยละ 46.30

คำสำคัญ: 1. ภาวะผู้นำ 2. ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา 3. คุณภาพชีวิตในการทำงานของครูในโรงเรียน

ABSTRACT

This article aims to 1. study the level of ethical leadership of school administrators that affects the quality of working life of teachers in schools, 2. study the level of quality of working life of teachers in schools, 3. study the relationship between ethical leadership of school administrators and the quality of work life of teachers in schools and 4. study the predictive variables of ethical leadership of school administrators that affect the quality of work life of teachers in schools. The sample group consisted of 327 teachers working in schools under the Surat Thani Primary Educational Service Area Office 2 in the 2024 academic year. The research instrument used was a questionnaire with an IOC value between 0.66 -1.00 and a reliability coefficient of 0.976

The research findings revealed that: 1. The overall level of ethical leadership among school administrators was high, 2. The overall level of work-life quality among teachers was high, 3. The overall relationship between the ethical leadership of school administrators and the quality of work life of teachers in the school showed a high level of positive correlation, which was statistically significant at the .01 level. 4. The ethical leadership of school administrators predicted 46.30% of the variance in the quality of work life of teachers in the school.

Keywords: 1. Leadership 2. Ethical leadership of school administrators 3. Quality of working life of teachers in schools

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ผู้บริหารสถานศึกษาถือว่ามีความสำคัญต่อองค์กรในการใช้อิทธิพลของตนเพื่อชี้แนะแนวทาง การจูงใจให้บุคคลอื่นให้มีความเต็มใจ และกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมให้เกิดความสำเร็จ รวมถึงบุคลากรในองค์กรสามารถนำพาองค์กรไปในทิศทางที่ดี และสามารถบรรลุเป้าหมายขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล ซึ่งยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2561–2580 ได้กำหนดให้บุคลากรภาครัฐเป็นคนดีและเก่ง ยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม และเป็นมืออาชีพในการปฏิบัติหน้าที่และขับเคลื่อนภารกิจยุทธศาสตร์ (ยุทธศาสตร์ชาติ, 2561-2580)

ในยุคปัจจุบันระบบการศึกษาของไทยต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ส่งผลให้บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาได้รับการท้าทายมากขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องของการเป็นแบบอย่างทางจริยธรรม และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริม “ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม” (ethical leadership) (ภาณุวัฒน์ บุญธัญกิจ, 2564) ผู้บริหารสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องมีทั้งความรู้ ความสามารถ ทักษะและศักยภาพ รวมไปถึงความมีจริยธรรมสูง ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาย่อมส่งผลต่อคุณภาพของครู (พระมหาศุภชัย สุกกิจใจ, 2565) ผู้บริหารที่มีพฤติกรรมยุติธรรม ซื่อสัตย์ จะสร้างความไว้วางใจ และเพิ่มความรู้สึกลดภัยทางจิตวิทยาในที่ทำงานอีกด้วย (จันทร์พิรุณ มหาหงษ์, 2566)

ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในการบริหารงาน จะส่งผลโดยตรงต่อ “คุณภาพชีวิตในการทำงานของครู” (ดนุสรณ์ คุ่มสุข, 2564) ดังนั้นองค์กรควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานร่วมกันในองค์กร การมีคุณภาพชีวิตในการทำงานที่ดีของครูในสถานศึกษาถือเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการสร้างความสุข ความพึงพอใจ และประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน เมื่อผู้บริหารสถานศึกษาปฏิบัติตนในลักษณะ “ผู้นำเชิงจริยธรรม” และเป็นแบบอย่างของผู้นำเชิงจริยธรรมในองค์กร (ณัฐพร ศรีแจ่ม, 2564)

ซึ่งโรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 มีครูประสบปัญหาคุณภาพชีวิตในการทำงานหลายด้าน ได้แก่ ค่าตอบแทน สภาพแวดล้อมการทำงาน ความสมดุลชีวิตกับงาน ความก้าวหน้าในวิชาชีพ และสัมพันธภาพในองค์กร ซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารที่ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูในโรงเรียน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2, 2567)

จากประเด็นปัญหาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยตระหนักถึงบทบาทของคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูในสถานศึกษา เพื่อให้ได้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาและส่งเสริมคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2

2.2 เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2

2.3 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2

2.4 เพื่อศึกษาตัวแปรพยากรณ์ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

3.1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาและส่งเสริมภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในกลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูให้ดีขึ้น

3.2 ผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียน ใช้ผลการวิจัยเป็นข้อมูลสะท้อนตนเอง (self-reflection) ให้อยู่บนพื้นฐานของคุณธรรม จริยธรรม เพื่อส่งเสริมความพึงพอใจและความสุขในการทำงานของครูอย่างยั่งยืน

3.3 ครูในโรงเรียนได้รับประโยชน์จากการพัฒนาในด้านต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพส่งผลต่อความสำเร็จทางการเรียนของนักเรียนและคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนโดยรวม

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากร ได้แก่ ครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 2,280 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานีเขต 2 2567) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูในโรงเรียนจำนวน 327 คน ได้จากการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากตารางเครจซี่และมอร์แกน (Robert V. Krejcie and Morgan, 1967) ดำเนินการสุ่มกลุ่มตัวอย่างได้จำนวนทั้งสิ้น 327 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ตอน มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.66 - 1.00 และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.976 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ แบบปกติ และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ดังนี้ ค่าเฉลี่ยแปรผลตามเกณฑ์ 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด สหสัมพันธ์พิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์ (r) และระดับนัยสำคัญทางสถิติ การถดถอยพหุคูณพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ (β) และระดับนัยสำคัญทางสถิติ (p -value)

5. ผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 ทั้งนี้ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ภาพรวม

	n = 327		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหาร			
1. ด้านความยุติธรรม	4.45	0.27	มาก
2. ด้านความซื่อสัตย์	4.51	0.28	มากที่สุด
3. ด้านความไว้วางใจ	4.49	0.27	มาก
4. ด้านความรับผิดชอบ	4.51	0.26	มากที่สุด
5. ด้านการสร้างบรรยากาศเชิงจริยธรรม	4.47	0.28	มาก
ภาพรวม	4.48	0.21	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =4.48, S.D.=0.21)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านความซื่อสัตย์ ($\bar{X}$ =4.51, S.D.=0.28) และด้านความรับผิดชอบ ($\bar{X}$ =4.51, S.D.=0.26) รองลงมา คือ ด้านความไว้วางใจ ($\bar{X}$ =4.49, S.D.=0.27) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านความยุติธรรม ($\bar{X}$ =4.45, S.D.=0.27)

2. คุณภาพชีวิตในการทำงานของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 วิเคราะห์โดยใช้ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ภาพรวม

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหาร	n = 327		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านค่าตอบแทนที่เพียงพอและยุติธรรม	4.35	0.35	มาก
2. ด้านสภาพแวดล้อมที่ดีและปลอดภัย	4.38	0.33	มาก
3. ด้านความสมดุลระหว่างชีวิตส่วนตัวกับงาน	4.34	0.35	มาก
4. ด้านสิทธิและประชาธิปไตยในองค์กร	4.45	0.32	มาก
5. ด้านการพัฒนาทักษะและการใช้ความสามารถ	4.45	0.32	มาก
6. ด้านความก้าวหน้าและความมั่นคง	4.41	0.29	มาก
7. ด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคลและสังคม	4.45	0.27	มาก
ภาพรวม	4.40	0.24	มาก

จากตารางที่ 4.8 พบว่าคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =4.40, S.D.=0.24)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคลและสังคม ($\bar{X}$ =4.45, S.D.=0.27) ด้านสิทธิและประชาธิปไตยในองค์กร ($\bar{X}$ =4.45, S.D.=0.32) และด้านการพัฒนาทักษะและการใช้ความสามารถ ($\bar{X}$ =4.45, S.D.=0.32) รองลงมา ด้านความก้าวหน้าและความมั่นคง ($\bar{X}$ =4.41, S.D.=0.29) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านความสมดุลระหว่างชีวิตส่วนตัวกับงาน ($\bar{X}$ =4.34, S.D.=0.35)

3. ความสัมพันธ์ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันของตัวแปรภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2

ภาวะผู้นำเชิง จริยธรรม (X)	คุณภาพชีวิตในการทำงานของครูในโรงเรียน (Y)							Y _{tot}
	Y ₁	Y ₂	Y ₃	Y ₄	Y ₅	Y ₆	Y ₇	
X ₁	0.48**	0.44**	0.39**	0.40**	0.38**	0.45**	0.36**	0.55**
X ₂	0.29**	0.26**	0.25**	0.22**	0.26**	0.26**	0.10*	0.31**
X ₃	0.48**	0.46**	0.38**	0.43**	0.43**	0.44**	0.30**	0.56**
X ₄	0.52**	0.47**	0.37**	0.42**	0.42**	0.48**	0.35**	0.58**
X ₅	0.46**	0.50**	0.41**	0.40**	0.40**	0.46**	0.38**	0.58**
X _{tot}	0.57**	0.55**	0.46**	0.48**	0.48**	0.54**	0.39**	0.66**

** มีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01

จากตารางที่ 3 เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's product moment correlation coefficient) พบว่าความสัมพันธ์กันในเชิงบวกอยู่ในระดับสูง ($r=.669$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเป็นรายคู่ พบว่า มีความสัมพันธ์ในทางบวกอยู่ในระดับต่ำมากถึงระดับปานกลาง ($r=0.10 - 0.52$) โดยคู่ที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สูงที่สุด คือ ด้านความรับผิดชอบ (X_4) กับด้านค่าตอบแทนที่เพียงพอและยุติธรรม (Y_1) มีความสัมพันธ์ในทางบวกอยู่ในระดับปานกลาง ($r = 0.52$) รองลงมา คือ ด้านการสร้างบรรยากาศเชิงจริยธรรม (X_5) กับด้านสภาพแวดล้อมและความปลอดภัย (Y_2) มีความสัมพันธ์ในทางบวกอยู่ในระดับปานกลาง ($r = 0.50$) และ ด้านความไว้วางใจ (X_3) กับด้านค่าตอบแทนที่เพียงพอและยุติธรรม (Y_1) มีความสัมพันธ์ในทางบวกอยู่ในระดับปานกลาง ($r = 0.48$) ส่วนด้านที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ต่ำที่สุด คือ ด้านความซื่อสัตย์ (X_2) กับด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคลและสังคม (Y_7) มีความสัมพันธ์ในทางบวกอยู่ในระดับต่ำมาก ($r = 0.10$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

4. ตัวแปรพยากรณ์ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise multiple regression analysis) ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2

ภาวะเชิงจริยธรรมของผู้บริหาร สถานศึกษา	คะแนนดิบ B	คะแนน S.E.	คะแนน มาตรฐาน β	t	Sig.
ค่าคงที่ (Constant)	1.20	0.19		6.22	0.00
ด้านความรับผิดชอบ (X_4)	0.22	0.05	.237	3.99	0.00
ด้านการสร้างบรรยากาศเชิง จริยธรรม (X_5)	0.20	0.04	0.24	4.22	0.00
ด้านความยุติธรรม (X_1)	0.16	0.05	0.18	3.25	0.00
ด้านความไว้วางใจ (X_3)	0.12	0.05	0.14	2.29	0.02

R = .680, R² = 0.46, Adjusted R² = 0.45, S.E._{EST} = 0.17, F = 69.29, Sig. = 0.00

จากตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise multiple regression analysis) พบว่า ตัวแปรภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 4 ด้านสามารถร่วมกันพยากรณ์คุณภาพชีวิตในการทำงานของครูได้ดีที่สุด โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยทั้งในรูปคะแนนดิบ (B) และคะแนนมาตรฐาน (β) ดังนี้ ได้แก่ ด้านความรับผิดชอบ (B = 0.22, β = 0.23, P = 0.00) ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ด้านการสร้างบรรยากาศเชิงจริยธรรม (B = 0.20, β = 0.24, P = 0.00) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.00 ด้านความยุติธรรม (B = 0.16, β = 0.18, P = 0.00) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.00 และด้านความไว้วางใจ (B = 0.12, β = 0.14, P = 0.02) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการวิเคราะห์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ตัวแปรทั้ง 4 สามารถอธิบายความแปรปรวนของคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 ได้ร้อยละ 46.30 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.00

เมื่อพิจารณาค่าตัวแปรดังกล่าวมาใช้ในการสร้างสมการพยากรณ์ สามารถเขียนสมการถดถอยได้ทั้งในรูปคะแนนดิบและคะแนนมาตรฐาน ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

$$\hat{Y} = 1.20 + 0.22(X_4) + 0.20(X_5) + 0.16(X_1) + 0.12(X_3)$$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$\hat{Z} = 0.23(X_4) + 0.24(X_5) + 0.18(X_1) + 0.14(X_3)$$

6. สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัย เรื่อง ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูในโรงเรียน โดยนำผลการวิจัยมาอภิปรายตามวัตถุประสงค์ และสมมติฐาน ดังนี้

6.1 ระดับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านความซื่อสัตย์และด้านความรับผิดชอบ รองลงมา คือ ด้านความไว้วางใจ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านความยุติธรรม

6.2 ระดับคุณภาพชีวิตในการทำงานของครู โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคลและสังคม ด้านสิทธิและประชาธิปไตยในองค์กร และด้านการพัฒนาทักษะและการใช้ความสามารถ ขณะที่ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านค่าตอบแทนที่เพียงพอและเป็นธรรม

6.3 ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับคุณภาพชีวิตในการทำงานของครู พบว่า มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูง ($r = 0.66$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และเมื่อพิจารณาความสัมพันธ์รายคู่ พบว่า มีความสัมพันธ์เชิงบวกตั้งแต่ระดับต่ำมาก จนถึงระดับปานกลาง ($r = 0.10 - 0.52$)

6.4 ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในการทำงานของครู พบว่า ตัวแปรพยากรณ์ที่สำคัญ ได้แก่ ด้านความรับผิดชอบ ด้านการสร้างบรรยากาศเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรม และด้านความไว้วางใจ โดยตัวแปรทั้ง 4 สามารถอธิบายความผันแปรได้ร้อยละ 46.30 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

7. อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูในโรงเรียน โดยนำผลการวิจัยมาอภิปรายตามวัตถุประสงค์ ได้ดังนี้

7.1 ระดับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหาร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ผู้บริหารสถานศึกษาในปัจจุบันต้องปฏิบัติงานภายใต้กรอบของมาตรฐานวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา ระเบียบกฎหมาย และนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ส่งผลให้ผู้บริหารสถานศึกษา ต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีด้านคุณธรรมและจริยธรรมแก่ครู บุคลากรทางการศึกษา และผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ จันทรพิรุณ มหาทิงค์ (2566) ได้กล่าวว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมมีความสำคัญอยู่ต่อการบริหารงาน ผู้นำที่มีภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมจะสามารถประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างด้านจริยธรรมต่อผู้ตาม และสอดคล้องกับแนวคิดของ บราวน์ และเทรวีโอ (Brown & Trevino, 2006)

7.2 ระดับคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูในโรงเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการบริหารจัดการของสถานศึกษาที่มุ่งส่งเสริมสภาพแวดล้อมในการทำงานที่เหมาะสม มีการสนับสนุนและส่งเสริมการปฏิบัติงานของครู ทั้งด้านวิชาการและการพัฒนาวิชาชีพ ส่งผลให้ครูสามารถปฏิบัติงาน ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความพึงพอใจในการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ปัทมวรรณ โชติกลาง (2566) ได้กล่าวว่า คุณภาพชีวิตในการทำงานของครู เป็นลักษณะการดำเนินงานที่ตอบสนองต่อความต้องการและความมุ่งหมายของแต่ละบุคคล โดยได้รับการตอบสนองความต้องการทั้งทางร่างกาย จิตใจ เศรษฐกิจ และสังคมทำให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีมีความสุขในการทำงาน

7.3 ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูในโรงเรียน มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ เมื่อผู้บริหารสถานศึกษามีพฤติกรรมบริหารที่ยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม ความยุติธรรม ความโปร่งใส และคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม จะส่งผลให้ครูมีความพึงพอใจในการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ดนุสรณ์ คุ่มสุข (2564) คุณภาพชีวิตการทำงาน หรือการปฏิบัติต่าง ๆ ภายในองค์กรที่ตอบสนองความต้องการและความปรารถนาของบุคคล โดยพิจารณาจากลักษณะ แนวทางความเป็นตัวบุคคล สภาพตัวบุคคลหรือสังคมที่ส่งผลให้การปฏิบัติงานบรรลุวัตถุประสงค์ อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถตอบสนองความต้องการ และความพึงพอใจของผู้ปฏิบัติงานในการปฏิบัติงาน

7.4 ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูในโรงเรียน ตัวพยากรณ์ที่ใช้ในการพยากรณ์ คือ ด้านความรับผิดชอบ ด้านการสร้างบรรยากาศเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรม และด้านความไว้วางใจ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพฤติกรรมบริหารงานของผู้บริหารที่ยึดหลักคุณธรรมและจริยธรรมมีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีในการทำงานของครู ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ กิบสัน (Gibson, 1973) ได้กล่าวว่า ผู้บริหารที่มีนำหลักการที่ยึดถือจริยธรรมเป็นหลัก ตัดสินใจโดยใช้หลักธรรมาภิบาล รวมถึงนำหลักการครองตน ครองคน ครองงาน มาใช้ในการบริหารงาน เพื่อเป็นแบบอย่างและสร้างความไว้วางใจความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

8.1.1 หน่วยงานต้นสังกัดควรให้การส่งเสริมภาวะผู้นำจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูในโรงเรียน เพื่อส่งเสริมให้มีพฤติกรรมการบริหารที่ยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม ที่ส่งผลให้ครูในโรงเรียนมีคุณภาพชีวิตในการทำงานที่ดีขึ้น

8.1.2 หน่วยงานต้นสังกัดหาแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการภายในสถานศึกษา โดยส่งเสริมให้ผู้บริหารมีบทบาทในการสนับสนุน ส่งเสริม และดูแลครูในด้านต่าง ๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูในโรงเรียนมากยิ่งขึ้น

8.1.3 การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ให้เข้าถึงผู้บริหารอย่างแท้จริง เพื่อใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูภายในโรงเรียนให้มากที่สุด

8.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

8.2.1 ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมและยึดหลักภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในการบริหารงาน อันจะส่งผลให้เกิดบรรยากาศการทำงานที่ดีและยกระดับคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูในโรงเรียน

8.2.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพัฒนาระบบการสนับสนุนและพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ในการบริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูอย่างยั่งยืน

8.3 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

8.3.1 ควรศึกษาปัจจัยที่อาจมีการส่งเสริม บรรยากาศในองค์กร ความผูกพันต่อองค์กรของครู เพื่อวิเคราะห์ว่าปัจจัยใดเป็นตัวแปรที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ ระหว่างภาวะผู้นำจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูในโรงเรียน

8.3.2 ควรศึกษาเปรียบเทียบ ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูในหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูในโรงเรียน

8.3.3 ควรศึกษาแนวทาง การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูด้านอื่น ๆ เพื่อให้เข้าใจสอดคล้องกับบริบทจริง และอธิบายความสัมพันธ์ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับคุณภาพชีวิตในการทำงานของครู

9. บรรณานุกรม

- จันทร์พิรุณ มหาหิงค์. (2566). *ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3*. (วิทยานิพนธ์). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม วิทยาลัย.
- ณัฐพร ศรีแจ่ม. (2564). *ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสถาบันการอาชีวศึกษาภาคกลาง 1 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา*. (วิทยานิพนธ์). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- دنوسرن คุ่มสุข. (2564). *คุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนอนุบาลบางกรวย (วัดศรีประวดี)*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ภาณุวัฒน์ บุญธัญกิจ. (2564). *ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานครตามทัศนะของผู้บริหารและครู*. (วิทยานิพนธ์ ศษ.ม.). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ปัทมวรรณ โชติกลาง. (2566). *ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารกับคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1*. (วิทยานิพนธ์หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระมหาสุชัย สุกกิจใจ. (2565). *หลักพุทธศาสนาเพื่อการบริหารการศึกษา*. ขอนแก่น : โรงพิมพ์ เค. แอนด์.เค.เซ็นเตอร์กรุ๊ป
- ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580) (2561, 13 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 135 ตอนที่ 82 ก. หน้า 68.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2. (2567). *แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2*. หน้า 7.
- Gibson, I., & Donnelly, (1973). *Organizational: Structure, process, behavior*. Texas: Business Publications.
- Brown, M. E., and Trevino, L. K. (2006). *Ethical leadership: A Review and Future Directions*. The Leadership Quarterly.
- Robert V. Krejcie, and Morgan, D.W. (1967). *Determining Sample Size for Research, Education and Psychological Measurement*. 30 (3), pp. 607-610.

10. คำขอบคุณ

งานวิจัยเรื่องนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี เนื่องจากได้รับความกรุณาและคำแนะนำ อันมีคุณค่าจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพมาศ เศวตวรโชติ อาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งได้ให้คำปรึกษา ชี้แนะแนวทางที่เป็นประโยชน์ตลอดระยะเวลาการศึกษา ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่กรุณาตรวจเครื่องมือเพื่อการวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งมีส่วนสำคัญทำให้ผลงานวิจัยฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอขอบพระคุณกองบรรณาธิการวารสารสถาบันวิจัยญาณสังวรที่กรุณารับเผยแพร่ผลงานวิจัยฉบับนี้

การปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในคดีเกี่ยวกับยาเสพติดตามมาตรฐาน
การปฏิบัติงานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ กรณีศึกษาศูนย์ฝึกและอบรม
เด็กและเยาวชนพระนครศรีอยุธยา

THE TREATMENT OF JUVENILE DRUG OFFENDERS IN ACCORDANCE WITH UNITED
NATIONS MINIMUM STANDARDS: A CASE STUDY OF THE PHRA NAKHON SI
AYUTTHAYA JUVENILE TRAINING CENTER

ธนชัย ปานีย์โชติ^{1*}, อารณีย์ วิวัฒนาภรณ์²

THANACHAI PANEYACHOT¹, ARANEE VIVATTHANAPORN²

ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2569

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคของเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในคดีเกี่ยวกับยาเสพติดตามมาตรฐานการปฏิบัติงานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ กรณีศึกษาศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนพระนครศรีอยุธยา 2. เปรียบเทียบการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในคดีเกี่ยวกับยาเสพติดของศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนพระนครศรีอยุธยากับมาตรฐานการปฏิบัติงานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ และ 3) พัฒนาแนวทางและข้อเสนอเชิงนโยบายในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในคดีเกี่ยวกับยาเสพติดให้สอดคล้องกับมาตรฐานการปฏิบัติงานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์ เชิงลึกและการสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 23 ราย ผลการศึกษาพบว่า สภาพปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เกิดจากข้อจำกัดด้านบุคลากร งบประมาณ และทรัพยากร ส่งผลให้การดูแลเด็กและเยาวชนไม่สามารถดำเนินการได้อย่าง

¹ นักศึกษาปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอาชญวิทยาและการบริหารงานยุติธรรม, คณะอาชญวิทยาและการบริหารงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยรังสิต

Master of Arts in Criminology and Justice Administration, Faculty of Criminology and Justice Administration, Rangsit University

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ที่ปรึกษา, คณะอาชญวิทยาและการบริหารงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยรังสิต
Asst.Prof.Dr., Advisor, Faculty of Criminology and Justice Administration, Rangsit University

*Corresponding author; Email: thpaneeeyachot@gmail.com

(Received: 21 April 2026; Revised: 30 April 2026; Accepted: 25 May 2026)

ทั่วถึง ขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่บางส่วนยังขาดองค์ความรู้เฉพาะทางด้านจิตวิทยาพัฒนาการเด็กและหลักสิทธิเด็ก และปัจจัยเสี่ยงจากความยากจน ความรุนแรงในครอบครัว อิทธิพลของกลุ่มเพื่อน ส่งผลต่อประสิทธิภาพของกระบวนการฟื้นฟูและเพิ่มความเสี่ยงต่อการกระทำผิดซ้ำ และเมื่อเปรียบเทียบกับมาตรฐานการปฏิบัติงานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ พบว่าศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนพระนครศรีอยุธยามีการดำเนินงานให้สอดคล้องกับมาตรฐานการปฏิบัติงานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในหลายด้าน นอกจากนี้ข้อจำกัดด้านโครงสร้างและทรัพยากร โดยเฉพาะการดูแลแบบรายบุคคลและการจัดสภาพแวดล้อมในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ยังไม่สอดคล้องกับมาตรฐานการปฏิบัติงานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติอย่างสมบูรณ์ ข้อเสนอเชิงนโยบายในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดคดียาเสพติด ควรพัฒนาศักยภาพบุคลากรอย่างต่อเนื่อง เน้นองค์ความรู้ด้านสิทธิเด็ก จิตวิทยา และการฟื้นฟูแบบสหวิชาชีพ พร้อมปรับทัศนคติให้ยึดหลักการคุ้มครองและพัฒนาเด็กมากกว่าการลงโทษ พร้อมทั้งเพิ่มทรัพยากร ปรับกฎระเบียบให้ยืดหยุ่น เคารพศักดิ์ศรีเด็กและบูรณาการครอบครัว-ชุมชน รวมถึงระบบติดตามหลังปล่อยเพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำ

คำสำคัญ : 1. เด็กและเยาวชน 2. ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด 3. มาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ 4. ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนพระนครศรีอยุธยา

ABSTRACT

This study aims to examine the problems and obstacles faced by officials in their treatment of juvenile offenders involved in drug-related cases in accordance with the United Nations Standard Minimum Rules, using the Phra Nakhon Si Ayutthaya Juvenile Training and Rehabilitation Center as a case study; compare the Center's practices in handling juvenile drug offenders with the said standards; and develop guidelines and policy recommendations to ensure that the treatment of juvenile offenders in drug-related cases is consistent with these standards. This study employs a qualitative research approach, using in-depth interviews and focus group discussions with 23 key informants. The findings reveal that the problems and obstacles encountered by officials stem from limitations in personnel, budget, and resources, which hinder the ability to provide comprehensive care for juveniles. At the same time, some officials lack specialized knowledge in developmental psychology and children's rights. Additionally, risk factors such as poverty, domestic violence, and peer influence affect the effectiveness of the rehabilitation process and increase the likelihood of reoffending. When compared with the standards, it was found that the Center's operations are consistent with the standards in several aspects. In addition, structural and resource constraints particularly in individualized care and the provision of a supportive developmental environment mean that full compliance with the standards

has not yet been achieved. Policy recommendations for the treatment of children and juveniles involved in drug-related offenses should focus on continuous personnel development in child rights, psychology, and multidisciplinary rehabilitation. Emphasis should be placed on child protection and development rather than punishment, while ensuring adequate resources, flexible regulations, and respect for children's dignity. Family and community involvement, together with effective post-release support and monitoring, should be strengthened to promote reintegration and prevent reoffending.

Keywords : 1. Children and youth 2. Drug-related offenses 3. United Nations Minimum Standards 4. Phra Nakhon Si Ayutthaya Juvenile Training Center

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ปัญหาการใช้ยาเสพติดในกลุ่มเด็กและเยาวชนของประเทศไทยยังคงมีความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้น โดยมีแนวโน้มเริ่มใช้สารเสพติดในช่วงอายุน้อยลง (12–19 ปี) (ภูฟ้าเรสท์โฮม, ศูนย์บำบัดยาเสพติดเอกชน, 2565) และมักเริ่มจากบุหรี่ บุหรี่ไฟฟ้า หรือแอลกอฮอล์ ก่อนพัฒนาไปสู่ยาเสพติดชนิดอื่น เช่น กัญชา กระท่อม และยากระตุ้นประสาท เป็นต้น โดยสถานการณ์เด็กและเยาวชนที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดยังคงเป็นปัญหาสำคัญของประเทศไทย พบว่าในปี พ.ศ. 2567 มีเด็กและเยาวชนถูกดำเนินคดีอาญาจำนวน 13,631 คน และในจำนวนดังกล่าวมีถึง 8,971 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 65 ที่มีประวัติเกี่ยวข้องกับการใช้ยาเสพติด โดยส่วนใหญ่ยังอยู่ในวัยเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น รองลงมาคือระดับประถมศึกษาและประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) สะท้อนให้เห็นว่าปัญหายาเสพติดได้แพร่กระจายเข้าสู่กลุ่มเด็กและเยาวชนในช่วงอายุน้อยมากขึ้น และมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมกระทำความผิดทางอาญาอย่างชัดเจน และจากข้อมูลด้านคดียาเสพติดของประเทศไทยพบว่า คดีเกี่ยวกับการเสพยาเสพติดมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 77.44 ของคดียาเสพติดทั้งหมด ซึ่งสะท้อนแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของผู้เสพยาใหม่ โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชน ขณะที่หน่วยงานด้านสาธารณสุขและการป้องกันยาเสพติดยังแสดงความกังวลต่อการใช้สารเสพติดหลายชนิดร่วมกัน เช่น ยาบ้า กัญชา และกระท่อม ซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพกาย สุขภาพจิต และเพิ่มความเสี่ยงต่อการกระทำความผิดซ้ำในอนาคต (สวพ. FM91, 2569) และจากข้อมูลการบำบัดรักษาและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดของประเทศ (บสต.) ปี 2568 ระบุว่า อายุเริ่มใช้ยาเสพติดครั้งแรก ส่วนใหญ่เริ่มใช้เมื่ออายุ 13–15 ปี ประมาณร้อยละ 46–51 ในขณะที่ข้อมูลการเข้าสู่การบำบัด ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 18–24 ปี หรือประมาณร้อยละ 66–68 รองลงมาคือ 16–18 ปี ประมาณร้อยละ 23–27 สะท้อนให้เห็นว่า ในกลุ่มเด็ก 13–15 ปี เข้าถึงบริการบำบัดล่าช้า ส่งผลให้ปัญหาการใช้ยาเสพติดมีความรุนแรง และเสี่ยงต่อการใช้แบบเรื้อรัง (ThaiPBS, 2026) จากปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อทั้งในระดับบุคคล (สุขภาพกาย–จิต) และระดับสังคม (อาชญากรรม ภาระงบประมาณรัฐ) โดยมีปัจจัยสำคัญจากสภาพแวดล้อมทางครอบครัวและชุมชนที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน ในเชิงโครงสร้าง แม้ประเทศไทยจะยึดหลักการตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กและมาตรฐานสากลขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งเน้นการฟื้นฟูมากกว่าการลงโทษ แต่ในทางปฏิบัติยังพบว่าเด็กและเยาวชนจำนวนมากถูกนำเข้าสู่วาระกระบวนการ

ยุติธรรม โดยเฉพาะคดียาเสพติดที่มีสัดส่วนสูงและเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สะท้อนว่าระบบยังพึ่งพามาตรการทางกฎหมายเป็นหลัก มากกว่าการป้องกันเชิงสังคมหรือการเบี่ยงเบนคดีออกจากระบบ จากสถิติคำพิพากษาของศาลเยาวชนแสดงให้เห็นว่า แม้ศาลจะใช้มาตรการฝึกและอบรมเป็นหลัก (มากกว่าร้อยละ 95) (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2567) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเชิงฟื้นฟู แต่การควบคุมตัวเด็กและเยาวชนในศูนย์ฝึกยังคงเป็นกลไกสำคัญ ส่งผลให้เกิดความแออัด ความหลากหลายของปัญหาเด็กแต่ละราย และความเสี่ยงต่อพฤติกรรมรุนแรงหรือปัญหาภายในสถานควบคุม นอกจากนี้ ยังปรากฏกรณีตัวอย่างที่สะท้อนปัญหาการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนในสถานควบคุม เช่น การเข้าถึงบริการทางการแพทย์ไม่เพียงพอ หรือสภาพความเป็นอยู่ที่ไม่เหมาะสม เป็นต้น ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลด้านสิทธิมนุษยชน และส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของสังคม

ดังนั้น การดำเนินงานของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจำเป็นต้องพัฒนาให้สอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติอย่างแท้จริง โดยยึดหลักสำคัญ ได้แก่ การคุ้มครองสิทธิเด็ก ความเท่าเทียม การไม่เลือกปฏิบัติ และการคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็ก ควบคู่กับการยกระดับศักยภาพของผู้ปฏิบัติงาน และปรับปรุงระบบการดูแล ฟื้นฟู และพัฒนาเด็ก และเยาวชนให้เป็นแบบองค์รวม ในบริบทนี้ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนพระนครศรีอยุธยาในฐานะหน่วยงานเฉพาะทางด้านการบำบัดยาเสพติด ได้ดำเนินงานตามแนวทางฟื้นฟูเชิงสหวิชาชีพ โดยใช้รูปแบบชุมชนบำบัด (Therapeutic Community) และการดูแลรายบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการฟื้นฟูแบบชุมชนและแบบองค์รวม อย่างไรก็ตาม ยังมีความจำเป็นต้องศึกษาาระดับความรู้ ทักษะ และการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ต่อมาตรฐานสากล เพื่อค้นหาปัญหา อุปสรรค และแนวทางพัฒนา การศึกษาดังกล่าวจะนำไปสู่การปรับปรุงการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เสริมสร้างความเชื่อมั่นของสังคม และทำให้การปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนเป็นไปอย่างเป็นธรรม เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสนับสนุนการกลับคืนสู่สังคมได้อย่างยั่งยืนในระยะยาว

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคของเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในคดีเกี่ยวกับยาเสพติดตามมาตรฐานการปฏิบัติงานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ กรณีศึกษาศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนพระนครศรีอยุธยา

2.2 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในคดีเกี่ยวกับยาเสพติดของศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนพระนครศรีอยุธยาตามมาตรฐานการปฏิบัติงานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ

2.3 เพื่อพัฒนาแนวทางและข้อเสนอเชิงนโยบายในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในคดีเกี่ยวกับยาเสพติดตามมาตรฐานการปฏิบัติงานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

3.1 ทราบถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคของศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนพระนครศรีอยุธยาในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในคดีเกี่ยวกับยาเสพติด

3.2 ทราบถึงความแตกต่างของการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดกับมาตรฐานการปฏิบัติงานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ

3.3 ทราบถึงแนวทาง รูปแบบที่เหมาะสมเพื่อให้ข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในคดีเกี่ยวกับยาเสพติดตามมาตรฐานการปฏิบัติงานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) จากตำราบทความวิชาการ รายงานวิจัย หนังสือ วิทยานิพนธ์ และสถิติที่เกี่ยวข้อง ภายใต้กรอบของวัตถุประสงค์ โดยคัดเลือกผู้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์แบบเจาะจง และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อทราบข้อเสนอแนะเชิงนโยบายของการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในคดีเกี่ยวกับยาเสพติดตามมาตรฐานการปฏิบัติงานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ใช้วิธีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) แบ่งเป็น 2 กลุ่ม รวมจำนวนทั้งสิ้น 23 ราย ประกอบด้วย 1. การสัมภาษณ์เชิงลึก ได้แก่ 1.1 เด็กและเยาวชนชายที่เข้ารับการฝึกอบรมในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนพระนครศรีอยุธยา จำนวน 10 ราย 1.2 เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนพระนครศรีอยุธยา ด้านการควบคุมดูแล ส่วนพัฒนาพฤตินิสัย 5 ราย ได้แก่ 1. นักวิชาการอบรมและฝึกวิชาชีพ (ด้านพ่อบ้าน) 2 ราย และ 2. พนักงานพินิจ 3 ราย 1.3. เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนพระนครศรีอยุธยา ด้านการแก้ไข บำบัดฟื้นฟู 3 ราย ได้แก่ 1. นักจิตวิทยา 1 ราย 2. นักสังคมสงเคราะห์ 1 ราย และ 3. พยาบาลวิชาชีพ 1 ราย 2. การสนทนากลุ่ม ซึ่งเป็นมีประสบการณ์การทำงานด้านเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดมาแล้วอย่างน้อย 3 ปี มีความเข้าใจกับเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติจำนวน 5 ราย ได้แก่ 1. นักวิชาการอบรมและฝึกวิชาชีพ 2 ราย และ 2. นักวิชาชีพ 3 ราย

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ซึ่งประกอบด้วยคำถามปลายเปิด และใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลโดยการเปรียบเทียบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลหลากหลายแหล่ง (Data Triangulation)

4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มด้วยตนเอง โดยมุ่งเน้นการเข้าถึงมุมมอง ประสบการณ์ และข้อคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลอย่างรอบด้าน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา ทั้งนี้ การวิจัยได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในคนจาก มหาวิทยาลัยรังสิต ในรูปแบบโครงการประเภท Full Board Review (เลขที่ COA.No.RSUERB2025-163)

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม และจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามกรอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้วิธีวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

4.5 พื้นที่ใช้ในการศึกษา คือ ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนพระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา

5. ผลการวิจัย

5.1 สภาพปัญหาและอุปสรรคของเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในคดีเกี่ยวกับยาเสพติดตามมาตรฐานการปฏิบัติงานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ

5.1.1 สภาพปัญหาภายในหน่วยงาน

5.1.1.1 ด้านจำนวนบุคลากร ที่มีอยู่ยังไม่เพียงพอต่อสัดส่วนของเด็กและเยาวชนที่ต้องได้รับการดูแล อีกทั้งบุคลากรที่เข้ามาใหม่ยังไม่มีประสบการณ์ ส่งผลให้เจ้าหน้าที่ต้องรับภาระงานจำนวนมากเกินศักยภาพที่มีอยู่ ขณะเดียวกัน บุคลากรบางส่วนยังขาดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับจิตวิทยาพัฒนาการเด็ก

5.1.1.2 ด้านงบประมาณ ที่ได้รับสำหรับหน่วยงานยังไม่เพียงพอในการดำเนินงานที่จำเป็น เช่น การจัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพเด็ก การดูแลสุขภาพกายและจิตใจ หรือการจัดหาทรัพยากรพื้นฐานที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินงานประจำวัน เป็นต้น

5.1.1.3 ด้านสถานที่ปฏิบัติงาน โดยสถานที่สำหรับทำกิจกรรมต่าง ๆ ไม่เพียงพอหรือไม่เหมาะสมกับความต้องการพัฒนาการของเด็กและเยาวชน ส่งผลให้กิจกรรมการเรียนรู้ การฟื้นฟู และการพัฒนาทักษะทางสังคม และอารมณ์ไม่สามารถดำเนินไปได้อย่างเต็มที่

5.1.1.4 ด้านความรู้ความเข้าใจในจิตวิทยาพัฒนาการและสิทธิเด็กของบุคลากรที่ทำงานโดยตรงกับเด็กและเยาวชนนั้นยังไม่เพียงพอ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพการดูแล และการปฏิบัติตามมาตรฐานองค์การสหประชาชาติ เจ้าหน้าที่บางส่วนยังดำเนินงานโดยอาศัยความเคยชินหรือประสบการณ์เดิม มากกว่าการอ้างอิงหลักการทางวิชาการและแนวทางปฏิบัติที่เป็นมาตรฐาน

5.1.2 สภาพปัญหาการปฏิบัติงานที่ไม่สอดคล้องกับมาตรฐานที่กำหนดไว้

5.1.2.1 การจัดสภาพแวดล้อมและการปฏิบัติประจำวันที่ไม่สอดคล้องกับหลักสิทธิเด็ก เช่น การลงโทษเด็กด้วยวิธีการออกกำลังกาย หรือการใช้ถ้อยคำที่ไม่เหมาะสม เป็นต้น ทั้งนี้ แม้วิธีการดังกล่าวอาจถูกนำมาใช้เพื่อควบคุมพฤติกรรมเด็กชั่วคราว แต่กลับขัดแย้งกับมาตรฐานความเป็นอยู่ตามหลักสากล

5.1.2.2 ข้อจำกัดด้านทรัพยากรพื้นฐาน เช่น น้ำสะอาดเพียงพอ อุปกรณ์ส่วนบุคคล หรือวัสดุอุปกรณ์สำหรับกิจกรรมต่าง ๆ เป็นต้น

5.1.2.3 พฤติกรรมของเด็กและเยาวชนบางส่วนก่อให้เกิดความยากลำบากในการดูแล เช่น ไม่ให้ความร่วมมือในการดูแล ความก้าวร้าว การทะเลาะวิวาทระหว่างเด็ก เป็นต้น ซึ่งบางครั้งไม่สามารถควบคุมได้ในบางครั้งจนเกิดความวุ่นวาย

5.1.2.4 การปฏิบัติยังขาดความต่อเนื่องและไม่มีกลไกในการบูรณาการที่มีประสิทธิภาพระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่งผลให้การดำเนินงานไม่สามารถสอดคล้องกันได้อย่างครบวงจรและต่อเนื่อง

5.1.2.5 การปฏิบัติงานยังถูกจำกัดด้วยคู่มือและระเบียบปฏิบัติ (Standard Operating Procedure: SOP) ที่ไม่สอดคล้องกับการปฏิบัติงานตามหลักมาตรฐานสากล โดยคู่มือเหล่านี้เป็นการแปลหรือดัดแปลงจากแนวทางกฎหมายโดยไม่ปรับให้เข้ากับบริบทการปฏิบัติจริง ทำให้เจ้าหน้าที่เกิดความสับสนและตีความระเบียบต่าง ๆ

5.1.3 สภาพปัญหาข้อจำกัดของโครงสร้างสังคม

ข้อจำกัดด้านโครงสร้างสังคม ครอบครัว และชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน โดยเด็กจำนวนมากต้องกลับสู่สภาพแวดล้อมเดิมที่มีปัจจัยเสี่ยงสูง เช่น ครอบครัวที่ขาดการดูแลหรือมีความรุนแรง ปัญหาทางเศรษฐกิจ ชุมชน กลุ่มเพื่อนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน เป็นต้น ส่งผลให้การสนับสนุนทางสังคมและการกำกับดูแลไม่เพียงพอ ประกอบกับข้อจำกัดด้านโอกาสทางการศึกษาและอาชีพ ยิ่งเพิ่มแรงกดดันต่อการกลับไปสู่พฤติกรรมเดิม นอกจากนี้ กระบวนการฟื้นฟูภายในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนพระนครศรีอยุธยา ที่ยังมีลักษณะเป็นระบบปิด ทำให้เด็กขาดโอกาสในการฝึกปรับตัวในบริบทจริง ส่งผลให้ไม่สามารถนำทักษะที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพภายหลังการปล่อยตัว อันนำไปสู่ความยากลำบากในการปรับตัวและเพิ่มความเสี่ยงต่อการกระทำผิดซ้ำ ดังนั้น ข้อจำกัดดังกล่าวจึงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการฟื้นฟูและการคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืนตามหลักมาตรฐานสากลขององค์การสหประชาชาติ

5.2 เปรียบเทียบการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในคดีเกี่ยวกับยาเสพติดของศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนพระนครศรีอยุธยาตามมาตรฐานการปฏิบัติงานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ

5.2.1 มุมมองของเด็กและเยาวชนต่อการปฏิบัติตามมาตรฐานขององค์การสหประชาชาติ การดำเนินงานของศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมมีความสอดคล้องกับมาตรฐานการปฏิบัติงานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในหลายด้าน โดยเฉพาะการมุ่งเน้นการฟื้นฟู บำบัด และพัฒนาพฤติกรรมเสียของเด็กและเยาวชนมากกว่าการลงโทษ เช่น การใช้กระบวนการควบคุมพฤติกรรมแบบค่อยเป็นค่อยไป การให้รางวัลเสริมแรงผ่านกิจกรรม และกระบวนการชุมชนบำบัด การดูแลด้านการศึกษาและการฝึกอาชีพที่เหมาะสมกับวัย การจัดสวัสดิการพื้นฐานด้านอาหาร ที่พัก สุขภาพ การรักษาพยาบาลอย่างเพียงพอ เป็นต้น นอกจากนี้ ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนพระนครศรีอยุธยา ยังให้ความสำคัญกับการเคารพความแตกต่างของเด็กแต่ละบุคคล การไม่เลือกปฏิบัติ การคุ้มครองเสรีภาพทางศาสนา และเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนสามารถแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือการตัดสินใจบางประการได้ อีกทั้งยังมีการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวและการติดตามช่วยเหลือภายหลังการปล่อยตัว เพื่อสนับสนุนการกลับคืนสู่สังคมอย่างเหมาะสม อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบกับมาตรฐานขององค์การสหประชาชาติ ยังพบประเด็นที่ควรพัฒนาเพิ่มเติมบางประการ โดยเฉพาะในด้านการคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชน เช่น การแจ้งสิทธิที่ส่วนใหญ่ยังใช้วิธีการแจ้งด้วยวาจาโดยไม่มีเอกสารรับรองหรือ

ระบบประเมินความเข้าใจของเด็กที่อ่านหรือเขียนไม่ได้ ช่องทางการร้องเรียนหรือขอความช่วยเหลือ ยังมีข้อมูลที่ไม่ชัดเจนและกระจายอยู่หลายแหล่ง เป็นต้น รวมถึงการรักษาความลับของข้อมูลเด็กที่ยังขึ้นอยู่กับดุลพินิจของเจ้าหน้าที่และยังไม่มีระบบการร้องเรียนแบบนิรนามอย่างเป็นทางการ นอกจากนี้ ในบางกิจกรรมยังมีข้อจำกัดด้านความเป็นส่วนตัวของเด็ก เช่น การกำหนดให้สวมชุดของ ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนพระนครศรีอยุธยา ในบางสถานการณ์ เป็นต้น

5.2.2 มุมมองของเจ้าหน้าที่ต่อการปฏิบัติตามมาตรฐานขององค์การสหประชาชาติ โดยภาพรวมเจ้าหน้าที่มีความเห็นว่าการดำเนินงานของศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน พระนครศรีอยุธยา มีความสอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในหลายด้าน และ มุ่งเน้นการดูแล ฟื้นฟู และพัฒนาเด็กและเยาวชนให้สามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างเหมาะสม ได้แก่ 1. ด้านความเป็นอยู่และการใช้ชีวิตประจำวัน เจ้าหน้าที่เห็นว่าเด็กและเยาวชนได้รับการดูแลด้าน อาหาร ที่พักอาศัย และกิจวัตรประจำวันอย่างเหมาะสม มีการกำหนดตารางกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริม ระเบียบวินัยและการพัฒนาพฤติกรรมเชิงบวก สอดคล้องกับหลักการดูแลสวัสดิภาพของเด็กตาม มาตรฐานสากลขององค์การสหประชาชาติ 2. ด้านการจัดการศึกษา ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและ เยาวชนพระนครศรีอยุธยา มีการจัดการศึกษาและการฝึกอาชีพให้กับเด็กและเยาวชนตามความ เหมาะสมของช่วงวัยและความต้องการของตลาดแรงงาน โดยเจ้าหน้าที่มองว่าการศึกษาเป็นกลไก สำคัญในการพัฒนาศักยภาพและสร้างโอกาสในการดำรงชีวิตภายหลังพ้นจากการควบคุม 3. ด้านการ จัดสภาพแวดล้อมและความปลอดภัย เจ้าหน้าที่เห็นว่าศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน พระนครศรีอยุธยา มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตและการฟื้นฟูทั้งด้านความสะอาด ความเป็นระเบียบ และมาตรการด้านความปลอดภัย เพื่อป้องกันอันตรายและลดความเสี่ยงต่อการ เกิดเหตุไม่พึงประสงค์ภายในศูนย์ 4. ด้านการเคลื่อนย้ายเด็กออกนอกศูนย์ พบว่ามีขั้นตอนและ มาตรการควบคุมที่ชัดเจนก่อน ระหว่าง และหลังการนำเด็กออกนอกศูนย์ เช่น การประเมิน ความเสี่ยง การดูแลควบคุมโดยเจ้าหน้าที่ การติดตามผล เป็นต้น เพื่อให้เกิดความปลอดภัยทั้งต่อเด็ก และสังคม 5. ด้านการแก้ไข บำบัด และฟื้นฟู เจ้าหน้าที่เห็นว่าศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน พระนครศรีอยุธยา ให้ความสำคัญกับกระบวนการฟื้นฟูพฤติกรรม โดยใช้รูปแบบการบำบัดที่ หลากหลาย เช่น กระบวนการชุมชนบำบัด การให้คำปรึกษา และกิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิต เพื่อช่วย ให้เด็กและเยาวชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและลดโอกาสในการกระทำผิดซ้ำ เป็นต้น และ 6. ด้านการ เยี่ยมเด็กและการติดต่อครอบครัว เจ้าหน้าที่เห็นว่า การเปิดโอกาสให้ครอบครัวเข้าเยี่ยมและ ติดต่อสื่อสารกับเด็กและเยาวชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างกำลังใจและสนับสนุนกระบวนการ ฟื้นฟู โดยศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนพระนครศรีอยุธยา มีการกำหนดระเบียบและช่วงเวลา การเยี่ยมที่เหมาะสม เพื่อให้เด็กยังคงมีความสัมพันธ์กับครอบครัวและชุมชน

5.3 พัฒนาแนวทางและข้อเสนอเชิงนโยบายในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำ ความผิดในคดีเกี่ยวกับยาเสพติดตามมาตรฐานการปฏิบัติงานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ

การพัฒนาแนวทางและข้อเสนอเชิงนโยบายในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด คดียาเสพติด ควรมุ่งเน้นการปรับปรุงเชิงระบบให้สอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การ สหประชาชาติ โดยมีประเด็นสำคัญ ได้แก่ การเสริมสร้างศักยภาพบุคลากรอย่างเป็นระบบและ

ต่อเนื่อง โดยเฉพาะองค์ความรู้ด้านสิทธิเด็ก จิตวิทยา และการฟื้นฟูแบบสหวิชาชีพ ควบคู่กับการปรับทัศนคติของผู้ปฏิบัติงานให้ยึดหลักการคุ้มครองสิทธิและการพัฒนาเด็กมากกว่าการควบคุมหรือการลงโทษ อีกทั้งจำเป็นต้องเพิ่มงบประมาณและบุคลากรเฉพาะทาง เพื่อยกระดับคุณภาพการดูแลและการฟื้นฟู รวมถึงการปรับปรุงกฎระเบียบให้มีความยืดหยุ่น เหมาะสมกับลักษณะเฉพาะราย และไม่ละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็ก นอกจากนี้ ควรพัฒนาระบบความปลอดภัยและการเฝ้าระวังที่สมดุลระหว่างความปลอดภัยและสิทธิของเด็ก และในมิติการฟื้นฟูอย่างยั่งยืน การบูรณาการครอบครัวและชุมชน รวมถึงการพัฒนาระบบติดตามหลังปล่อย มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการป้องกันการกระทำผิดซ้ำ อีกทั้งควรปรับปรุงกลไกเชิงนโยบายให้สามารถเชื่อมโยงสู่การปฏิบัติจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้กล่าวไว้ ดังนี้

“ควรให้ผู้ปฏิบัติได้รับการอบรมหรือสอนงานจากผู้มีประสบการณ์ มีความรู้ความเข้าใจในหลักขององค์การสหประชาชาติ” (นักวิชาการอบรมและฝึกวิชาชีพ (ด้านพ่อบ้าน) คนที่ 2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 18 กันยายน 2568)

“ความจำเป็นของทรัพยากรที่เพียงพอ ทั้งด้านบุคลากรทางการแพทย์ งบประมาณ ยา อุปกรณ์ และสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย ซึ่งเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่จะทำให้ศูนย์ฝึกสามารถปฏิบัติตามมาตรฐานสากลได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในด้านสุขภาพจิต การป้องกันการบาดเจ็บหรือการทำร้ายตนเอง และการสร้างบรรยากาศที่สนับสนุนการฟื้นฟูอย่างแท้จริง” (นักวิชาชีพ คนที่ 3 (การสนทนากลุ่ม), การสื่อสารส่วนบุคคล, 2 ตุลาคม 2568)

“การมุ่งเน้นป้องกันการใช้ความรุนแรงในทุกรูปแบบ และการจัดสภาพแวดล้อมให้มีความปลอดภัยให้ความสำคัญเท่าเทียมเท่ากับเด็กทุกคน” (นักวิชาชีพ คนที่ 1 (การสนทนากลุ่ม), การสื่อสารส่วนบุคคล, 2 ตุลาคม 2568)

6. สรุปผลการวิจัย

การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เผชิญข้อจำกัดเชิงโครงสร้างที่สำคัญ ทั้งด้านจำนวนและศักยภาพของบุคลากร งบประมาณ และทรัพยากรที่ไม่เพียงพอ ส่งผลให้การดูแลและฟื้นฟูเด็กและเยาวชนไม่สามารถดำเนินการได้อย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง อีกทั้งการขาดความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น จิตวิทยาพัฒนาการและสิทธิเด็ก ทำให้การปฏิบัติบางกรณีคลาดเคลื่อนจากมาตรฐานสากลขององค์การสหประชาชาติ เป็นต้น นอกจากนี้ ปัจจัยภายนอก ได้แก่ สภาพครอบครัว ชุมชน บริบททางสังคม เป็นต้น ที่มีความเสี่ยงสูง ยังเป็นอุปสรรคต่อความสำเร็จของกระบวนการฟื้นฟูและเพิ่มโอกาสในการกระทำผิดซ้ำ แม้ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนพระนครศรีอยุธยาจะมีแนวทางการดำเนินงานที่สอดคล้องกับมาตรฐานขององค์การสหประชาชาติในหลายด้าน โดยเฉพาะการเน้นการฟื้นฟู การศึกษา และการพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กและเยาวชน แต่ในทางปฏิบัติยังปรากฏช่องว่างสำคัญ อันเนื่องมาจากข้อจำกัดด้านทรัพยากรและระบบสนับสนุน เช่น การดูแลรายบุคคลที่ยังไม่เข้มข้นเพียงพอ สภาพแวดล้อมที่ยังไม่เอื้อต่อการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ และวิธีการควบคุม

พฤติกรรมบางประการที่ยังไม่สอดคล้องกับหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิเด็กอย่างเคร่งครัด เป็นต้น การยกระดับการปฏิบัติงานควรมุ่งเน้นการปรับปรุงเชิงระบบอย่างบูรณาการ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพบุคลากรอย่างต่อเนื่องและครอบคลุม การปรับทัศนคติของผู้ปฏิบัติงานให้ตั้งอยู่บนฐานสิทธิเด็กและการฟื้นฟูมากกว่าการลงโทษ การจัดสรรทรัพยากรและบุคลากรเฉพาะทางอย่างเพียงพอ การปรับปรุงกฎระเบียบและแนวปฏิบัติให้มีความยืดหยุ่นและเหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของเด็กแต่ละราย ตลอดจนการเสริมสร้างระบบความปลอดภัยควบคู่กับการเคารพสิทธิ นอกจากนี้ ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน และพัฒนากลไกเชื่อมโยงนโยบายสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้การฟื้นฟูเด็กและเยาวชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ยั่งยืน และสอดคล้องกับมาตรฐานสากลขององค์การสหประชาชาติ

7. อภิปรายผลการวิจัย

7.1 สภาพปัญหาและอุปสรรคของเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในคดีเกี่ยวกับยาเสพติดตามมาตรฐานการปฏิบัติงานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ

7.1.1 สภาพปัญหาภายในหน่วยงาน ผลการศึกษาที่พบว่าหน่วยงานมีข้อจำกัดด้านบุคลากร งบประมาณ สถานที่ และองค์ความรู้ ส่งผลให้การดูแลเด็กและเยาวชนไม่ทั่วถึงและไม่สามารถดำเนินงานได้ตามมาตรฐานที่กำหนดในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (UN CRC) กฎกรุงปักกิ่ง (Beijing Rules) และกฎฮาวานา (JDL Rules) สะท้อนให้เห็นว่าการขาดทรัพยากรและการกำกับดูแลที่เหมาะสมทำให้เด็กและเยาวชนต้องอยู่ร่วมกับกลุ่มเพื่อนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงหรือมีประวัติการกระทำผิด ซึ่งเอื้อต่อการเรียนรู้และถ่ายทอดค่านิยมที่สนับสนุนพฤติกรรมเบี่ยงเบน สอดคล้องกับทฤษฎีการคบหาสมาคมที่แตกต่าง (Differential Association Theory) ของ Sutherland (1947) ที่อธิบายว่า 1. พฤติกรรมอาชญากรรมเป็นผลมาจากกระบวนการเรียนรู้ผ่านการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลใกล้ชิด โดยเฉพาะเมื่อบุคคลได้รับอิทธิพลจากกลุ่มที่ยอมรับหรือสนับสนุนการกระทำผิดมากกว่าการปฏิบัติตามกฎหมาย 2. สภาพปัญหาการปฏิบัติงานที่ไม่สอดคล้องกับมาตรฐาน ผลการศึกษาที่พบว่าการจัดสภาพแวดล้อม การดูแล และการจัดการพฤติกรรมเด็กและเยาวชนยังไม่สอดคล้องกับหลักสิทธิเด็กและมาตรฐานสากล รวมทั้งขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงานและการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน ส่งผลให้กระบวนการแก้ไขบำบัดและฟื้นฟูไม่สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อเด็กยังคงอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลเชิงลบหรือไม่ได้รับการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงบวกอย่างต่อเนื่อง จึงมีโอกาสดังกล่าวกลับไปเรียนรู้และยอมรับพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำได้อีก ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการคบหาสมาคมที่แตกต่างของ Sutherland (1947) ที่ชี้ให้เห็นว่าพฤติกรรมของบุคคลสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพแวดล้อมทางสังคมและกลุ่มบุคคลที่มีปฏิสัมพันธ์อยู่เป็นประจำ และ 3. สภาพปัญหาข้อจำกัดของโครงสร้างสังคม ผลการศึกษาที่พบว่า เด็กและเยาวชนจำนวนมากต้องกลับไปสู่ครอบครัวและชุมชนที่มีปัจจัยเสี่ยง เช่น ความยากจน ความรุนแรงในครอบครัว การขาดโอกาสทางการศึกษา การถูกตีตราจากสังคม เป็นต้น เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการฟื้นฟูและการกลับคืนสู่สังคมอย่างปกติ สอดคล้องกับทฤษฎีการแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation Theory) ที่มองว่าการลดการกระทำผิดซ้ำไม่สามารถอาศัยเพียงการควบคุมหรือ

การลงโทษภายในสถานพินิจเท่านั้น แต่ต้องอาศัยการสนับสนุนจากครอบครัว ชุมชน และเครือข่ายทางสังคมที่เหมาะสม เพื่อช่วยให้เด็กและเยาวชนสามารถปรับตัว พัฒนาทักษะชีวิต และดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างปกติในระยะยาว หากสภาพแวดล้อมภายนอกยังคงมีปัจจัยเสี่ยงเดิมอยู่ โอกาสในการกลับไปกระทำผิดซ้ำก็จะเพิ่มสูงขึ้น

7.2 เปรียบเทียบการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในคดีเกี่ยวกับยาเสพติดของศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนพระนครศรีอยุธยาตามมาตรฐานการปฏิบัติงานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ

โดยภาพรวม การดำเนินงานของศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนพระนครศรีอยุธยา มีความสอดคล้องกับมาตรฐานสากลขององค์การสหประชาชาติในหลายด้าน โดยเฉพาะด้านการควบคุมพฤติกรรมที่เน้นการฟื้นฟู การไม่เลือกปฏิบัติ สภาพความเป็นอยู่ การศึกษาและฝึกอาชีพ การดูแลสุขภาพ มาตรการความปลอดภัย และการเตรียมความพร้อมก่อนและหลังปล่อยตัว นอกจากนี้ ยังพบประเด็นสำคัญที่ไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลขององค์การสหประชาชาติ ในด้าน “สิทธิ การแจ้งข้อมูล และความเป็นส่วนตัว” ได้แก่ การแจ้งสิทธิที่ยังไม่เป็นระบบและไม่มีเอกสารรองรับ การขาดกลไกสำหรับเด็กที่มีข้อจำกัดด้านการอ่านเขียน ช่องทางร้องเรียนไม่ชัดเจน การคุ้มครองความลับยังไม่มีระบบนิรนาม และการเคารพความเป็นส่วนตัวยังไม่สมบูรณ์ นอกจากนี้ ด้านการมีส่วนร่วมของเด็กแม้จะเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นได้ แต่ยังสอดคล้องเพียงบางส่วน สรุปได้ว่า ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนพระนครศรีอยุธยา มีความสอดคล้องกับมาตรฐานสากลในด้านโครงสร้างการดูแลและการฟื้นฟูเป็นส่วนใหญ่ แต่ยังมีช่องว่างสำคัญด้านสิทธิและความเป็นส่วนตัวที่ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม อีกทั้งมุมมองของเจ้าหน้าที่สะท้อนว่าการดำเนินงานของศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนพระนครศรีอยุธยา โดยรวมมีความสอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในหลายด้าน โดยเฉพาะด้านความเป็นอยู่ที่เหมาะสม การจัดการศึกษา และฝึกอาชีพ การจัดสภาพแวดล้อมและความปลอดภัย การควบคุมการเคลื่อนย้ายที่เคารพศักดิ์ศรี ตลอดจนการดำเนินโปรแกรมบำบัดและฟื้นฟูเพื่อพัฒนาพฤติกรรมและทักษะชีวิต นอกจากนี้ ยังมีการส่งเสริมความสัมพันธ์กับครอบครัวผ่านระบบการเยี่ยมทั้งแบบปกติและออนไลน์ ซึ่งช่วยสนับสนุนการฟื้นฟูในระยะยาว ดังนั้นศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนพระนครศรีอยุธยา มีการดูแลเด็กและเยาวชนอย่างครอบคลุมทั้งด้านความเป็นอยู่ การศึกษา การฟื้นฟู และสิทธิขั้นพื้นฐาน ส่งผลให้การดำเนินงานโดยรวมมีความสอดคล้องกับมาตรฐานสากลขององค์การสหประชาชาติในระดับที่น่าพอใจ

7.3 พัฒนาแนวทางและข้อเสนอเชิงนโยบายในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในคดีเกี่ยวกับยาเสพติดตามมาตรฐานการปฏิบัติงานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ

การพัฒนาแนวทางและข้อเสนอเชิงนโยบายควรมุ่งยกระดับการฟื้นฟูเด็กและเยาวชนให้สอดคล้องกับมาตรฐานองค์การสหประชาชาติ โดยเน้นการพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านจิตวิทยา พัฒนาการ การฟื้นฟูเชิงจิตสังคม และการประเมินรายบุคคลตามแนวคิด Risk-Need-Responsivity ซึ่งช่วยให้การแทรกแซงมีประสิทธิภาพมากขึ้น (Baglivio et al., 2022) ควบคู่กับการปรับทัศนคติของเจ้าหน้าที่ให้มุ่งเน้นการฟื้นฟูมากกว่าการลงโทษ และการเพิ่มงบประมาณรวมถึงบุคลากรเฉพาะทาง เพื่อให้การดูแลมีความครอบคลุมและต่อเนื่อง ลดความเสี่ยงต่อการกระทำผิดซ้ำ (UNICEF, 2021; Nellis & Brown, 2024) ในด้านการบริหาร ควรปรับกฎระเบียบให้ยืดหยุ่นและเหมาะสม

รายบุคคล พร้อมพัฒนาระบบความปลอดภัยที่คุ้มครองสิทธิเด็กและลดความเสี่ยง โดยไม่เน้นการควบคุมเชิงลงโทษ (Baglivio et al., 2022; UNICEF, 2021) นอกจากนี้ ควรบูรณาการความร่วมมือกับครอบครัวและชุมชน เพื่อจัดการปัจจัยเสี่ยงทางสังคม และพัฒนากลไกติดตามประเมินผลเพื่อเชื่อมโยงนโยบายสู่การปฏิบัติจริงอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (อมร หวังอัครางกูร และอุดม รัฐอมฤต, 2564)

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

8.1.1 เสนอให้กระทรวงยุติธรรม กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน รวมทั้งสำนักงานนโยบายและกฎหมาย ร่วมกันทบทวนและปรับปรุงคู่มือปฏิบัติงาน (SOP) และกฎระเบียบภายในให้มีความชัดเจน มีมาตรฐานกลาง ยึดหยุ่น และไม่ละเมิดสิทธิเด็ก ควบคู่กับการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาทักษะเจ้าหน้าที่ด้านการสื่อสารเชิงบวก การฟื้นฟูจิตสังคม การจัดการเหตุการณ์เสี่ยง และการใช้เครื่องมือประเมินตามมาตรฐานขององค์การสหประชาชาติ โดยเน้นการฝึกปฏิบัติจริง เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้สอดคล้องกับบริบทสถานการณ์จริงและมาตรฐานสากลอย่างมีประสิทธิภาพ

8.1.2 เสนอให้กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานสังคมสงเคราะห์ พัฒนานโยบายที่สนับสนุนการเตรียมความพร้อมของครอบครัวและชุมชนก่อนการปล่อยตัวเด็กและเยาวชน รวมทั้งการติดตามและให้ความช่วยเหลือภายหลังการปล่อยตัว เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เอื้อต่อการปรับตัวของเด็กและเยาวชน และลดปัจจัยเสี่ยงจากครอบครัวหรือชุมชนที่อาจนำไปสู่พฤติกรรมเบี่ยงเบน เช่น กิจกรรมค้าขาย ครอบครัวสัมพันธ์ โครงการพี่เลี้ยงในชุมชน กิจกรรมจิตอาสาในชุมชน โครงการฝึกอาชีพร่วมกับสถานประกอบการในชุมชน เป็นต้น

8.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

8.2.1 เสนอให้กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ร่วมกับสถาบันฝึกอบรมวิชาชีพ จัดโครงการอบรมต่อเนื่องสำหรับเจ้าหน้าที่ทุกระดับ เพื่อครอบคลุมความรู้และทักษะด้านจิตวิทยา การพัฒนาของเด็ก สิทธิเด็ก การฟื้นฟูแบบสหวิชาชีพ และการประเมินความเสี่ยงตามมาตรฐานสากลขององค์การสหประชาชาติ การอบรมดังกล่าวควรมีลักษณะเป็นระบบและต่อเนื่อง ตลอดจนประเมินผลการเรียนรู้เพื่อให้เจ้าหน้าที่สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับมาตรฐานการปฏิบัติงานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ

8.2.2 เสนอให้กระทรวงยุติธรรมและกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จัดสรรบุคลากรเฉพาะทางเพิ่มเติม ทั้งในด้านการแพทย์ จิตวิทยา และสังคมสงเคราะห์ ควบคู่กับการสนับสนุนงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ที่เพียงพอ เพื่อยกระดับคุณภาพการฟื้นฟู การจัดการศึกษา การพัฒนาทักษะชีวิต และการสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและเหมาะสมสำหรับเด็กและเยาวชน

8.3 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

8.3.1 ควรศึกษาผลลัพธ์ระยะยาวของการฟื้นฟูเด็กและเยาวชนหลังพ้นศูนย์ฝึกและอบรม เพื่อตรวจสอบความสามารถในการปรับตัวของเด็กและเยาวชนเมื่อกลับสู่ครอบครัวและชุมชน รวมถึงความเสี่ยงต่อการกระทำผิดซ้ำ

8.3.2 ควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและความเชี่ยวชาญของเจ้าหน้าที่กับผลการฟื้นฟูเด็กและเยาวชนเพื่อวิเคราะห์ว่าการอบรม ความรู้ ทักษะ และทัศนคติของเจ้าหน้าที่มีผลต่อคุณภาพการปฏิบัติงานและผลลัพธ์การฟื้นฟูอย่างไร

9. บรรณานุกรม

- กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2567). ข้อมูลและสถิติกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- กระทรวงยุติธรรม, สำนักงานกิจการยุติธรรม. (2566). แผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2566–2569. กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการยุติธรรม.
- ภูฟ้าเรสโฮม ศูนย์บำบัดยาเสพติดเอกชน. (2565). ปัญหาเสพติดในวัยรุ่นที่เกิดขึ้นในไทยกับความจริงที่ต้องแก้ไข. สืบค้นจาก <https://www.phufaresthome.com/blog/drug-issue-in-thai-teenager/#accepted-privacy-policy>
- สวพ.FM91. (2569). ยาเสพติด เข้าถึงเยาวชนไทยง่ายกว่าที่คิด สสส. ชี้อัตราสูง 77.44%. สืบค้นจาก <https://www.fm91bkk.com/newsarticle/67678>
- อมร หวังอัครางกูร และ อุดม รัฐอมฤต. (2564). การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในคดียาเสพติด : รูปแบบและมาตรการเชิงปฏิบัติของต่างประเทศกับการประยุกต์ใช้ในประเทศไทย.วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 13(2), 63–90.
- Baglivio, M. T., Jackowski, K., Greenwald, M. A., & Howell, J. C. (2022). Treatment of juvenile offenders: Toward multisystemic risk-need-responsivity approaches. In Serin, R. (Ed.), *Encyclopedia of Offender Assessment and Treatment* (pp. 771–789). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-77565-0_26
- Nellis, A., & Brown, D. (2024). *Still cruel and unusual: Extreme sentences for youth and emerging adults*. Washington, DC: The Sentencing Project.
- Sutherland, E. H. (1947). *Principles of criminology* (4th ed.). Philadelphia: J.B. Lippincott.
- ThaiPBS. (2026). "ครอง 5 ปีซ้อน" ผู้เสพยาฯ หน้าใหม่ "กลุ่มวัยใส" เด็ก-เยาวชน 13-15 ปี. Retrieved from <https://www.thaipbs.or.th/news/content/506461>
- United Nations International Children's Emergency Fund [UNICEF]. (2021). *Estimating the number of children deprived of liberty in the administration of justice*. New York: Author.

10. คำขอบคุณ

งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงภายใต้แนวคิดว่าการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนตามมาตรฐานสากลขององค์การสหประชาชาติ เป็นพื้นฐานสำคัญของการฟื้นฟูอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษา ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน รวมถึงศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนพระนครศรีอยุธยา ตลอดจนคณาจารย์และผู้เกี่ยวข้องทุกท่านที่ให้การสนับสนุนด้านวิชาการและข้อมูล นอกจากนี้ยังขอขอบคุณครอบครัวที่เป็นกำลังใจสำคัญ ทั้งนี้ ผู้วิจัยคาดหวังว่าผลการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการคุ้มครองและฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมต่อไป

“คนดี-คนเลว” ในวัฒนธรรมไทย:
โครงสร้างทางศีลธรรมและมุมมืดของความดีในสังคมไทยร่วมสมัย
“GOOD” AND “BAD” PEOPLE IN THAI CULTURE:
MORAL STRUCTURES AND THE DARK SIDES OF GOODNESS IN CONTEMPORARY
THAI SOCIETY

ไทศิต เครือโสสม^{1*}
Taisith Kruasom^{1*}
ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2568

บทคัดย่อ

บทความนี้ทบทวนและสังเคราะห์วรรณกรรมเชิงแนวคิดเกี่ยวกับ “คนดี-คนเลว” ในวัฒนธรรมไทย โดยเสนอให้พิจารณาความดีในฐานะโครงสร้างทางศีลธรรมที่ฝังอยู่ในชีวิตประจำวัน มากกว่าการมองว่าเป็นเพียงคุณธรรมส่วนบุคคลที่แยกจากบริบทสังคม บทความใช้กรอบมานุษยวิทยาศีลธรรมและการศึกษาจริยธรรมในชีวิตประจำวันเพื่ออธิบาย 1. การสร้างความหมายของความดี 2. การทำให้ความดีเป็นบรรทัดฐานทางสังคม และ 3. การใช้กรอบดังกล่าวในการจัดประเภทบุคคลว่าเป็นคนดีหรือคนเลวในสังคมไทยร่วมสมัย ผลการสังเคราะห์ชี้ว่า ความดีไม่ได้เป็นเพียงอุดมคติทางศีลธรรมแต่ยังเป็นกลไกที่สร้างความชอบธรรมและกำกับความสัมพันธ์ทางสังคมผ่านความคาดหวังทางวัฒนธรรม อุดมคติร่วม และการปฏิบัติซ้ำในชีวิตประจำวัน ขณะเดียวกัน วรรณกรรมจำนวนหนึ่งสะท้อนมุมมืดของความดีเมื่อความดีถูกยกระดับเป็นบรรทัดฐานที่ยากต่อการตั้งคำถาม เช่น ความเหนือกว่าทางศีลธรรม ความรุนแรงเชิงศีลธรรม การทำร้ายผู้อื่นโดยไม่เจตนา และแรงกดดันต่อผู้ที่ถูกคาดหวังให้เป็นคนดี บทความจึงช่วยเปิดมุมมองต่อศีลธรรม ความขัดแย้ง และการอยู่ร่วมกันในสังคมไทยร่วมสมัยได้ลึกยิ่งขึ้น

คำสำคัญ : 1. คนดี-คนเลว 2. วัฒนธรรมไทย 3. โครงสร้างทางศีลธรรม 4. มุมมืดของความดี 5. สังคมไทยร่วมสมัย

บริหารธุรกิจดุสิตบัณฑิต อาจารย์ คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
D.B.A. Lecturer at Faculty of Management Science, Ubon Ratchathani University

*Corresponding author; Email: taisith.k@ubu.ac.th

(Received: 23 December 2025; Revised: 6 January 2026; Accepted: 16 February 2026)

ABSTRACT

This article reviews and synthesizes conceptual literature on the “good person–bad person” binary in Thai culture. It proposes that goodness should be understood as a moral structure embedded in everyday life, rather than being seen merely as an individual virtue detached from its social context. Drawing on moral anthropology and everyday ethics, the article explains (1) how meanings of goodness are constructed, (2) how goodness becomes a social norm, and (3) how such a moral framework is used to classify individuals as good or bad in contemporary Thai society. The synthesis shows that goodness does not function only as a moral ideal, but also as a mechanism that produces legitimacy and regulates social relationships through cultural expectations, shared ideals, and repeated practices in everyday life. At the same time, part of the literature reveals the darker side of goodness when it is elevated into a norm that is difficult to question, including moral superiority, moral violence, unintentional harm, and pressure placed on those expected to be good. The article argues that these phenomena do not arise only from individual ill intent, but are also related to a moral structure that treats goodness as the highest standard for judging persons. In this way, the article opens a deeper understanding of morality, conflict, and coexistence in contemporary Thai society.

Keywords: 1. Good People–Bad People 2. Thai Culture 3. Moral Structure 4. Dark Side of Goodness 5. Contemporary Thai Society

บทนำ

แนวคิดเรื่องคนดี–คนเลวเป็นกรอบการจัดประเภททางศีลธรรมที่ฝังรากลึกในสังคมไทยมาอย่างยาวนาน กรอบดังกล่าวมิได้จำกัดอยู่เพียงการประเมินพฤติกรรมส่วนบุคคล หากยังทำหน้าที่เป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมในการกำกับความคาดหวัง บทบาท และความเหมาะสมของบุคคลในบริบทที่หลากหลาย ตั้งแต่ครอบครัว ระบบการศึกษา สถาบันศาสนา ไปจนถึงพื้นที่สาธารณะในชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอในสังคมศาสตร์ที่มองศีลธรรมเป็นระเบียบเชิงความหมายสำหรับจัดวางพฤติกรรมและความสัมพันธ์ทางสังคม (Kirchin, 2017; Hettiarachchi, 2012)

ในบริบทดังกล่าว การถูกนิยามว่าเป็นคนดีมักเชื่อมโยงกับความเสียสละ ความอดทน ความสุภาพเรียบร้อย และการไม่สร้างความขัดแย้ง ขณะที่คนเลวมักสัมพันธ์กับการฝ่าฝืนบรรทัดฐาน

หรือการไม่สอดคล้องกับอุดมคติทางศีลธรรมที่สังคมยอมรับร่วมกัน ภาพแบ่งขั้วเช่นนี้สะท้อนกระบวนการตัดสินทางศีลธรรมแบบทวิภาคที่พบได้ทั่วไปในสังคมมนุษย์ (Piazza et al., 2014; Kupfer, 2011) แม้กรอบดังกล่าวจะช่วยสร้างความคาดหวังได้และความมั่นคงทางความหมายในสังคม แต่ก็อาจลดทอนความซับซ้อนของประสบการณ์มนุษย์ และทำให้ความแตกต่าง ความเปราะบาง หรือเงื่อนไขเฉพาะของแต่ละบุคคลถูกมองข้าม (Berker, 2024; Bykvist, 2021)

บทความนี้เสนอให้พิจารณาความดีมีค่าไม่เพียงในฐานะคุณธรรมส่วนบุคคล หากเป็นโครงสร้างทางศีลธรรมที่กำหนดกรอบการรับรู้ การประเมิน และการจัดประเภทบุคคลในสังคม มุมมองนี้สอดคล้องกับงานด้านมนุษยวิทยาและสังคมศาสตร์ที่ชี้ว่า ศีลธรรมมิได้ดำรงอยู่ในฐานะหลักการนามธรรมที่แยกขาดจากชีวิตจริง หากถูกสร้าง ต่อรอง และปฏิบัติผ่านปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน อีกทั้งยังทำหน้าที่เป็นทรัพยากรเชิงสัญลักษณ์ที่ก่อให้เกิดอำนาจ ความชอบธรรม และสถานะทางสังคมได้ (Chabada, 2021; Jasso, 2017; Kaptein, 2023)

ภายใต้เงื่อนไขเช่นนี้ ความดีจึงมิได้มีเพียงด้านสร้างสรรค์ แต่ยังมีมุมมืดที่เกิดจากการยกระดับความดีให้เป็นบรรทัดฐานสูงสุดของการประเมินบุคคล เมื่อความดีถูกทำให้ดูถูกต้องโดยตัวมันเองการตัดสินผู้อื่น การกดทับความเปราะบาง หรือการควบคุมพฤติกรรมในนามของคุณธรรมจึงอาจเกิดขึ้นได้โดยไม่ถูกมองว่าเป็นการใช้อำนาจ ปรากฏการณ์ดังกล่าวมิได้จำเป็นต้องเกิดจากเจตนาร้ายของปัจเจก หากเป็นผลเชิงโครงสร้างของบรรทัดฐานทางศีลธรรมที่ยากต่อการตั้งคำถาม (Häyry, 2019; Benjamin, 2021)

อย่างไรก็ตาม งานศึกษาในบริบทสังคมไทยยังให้ความสำคัญกับความดีในฐานะคุณค่าทางวัฒนธรรมหรือทุนเชิงศีลธรรมที่ช่วยธำรงความกลมกลืนของสังคม มากกว่าการสังเคราะห์ความดีในฐานะโครงสร้างเชิงอำนาจที่กำกับการจัดลำดับคุณค่าและสถานะของบุคคลอย่างเป็นระบบงานจำนวนมากยังเน้นมิติด้านบวกหรือเชิงบรรทัดฐานของความดี โดยยังตั้งคำถามไม่มากพอบทบาทของกรอบศีลธรรมในการกำหนดว่าใครมีสิทธิ์ตัดสินผู้อื่น ใครได้รับความชอบธรรม และใครถูกทำให้เจียนในนามของคุณธรรม (Choowattanapakorn, 1999; Phaosavasdi et al., 2006)

ด้วยเหตุนี้ บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์แนวคิดคนดี-คนเลวในวัฒนธรรมไทย โดยมุ่งทำความเข้าใจความดีในฐานะโครงสร้างทางศีลธรรมที่ดำรงอยู่ในชีวิตประจำวัน และพิจารณา มุมมืดของความดีที่ปรากฏในสังคมไทยร่วมสมัย ผ่านกรอบการสังเคราะห์เชิงมานุษยวิทยา บทความนี้ได้มุ่งตัดสินว่าความดีหรือความเลวควรถูกยกย่องหรือปฏิเสธ หากต้องการเปิดพื้นที่ทางวิชาการ เพื่อทำความเข้าใจพลวัตของศีลธรรม ความคาดหวัง และอำนาจที่แฝงอยู่ในกระบวนการจัดประเภทคนในสังคมไทย

เนื้อเรื่อง

2. กรอบแนวคิดและการทบทวนวรรณกรรม

2.1 ศีลธรรมและตัวตนทางศีลธรรม (Moral Personhood)

ในบทความนี้ ตัวตนทางศีลธรรมหมายถึงสถานะของบุคคลที่ถูกก่อรูปและรับรองผ่านปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ส่วนจริยธรรมในชีวิตประจำวันอธิบายการที่ศีลธรรมดำรงอยู่ผ่านการปฏิบัติจริง ขณะที่ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์หมายถึงอำนาจที่ทำงานผ่านการรับรู้และความชอบธรรมทางศีลธรรม

ในทางมานุษยวิทยา ศีลธรรมมิใช่เพียงหลักการนามธรรม แต่เป็นกระบวนการทางสังคม และวัฒนธรรมที่หล่อหลอมบุคคลให้เป็นผู้มีคุณค่าทางศีลธรรม ผ่านการเรียนรู้ การขัดเกลา และการปฏิบัติซ้ำในชีวิตประจำวันภายใต้บริบทของความสัมพันธ์ อำนาจ และความคาดหวังของสังคม (Fingerhut & Prinz, 2018; Chabada, 2021) การเป็นคนดีจึงไม่ได้หมายถึงการทำตามกฎอย่างเคร่งครัดเท่านั้น หากยังเกี่ยวข้องกับการแสดงบทบาทที่สังคมรับรองว่าเหมาะสมและควรค่าแก่การยอมรับ (Heiphetz, 2019, Szumowska & Kruglanski, 2019) แนวคิด moral personhood จึงช่วยให้เห็นว่า ความดีไม่ใช่คุณสมบัติภายในที่ตายตัว หากเป็นสถานะที่ถูกมอบหมาย ยืนยัน และต่อรองผ่านปฏิสัมพันธ์ ความดีจึงแปรผันตามสถานการณ์และระเบียบคุณค่าที่สังคมให้ความสำคัญ (Ni, 2016; Wong, 2025)

2.2 มานุษยวิทยาศีลธรรมและจริยธรรมในชีวิตประจำวัน

มานุษยวิทยาศีลธรรมและการศึกษาจริยธรรมในชีวิตประจำวันเสนอให้เข้าใจศีลธรรมผ่านการปฏิบัติจริง มากกว่าผ่านหลักคำสอนหรืออุดมการณ์เชิงนามธรรม ศีลธรรมในมุมมองนี้ก่อตัวขึ้นผ่านการกระทำ การตัดสินใจ และการตอบสนองต่อสถานการณ์เฉพาะหน้าในชีวิตประจำวัน (Frank, 2016; Häyry, 2019) การตัดสินใจอะไรดีหรือเลวจึงมักเกิดขึ้นในสถานการณ์ธรรมดา เช่น การพูด การนิ่งเงียบ การช่วยเหลือ หรือการหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง แม้มักไม่ถูกเรียกชื่ออย่างตรงไปตรงมา (Szumowska & Kruglanski, 2019)

กรอบนี้มีนัยสำคัญต่อการศึกษาสังคมไทย เพราะศีลธรรมจำนวนมากฝังอยู่ในพฤติกรรมที่ดูปกติและควรปฏิบัติ เช่น ความเกรงใจ ความอดทน และการไม่โต้แย้งต่อผู้มีอำนาจ พฤติกรรมเหล่านี้ทำงานทั้งในฐานะกลไกทางศีลธรรมและกลไกทางสังคมที่ช่วยธำรงความสัมพันธ์เชิงอำนาจ โดยที่คุณค่าทางศีลธรรมไม่จำเป็นต้องถูกกล่าวถึงอย่างเปิดเผย (Choowattanapakorn, 1999; Hettiarachchi, 2012) การมองผ่านเลนส์ชีวิตประจำวันจึงช่วยให้เห็นว่า ความดีไม่ใช่เพียงอุดมคติที่ถูกยกย่อง แต่เป็นบรรทัดฐานที่ถูกทำให้ปกติ ซ้ำซาก และยากต่อการตั้งคำถาม ซึ่งเปิดพื้นที่ให้ศีลธรรมทำงานในระดับโครงสร้างและรองรับการกดทับหรือความเจ็บงันต่อความไม่เป็นธรรมได้ (Kaptein, 2023; Jasso, 2017)

2.3 ความดี อำนาจ และการควบคุมทางสังคม

นักวิชาการด้านสังคมศาสตร์จำนวนมากเสนอว่า ศีลธรรมมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับอำนาจ ความดีในฐานะบรรทัดฐานมิได้เพียงชี้นำพฤติกรรมที่พึงประสงค์ แต่ยังทำหน้าที่กำกับ ควบคุม และ จัดลำดับความเหมาะสมของบุคคลในสังคม (Bykvist, 2021, Kirchin, 2017) การถูกนิยามว่าเป็นคน ดีอาจมอบอำนาจเชิงศีลธรรมให้บุคคลสามารถตัดสินผู้อื่น หรือกำหนดว่าใครควรได้รับการยอมรับ และใครควรถูกตำหนิ โดยที่กระบวนการดังกล่าวมักถูกทำให้ดูปกติและสมเหตุสมผลในนามของ คุณธรรม

ในบริบทนี้ ความดีสามารถก่อให้เกิดความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ได้โดยไม่ต้องอาศัยการ บังคับอย่างเปิดเผย การตัดสิน การเพิกเฉย หรือการทำให้บางคนรู้สึกผิดในนามของศีลธรรม ล้วนเป็น รูปแบบของอำนาจที่ทำงานผ่านการรับรู้และการยอมรับ จนทำให้ความไม่เท่าเทียมดูเหมาะสมและ ชอบธรรม (Benjamin, 2021; Kaptein, 2023) มุมมืดของความดีในความหมายนี้จึงมิได้เกิดจาก ความล้มเหลวของปัจเจก หากเป็นผลจากการทำให้ความดีถูกสถาปนาเป็นบรรทัดฐานที่yakต่อการ วิพากษ์ เมื่อความดีถูกยกระดับเป็นมาตรฐานสูงสุดของการประเมินบุคคล กลไกการจัดลำดับคุณค่า และการควบคุมทางสังคมจึงดำรงอยู่ได้โดยไม่ถูกมองว่าเป็นการใช้อำนาจ (Häyry, 2019, Jasso, 2017)

2.4 งานศึกษาศีลธรรมในบริบทสังคมไทย

งานศึกษาด้านไทยคดีและมานุษยวิทยาไทยจำนวนหนึ่งชี้ให้เห็นบทบาทของพุทธศีลธรรม แบบเถรวาทในการหล่อหลอมอุดมคติของคนดีในสังคมไทย แนวคิดเรื่องบุญ-บาป ความอดทน การไม่เบียดเบียน และการยอมรับชะตากรรม ถูกใช้เป็นกรอบกำหนดพฤติกรรมที่เหมาะสมและไม่ เหมาะสม ศีลธรรมในบริบทนี้จึงมิได้ทำหน้าที่เพียงเป็นหลักคำสอนทางศาสนา แต่ยังฝังอยู่ใน จริยธรรมของชีวิตประจำวันและความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของสังคมไทย (Hettiarachchi, 2012; Phaosavasdi et al, 2006) ขณะเดียวกัน ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น โครงสร้างครอบครัวและ สถานะของกลุ่มเปราะบาง ก็ส่งผลต่อวิถีที่อุดมคติของความดีถูกถ่ายทอดและคาดหวังในสังคมไทย ร่วมสมัย (Choowattanapakorn, 1999)

อย่างไรก็ตาม งานจำนวนมากยังเน้นความดีในฐานะทุนทางวัฒนธรรมที่ช่วยสร้างความ กลมกลืน มากกว่าการตั้งคำถามต่อผลกระทบเชิงโครงสร้างของกรอบศีลธรรมดังกล่าว ทำให้มิติ อำนาจที่แฝงอยู่ในการนิยามความดีได้รับความสนใจค่อนข้างจำกัด (Kirchin, 2017, Bykvist, 2021) ช่องว่างสำคัญจึงอยู่ที่การขุดการสังเคราะห์ความดีในฐานะโครงสร้างทางศีลธรรมที่มีมิติอำนาจ ทำงานผ่านชีวิตประจำวัน และมีทั้งด้านสร้างสรรค์กับด้านกดทับ แม้งานร่วมสมัยบางส่วนชี้ว่าบรรทัด ฐานทางศีลธรรมสามารถทำหน้าที่กำกับและสร้างความชอบธรรมในการจัดลำดับคุณค่าของบุคคลได้ (Kaptein, 2023; Häyry, 2019) แต่การประยุกต์กรอบดังกล่าวกับบริบทไทยยังมีอยู่อย่างจำกัด ดังนั้น บทความนี้จึงมุ่งเติมเต็มช่องว่างดังกล่าวด้วยการเสนอกรอบสังเคราะห์ที่เชื่อมโยงตัวตนทาง ศีลธรรม จริยธรรมในชีวิตประจำวัน และมิติอำนาจของความดีเข้าด้วยกัน

3. ความดีและการจัดประเภทคนในวัฒนธรรมไทย

3.1 การสร้างความหมายของคนดีในครอบครัวและการศึกษา

ในสังคมไทย ความหมายของคนดีมักเริ่มก่อรูปตั้งแต่ระดับครอบครัว ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางศีลธรรมในชีวิตประจำวัน เด็กถูกสอนให้เชื่อฟัง อดทน เคารพผู้ใหญ่ และหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่อาจก่อให้เกิดความขัดแย้ง คุณลักษณะเหล่านี้มิได้ถ่ายทอดผ่านหลักคำสอนเชิงนามธรรมเท่านั้น แต่ยังฝังอยู่ในกิจวัตร การดักเตือน การชมเชย และการดำเนินอย่างต่อเนื่อง กระบวนการดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดมานุษยวิทยาศีลธรรมที่มองการก่อรูปตัวตนทางศีลธรรมผ่านการปฏิบัติซ้ำในชีวิตประจำวัน มากกว่าการเรียนรู้เชิงหลักการ (Chabada, 2021; Fingerhut & Prinz, 2018)

ในระดับสถาบัน ระบบการศึกษาไทยมีบทบาทสำคัญในการทำให้บรรทัดฐานดังกล่าวกลายเป็นมาตรฐานสาธารณะ ผ่านหลักสูตร กิจกรรมหน้าเสาธง การยกย่องเชิดชู และการลงโทษผู้ฝ่าฝืนระเบียบ ความดีจึงไม่ใช่เพียงคุณลักษณะส่วนบุคคล แต่เป็นเกณฑ์ที่สถาบันใช้รับรองและจัดลำดับคุณค่าของบุคคล กระบวนการจัดประเภทเช่นนี้ส่งผลต่อการรับรู้ตนเองและผู้อื่นในระยะยาว ทำให้ความดีถูกมองว่าเป็นคุณสมบัติที่มั่นคง วัดได้ และควรถูกแสดงออกอย่างสม่ำเสมอ (Heiphetz, 2019, Piazza et al., 2014)

3.2 ศีลธรรมแบบพุทธและความคาดหวังทางสังคม

ศีลธรรมแบบพุทธเถรวาทมีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อการนิยามความดีในวัฒนธรรมไทย แนวคิดเรื่องบุญ-บาป ความอดทน การไม่เบียดเบียน และการยอมรับผลของการกระทำ ถูกใช้เป็นกรอบกำหนดพฤติกรรมที่เหมาะสมและไม่เหมาะสม ความดีจึงผูกโยงกับการควบคุมตนเอง การลดทอนความต้องการส่วนบุคคล และการดำรงความกลมกลืนทางสังคม ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับงานจริยศาสตร์เชิงเปรียบเทียบที่ชี้ว่า ระบบศีลธรรมในหลายสังคมเอเชียให้ความสำคัญกับความกลมกลืนและระเบียบ มากกว่าการแสดงออกเชิงปัจเจกนิยม (Wong, 2025; Ni, 2016)

ในระดับชีวิตประจำวัน ศีลธรรมดังกล่าวแปรรูปเป็นความคาดหวังที่ไม่จำเป็นต้องถูกประกาศอย่างเป็นทางการ เช่น ความเกรงใจ ความนิงเงียบ และการหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง ผู้ที่ไม่สอดคล้องกับความคาดหวังเหล่านี้อาจไม่ถูกตำหนิโดยตรง แต่ถูกประเมิณผ่านสายตา ท่าที และการยอมรับทางสังคม กลไกเช่นนี้ทำให้การจัดประเภทว่าใครเป็นคนดีหรือไม่ดีพองเกิดขึ้นอย่างเงิบงัน ภายใต้สมมติฐานว่าบรรทัดฐานที่ดำรงอยู่นั้นถูกต้องและควรยอมรับ (Rice & Trafimow, 2011; Szumowska & Kruglanski, 2019)

3.3 คนดีในฐานะอุดมคติทางวัฒนธรรม

ภาพของคนดีในวัฒนธรรมไทยมักถูกยกระดับเป็นอุดมคติที่ควรค่าแก่การยึดถือ ทั้งในครอบครัว ชุมชน และระดับสังคมโดยรวม อุดมคตินี้ช่วยธำรงความเป็นระเบียบทางสังคม แต่ก็อาจลดทอนความหลากหลายและความเปราะบางของประสบการณ์มนุษย์ เมื่อคุณค่าทางศีลธรรมถูกทำ

ให้บริสุทธิ์และยากต่อการวิพากษ์ ความแตกต่างที่ไม่สอดคล้องกับอุดมคติดังกล่าวจึงมักถูกตีความว่าเป็นความบกพร่อง (Kirchin, 2017; Bykvist, 2021)

การเป็นคนดีในฐานะอุดมคติมักมาพร้อมความคาดหวังให้บุคคลควบคุมอารมณ์ ไม่แสดงความขัดแย้ง และยอมเสียสละเพื่อส่วนรวมโดยไม่ตั้งคำถาม เมื่ออุดมคติดังกล่าวถูกสถาปนาเป็นบรรทัดฐาน ความไม่สามารถปฏิบัติตาม แม้มีรากฐานจากข้อจำกัดเชิงโครงสร้างหรือเงื่อนไขชีวิตที่ซับซ้อน ก็อาจถูกตีความว่าเป็นความล้มเหลวทางศีลธรรมของปัจเจก มากกว่าจะถูกมองว่าเป็นผลของความไม่เท่าเทียมทางสังคมหรือแรงกดดันเชิงสถาบัน (Norcross, 2020; Kupfer, 2011)

3.4 การทำให้ความดีเป็นเรื่องปกติและไม่ถูกตั้งคำถาม

ลักษณะสำคัญของการจัดประเภทคนในวัฒนธรรมไทยคือ การทำให้ความดีเป็นเรื่องปกติ และเป็นธรรมชาติ ความดีจึงถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ควรเป็น มากกว่าสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นผ่านบริบททางสังคม เมื่อคุณค่าทางศีลธรรมถูกทำให้ดูเหมาะสมโดยตัวมันเอง การตั้งคำถามต่อคุณค่านั้นจึงอาจถูกมองว่าไม่จำเป็นหรือไม่ชอบธรรม (Berker, 2024)

กระบวนการดังกล่าวทำให้โครงสร้างทางศีลธรรมทำงานอย่างแนบเนียน ความดีไม่เพียงเป็นคุณค่า แต่ยังเป็นกรอบอำนาจเชิงวัฒนธรรมที่กำหนดขอบเขตของสิ่งที่สามารถพูด คิด และกระทำได้ในสังคมไทย เมื่อบรรทัดฐานทางศีลธรรมได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง การตัดสินหรือการกีดกันผู้อื่นในนามของคุณธรรมจึงสามารถเกิดขึ้นได้โดยไม่ถูกมองว่าเป็นการใช้อำนาจ (Kaptein, 2023)

4. มุมมืดของความดี: การสังเคราะห์เชิงมานุษยวิทยา

4.1 ความเหนือกว่าทางศีลธรรมและการตัดสินผู้อื่น

เมื่อความดีถูกทำให้เป็นบรรทัดฐานทางสังคม การยึดถือความดีอาจก่อให้เกิดความรู้สึกเหนือกว่าทางศีลธรรมโดยไม่รู้ตัว บุคคลที่ถูกยอมรับว่าเป็นคนดีมักได้รับความชอบธรรมในการประเมิน ตีความ และตัดสินพฤติกรรมของผู้อื่นจากจุดยืนที่ดูเหมือนเป็นกลางและถูกต้อง ปรากฏการณ์นี้สอดคล้องกับข้อถกเถียงในจริยศาสตร์ร่วมสมัยที่ชี้ว่า การประเมินคุณค่าทางศีลธรรมมักแฝงอำนาจเชิงสถานะและความชอบธรรม โดยเฉพาะเมื่อคุณค่านั้นถูกทำให้ดูเป็นสิ่งที่ควรได้รับการยอมรับโดยทั่วไป (Bykvist, 2021)

ในบริบทไทย ความเหนือกว่าดังกล่าวมักไม่แสดงออกอย่างโจ่งแจ้ง แต่แฝงอยู่ในท่าทีคำพูด และการนิ่งเงียบ การตกเดือนหรือวิจารณ์ผู้อื่นในนามของความดีจึงมักไม่ถูกมองว่าเป็นการใช้อำนาจ หากกลับถูกเข้าใจว่าเป็นความหวังดีหรือความรับผิดชอบทางศีลธรรมของผู้ที่รู้ถูก กระบวนการนี้ทำให้การตัดสินผู้อื่นกลายเป็นเรื่องชอบธรรมและยากต่อการโต้แย้ง (Chan, 2025; Chabada, 2021; Rice & Trafimow, 2011)

4.2 ความรุนแรงเชิงศีลธรรมในชีวิตประจำวัน

มุมมืดอีกประการของความดีคือการก่อให้เกิดความรุนแรงเชิงศีลธรรม ซึ่งมีได้ปรากฏในรูปของการบังคับหรือการลงโทษอย่างเปิดเผย หากเกิดขึ้นผ่านการประเมิน การลดทอนคุณค่า

หรือการทำให้บางคนรู้สึกว่าคุณไม่ดีพอ ความรุนแรงลักษณะนี้แฝงอยู่ในกระบวนการจัดลำดับคุณค่าของบุคคล โดยใช้ความดีเป็นเกณฑ์หลักและทำงานผ่านความชอบธรรมทางศีลธรรมที่ยากต่อการตั้งคำถาม (Häyry, 2019)

ในชีวิตประจำวัน การเพิกเฉย การนิ่งเงียบ หรือการไม่ให้การยอมรับ อาจทำหน้าที่เป็นกลไกของความรุนแรงเชิงศีลธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในสังคมที่ให้คุณค่ากับความกลมกลืนและการไม่เผชิญหน้า ผู้ที่ไม่สอดคล้องกับอุดมคติของความดีจึงอาจถูกกีดกันออกจากพื้นที่ทางสังคมอย่างเงียบงัน ผ่านการตีตรา การเหมารวม หรือการทำให้เรื่องราวของพวกเขาขาดความชอบธรรมในสายตาสาธารณะ (Benjamin, 2021; Mendes, 2024)

4.3 การทำร้ายโดยไม่เจตนาในนามของความดี

ความดีในฐานะอุดมคติทางวัฒนธรรมอาจนำไปสู่การทำร้ายผู้อื่นโดยไม่เจตนา เมื่อการกระทำใดถูกอธิบายว่าทำไปเพราะหวังดี ผลกระทบเชิงลบที่เกิดขึ้นกับผู้อื่นมักถูกมองข้ามหรือทำให้เล็กลง การพูดตรง การกดดันให้เข้มแข็ง หรือการคาดหวังให้อดทน อาจถูกมองว่าเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาตนเอง ทั้งที่ในความเป็นจริง การกระทำเหล่านี้อาจสร้างความเจ็บปวดหรือความรู้สึกถูกลดทอนคุณค่า โดยเฉพาะเมื่อเกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียม (Kaptein, 2023)

ในเชิงมานุษยวิทยา ปรากฏการณ์นี้สะท้อนช่องว่างระหว่างเจตนาดีกับผลลัพธ์ทางสังคม และชี้ว่า ความดีไม่อาจประเมินจากแรงจูงใจของผู้กระทำเพียงอย่างเดียว หากต้องพิจารณาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับผู้อื่นภายใต้บริบทของความสัมพันธ์ ความเปราะบาง และโครงสร้างอำนาจร่วมด้วย (Norcross, 2020)

4.4 การกดทับอารมณ์และความเปราะบางของคนดี

อีกมุมมืดที่สำคัญของความดีคือการกดทับอารมณ์และความเปราะบางของผู้ที่ถูกคาดหวังให้เป็นคนดี ภายใต้อุดมคติของความอดทนและการควบคุมตนเอง อารมณ์ด้านลบ เช่น ความโกรธ ความอิจฉา หรือความเหนื่อยล้า มักถูกมองว่าไม่เหมาะสมและไม่ควรถูกแสดงออกอย่างเปิดเผย ผลคืออารมณ์เหล่านี้ไม่ได้หายไป หากถูกเก็บกดและแสดงออกในรูปแบบที่ซับซ้อนและไม่ตรงไปตรงมา ซึ่งอาจนำไปสู่ความบอบช้ำทางอารมณ์ที่ไม่ได้รับการยอมรับหรือการเยียวยาอย่างเหมาะสม (Benjamin, 2021)

การกดทับดังกล่าวอาจนำไปสู่ความตึงเครียดภายใน ความรู้สึกผิดต่อตนเอง หรือการแสดงออกเชิงลบในลักษณะที่ยากต่อการเชื่อมโยงกับอุดมคติของความดี ในระดับสังคม การไม่เปิดพื้นที่ให้กับความเปราะบางทำให้ความดีถูกทำให้เป็นภาพลักษณ์ที่แข็งทื่อ และลดทอนความเป็นมนุษย์ที่ซับซ้อนของปัจเจกบุคคล (Haybron, 2025)

5. การอภิปรายผล: ความดีในสังคมไทยร่วมสมัย

5.1 ความดีในฐานะโครงสร้างทางสังคมในสังคมที่ซับซ้อนและเปราะบาง

ผลการสังเคราะห์ชี้ว่า ความดีในสังคมไทยมิได้ดำรงอยู่เพียงในฐานะคุณธรรมส่วนบุคคล หากทำหน้าที่เป็นโครงสร้างทางสังคมที่กำกับพฤติกรรม ความสัมพันธ์ และความคาดหวังของบุคคล ในชีวิตประจำวัน ความดีถูกทำให้เป็นบรรทัดฐานที่ดูเป็นธรรมชาติและไม่ต้องอธิบาย ส่งผลให้การจัดประเภทคนเป็นคนดีหรือคนเลวกลายเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างแนบเนียน แต่มีผลเชิงโครงสร้างต่อการรับรู้คุณค่าและสถานะของบุคคลในสังคม (Chabada, 2021; Bykvist, 2021)

ในมิติทางมานุษยวิทยา ความดีจึงไม่ใช่เพียงเรื่องของการเลือกปฏิบัติของปัจเจก หากเป็นผลของกระบวนการทางวัฒนธรรมที่หล่อหลอมตัวตน อารมณ์ และการรับรู้ของบุคคล ความดีมีพลังในการสร้างทั้งความชอบธรรมและการกดขี่ไปพร้อมกัน โดยที่ผู้ปฏิบัติอาจไม่ตระหนักถึงผลกระทบเชิงอำนาจที่เกิดขึ้น ขณะเดียวกัน ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ โครงสร้างครอบครัว ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และรูปแบบการสื่อสาร ทำให้การยึดถืออุดมคติของความดีแบบตายตัวเผชิญข้อจำกัดมากขึ้น บุคคลจำนวนมากต้องเผชิญสถานการณ์ที่ไม่อาจตัดสินได้ง่ายว่าอะไรคือดีหรือเลวอย่างชัดเจน ซึ่งสะท้อนว่าสถานะศีลธรรมในสังคมร่วมสมัยมักดำรงอยู่ในลักษณะของระดับ ความไม่แน่นอน และการโต้เถียง มากกว่าการแบ่งขั้วแบบตายตัว (Norcross, 2020)

ภายใต้เงื่อนไขเช่นนี้ การคงไว้ซึ่งอุดมคติของความดีที่เน้นความอดทน การไม่โต้แย้ง และการเสียสละ อาจกลายเป็นภาระทางศีลธรรมที่กดทับความเปราะบางของปัจเจก การเป็นคนดีจึงไม่ใช่เพียงสถานะเชิงบวก แต่ยังเป็นกระบวนการที่ต้องแลกมาด้วยการควบคุมอารมณ์ การยอมรับความไม่เป็นธรรมบางประการ และการจำกัดพื้นที่ในการแสดงออกของตนเอง (Häyry, 2019; Haybron, 2025)

5.2 นัยต่อความเข้าใจความขัดแย้งและการอยู่ร่วมกันในสังคมไทย

การทำความเข้าใจมมิตของความดีมีนัยสำคัญต่อการอธิบายความขัดแย้งในสังคมไทยร่วมสมัย ความขัดแย้งจำนวนมากมิได้เกิดจากความตั้งใจร้ายหรือการขาดศีลธรรม หากเกิดจากการยึดถือกรอบความดีที่แตกต่างกัน และการใช้อำนาจเชิงศีลธรรมในการตัดสินผู้อื่น การกระทำที่อ้างความดีและคุณธรรมจึงอาจนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ก่อความขัดแย้งได้ เมื่อความดีถูกใช้เป็นฐานของความชอบธรรมในการประเมิณและควบคุมผู้อื่น (Kaptein, 2023; Roy et al., 2024)

การอภิปรายนี้ชี้ว่า การอยู่ร่วมกันในสังคมไทยอาจต้องอาศัยการมองความดีในฐานะกระบวนการที่ไม่สมบูรณ์และเปิดให้ตั้งคำถามได้ การยอมรับว่าความดีมีทั้งด้านสร้างสรรค์และด้านกดทับ ช่วยเปิดพื้นที่ให้กับความแตกต่าง ความเปราะบาง และการเจรจาเชิงศีลธรรมที่ไม่ผูกขาด ความถูกต้องไว้กับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ในความหมายนี้ การทบทวนความดีอย่างวิพากษ์มิใช่การปฏิเสธคุณค่าทางวัฒนธรรม หากเป็นการทำความเข้าใจความดีในฐานะพลวัตทางสังคมที่ต้องปรับตัวตามบริบท ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และเงื่อนไขของชีวิตร่วมสมัย (Bykvist, 2021)

บทสรุป

บทความนี้สังเคราะห์แนวคิดคนดี-คนเลวในวัฒนธรรมไทย โดยเสนอให้เข้าใจความดีในฐานะโครงสร้างทางศีลธรรมที่ดำรงอยู่ในชีวิตประจำวัน มากกว่าจะมองว่าเป็นเพียงคุณธรรมส่วนบุคคลที่แยกจากบริบทสังคม ผ่านกรอบมานุษยวิทยาศีลธรรม บทความชี้ว่า ความดีทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการจัดประเภทบุคคล กำกับพฤติกรรม และสร้างความชอบธรรมในความสัมพันธ์ทางสังคม ทั้งในระดับครอบครัว สถาบัน และพื้นที่สาธารณะของสังคมไทยร่วมสมัย (Chabada, 2021)

ข้อค้นพบสำคัญคือ ความดีมีได้มีเพียงด้านสร้างสรรค์ที่ช่วยธำรงความกลมกลืนของสังคม แต่ยังมีมุมมืดที่ปรากฏในรูปของความเหนือกว่าทางศีลธรรม การตัดสินผู้อื่นในนามของคุณธรรม และการกดทับอารมณ์หรือความเปราะบางของผู้ที่ถูกคาดหวังให้เป็นคนดี มุมมืดเหล่านี้มิได้เกิดจากเจตนาร้ายของปัจเจก หากเป็นผลจากการทำให้ความดีกลายเป็นบรรทัดฐานที่ดูเป็นธรรมชาติและยากต่อการตั้งคำถาม เมื่อความดีมีสถานะเป็นมาตรฐานสูงสุดของการประเมินบุคคล กลไกการจัดลำดับคุณค่าและการควบคุมทางสังคมจึงดำรงอยู่ได้อย่างแนบเนียนภายใต้ภาษาของความชอบธรรม

ในเชิงไทยคดีศึกษา การมองความดีในฐานะโครงสร้างทางวัฒนธรรมช่วยเปิดให้เห็นพลวัตของศีลธรรมในสังคมไทยร่วมสมัยได้รอบด้านมากขึ้น บทความนี้ไม่ได้มุ่งลดทอนคุณค่าของความดี แต่เสนอให้ทำความเข้าใจความดีอย่างมีเงื่อนไข และตระหนักถึงผลกระทบทางสังคมที่อาจเกิดขึ้นจากการยึดถืออุดมคติทางศีลธรรมอย่างตายตัว การเปิดพื้นที่ให้ตั้งคำถามต่อความดีจึงไม่ใช่การบ่อนทำลายศีลธรรม หากเป็นการทำให้ศีลธรรมอยู่ร่วมกับความซับซ้อนและความแตกต่างของมนุษย์ได้อย่างมีความหมาย (Norcross, 2020)

ข้อจำกัดของบทความนี้คือการเป็นงานสังเคราะห์เชิงแนวคิดที่ไม่ได้ใช้ข้อมูลภาคสนามเชิงประจักษ์ งานวิจัยในอนาคตอาจขยายไปสู่การศึกษาประสบการณ์ของกลุ่มทางสังคมที่หลากหลาย เพื่อสำรวจว่ากรอบคนดี-คนเลวถูกต่อรอง ทำลาย หรือปรับเปลี่ยนอย่างไรในบริบทเฉพาะ การศึกษาดังกล่าวจะช่วยเสริมความเข้าใจบทบาทของโครงสร้างทางศีลธรรมในสังคมไทย และเปิดพื้นที่สำหรับการอภิปรายเรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมที่ให้คุณค่ากับความดีอย่างเข้มข้น

บรรณานุกรม

- Benjamin, J. (2021). Acknowledgment, harming, and political trauma: Reflections after the plague year. *Psychoanalytic Perspectives*, 18(3), 401–412.
<https://doi.org/10.1080/1551806X.2021.1941637>
- Berker, S., (2024) “Is There Anti-Fittingness?”, *Ergo an Open Access Journal of Philosophy* 11: 39. <https://doi.org/10.3998/ergo.6916>
- Bykvist, K. (2021). Taking values seriously. *Synthese*, 199(3–4), 6331–6356.
<https://doi.org/10.1007/s11229-021-03071-1>

- Chabada, M. (2021). Moral facts as facts of life. *Filosofický časopis*, 69(Special Issue 3), 10–27. <https://doi.org/10.46854/fc.2021.3s10>
- Chan, B. (2025). The moral worth of mixed actions. *Journal of Ethics*, 29(4), 613–633. <https://doi.org/10.1007/s10892-025-09512-0>
- Choowattanapakorn, T. (1999). The social situation in Thailand: The impact on elderly people. *International Journal of Nursing Practice*, 5(2), 95–99. <https://doi.org/10.1046/j.1440-172X.1999.00155.x>
- Fingerhut, J., & Prinz, J. J. (2018). Grounding evaluative concepts. *Philosophical Transactions of the Royal Society B*, 373(1752), 20170142. <https://doi.org/10.1098/rstb.2017.0142>
- Frank, A. W. (2016). Truth telling, companionship, and witness. *Hastings Center Report*, 46(3), 17–21. <https://doi.org/10.1002/hast.591>
- Haybron, D. M. (2025). Well-being and the problem of suffering (pp. 184–212). In *Well-being and the problem of suffering*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/9780191955853.003.0011>
- Häyry, M. (2019). Justice and the possibility of good moralism in bioethics. *Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics*, 28(2), 236–263. <https://doi.org/10.1017/S0963180119000082>
- Heiphetz, L. (2019). Moral essentialism and generosity among children and adults. *Journal of Experimental Psychology: General*, 148(12), 2077–2090. <https://doi.org/10.1037/xge0000587>
- Hettiarachchi, S. (2012). Sufficiency and material development: A post-secular reflection in the light of Buddhist thought. *European Review*, 20(1), 114–130. <https://doi.org/10.1017/S1062798711000354>
- Jasso, G. (2017). Inequality in the distribution of a good is a bad. *European Sociological Review*, 33(4), 604–614. <https://doi.org/10.1093/esr/jcx062>
- Kaptein, M. (2023). A paradox of ethics: Why people in good organizations do bad things. *Journal of Business Ethics*, 184(1), 297–316. <https://doi.org/10.1007/s10551-022-05142-w>
- Kirchin, S. (2017). *Thick evaluation*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198803430.001.0001>
- Kupfer, J. (2011). When the badness of vice outweighs the goodness of virtue. *Journal of Value Inquiry*, 45(4), 433–441. <https://doi.org/10.1007/s10790-011-9305-x>

- Mendes, J. (2024). A treason against goodness and an argument for death: Re-visiting the trope of the “bad Black mother.” *Hypatia*, 39(4), 812–826.
<https://doi.org/10.1017/hyp.2024.34>
- Ni, P. (2016). Can bad guys have good gongfu? *Journal of Chinese Philosophy*, 43(1–2), 9–31. <https://doi.org/10.1111/1540-6253.12226>
- Norcross, A. (2020). *Morality by degrees: Reasons without demands*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198844990.001.0001>
- Phaosavasdi, S., Taneepanichskul, S., Tannirandorn, Y., Uerpairojkit, B., Pruksapong, C., Kanjanapitak, A., & Phupong, V. (2006). Morality and rural knowledge to globalization. *Journal of the Medical Association of Thailand*, 89(2), 265–266.
- Piazza, J., Goodwin, G. P., Rozin, P., & Royzman, E. B. (2014). When a virtue is not a virtue. *Social Cognition*, 32(6), 528–558.
<https://doi.org/10.1521/soco.2014.32.6.528>
- Rice, S., & Trafimow, D. (2011). It’s a just world no matter which way you look at it. *Journal of General Psychology*, 138(3), 229–242.
<https://doi.org/10.1080/00221309.2011.582524>
- Roy, M., Gandsman, A., & Plante, N. (2024). The polarized “naturalizations” of the 2022 Freedom Convoy. *Discover Global Society*, 2(1), Article 83.
<https://doi.org/10.1007/s44282-024-00107-y>
- Szumowska, E., & Kruglanski, A. W. (2019). A stroll through the garden of “goodness” and “badness.” *Psychological Inquiry*, 30(3), 151–154.
<https://doi.org/10.1080/1047840X.2019.1646053>
- Wong, D. B. (2025). Human nature in the ethics of Mengzi and Xunzi (pp. 101–144). In *Oxford handbook of Chinese philosophy*. Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199945498.013.5>

การวิเคราะห์การบำบัดทางความคิดและพฤติกรรมในมุมมองพุทธจิตวิทยา
AN ANALYTICAL EXAMINATION OF COGNITIVE BEHAVIORAL THERAPY FROM A
BUDDHIST PSYCHOLOGICAL PERSPECTIVE

ปิยะวัฒน์ เข็มทอง^{1*}
Piyawat Khemthong¹
ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2569

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบแนวคิดของการบำบัดพฤติกรรมทางปัญญา (Cognitive Behavioral Therapy: CBT) กับแนวคิดทางพุทธจิตวิทยา โดยใช้การวิเคราะห์เอกสารเชิงแนวคิดจากวรรณกรรมด้านจิตวิทยาคลินิก งานทบทวนเชิงวิชาการ และหลักฐานทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า ทั้ง CBT และพุทธจิตวิทยามีจุดร่วมสำคัญในระดับกลไกของการเกิดทุกข์ โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการภายในจิต และไม่ถือว่าเหตุการณ์ภายนอกเป็นตัวกำหนดความทุกข์โดยตรง หากแต่ความทุกข์เกิดขึ้นผ่านการรับรู้ การตีความ การปรุงแต่ง และการตอบสนองของบุคคล ในกรอบของ CBT ความทุกข์ถูกอธิบายผ่านปฏิสัมพันธ์ระหว่างความคิด อารมณ์ และพฤติกรรม โดยเฉพาะความคิดอัตโนมัติ ความเชื่อระดับลึก และความคิดบิดเบือน ขณะที่พุทธจิตวิทยาอธิบายผ่านกรอบ อริยสัจ 4 ปฏิจ্ঞสมุปบาท สติปัฏฐาน 4 และโยนิโสมนสิการ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าความทุกข์เกิดขึ้นตามเหตุปัจจัยจากอวิชชา เวทนา ตัณหา และอุปาทาน การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ พบว่า กระบวนการปรับโครงสร้างความคิดใน CBT มีความสอดคล้องเชิงหน้าที่กับโยนิโสมนสิการและการเจริญสติในพุทธศาสนา อีกทั้งแนวทาง CBT สมัยใหม่ โดยเฉพาะกลุ่มที่ใช้สติ (mindfulness-based interventions) ยังสะท้อนอิทธิพลของแนวคิดพุทธอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม ทั้งสองระบบยังมีความแตกต่างในมิติฐานอภิปราย เป้าหมายสูงสุด และความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ โดย CBT มุ่งลดอาการและเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินชีวิต ขณะที่พุทธจิตวิทยามุ่งคลี่คลายทุกข์อย่างถึงรากด้วยปัญญาและความไม่ยึดติด

คำสำคัญ : 1. การบำบัดทางความคิดและพฤติกรรม 2. พุทธจิตวิทยา 3. สติ 4. โยนิโสมนสิการ 5. อริยสัจ 4

ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาจิตวิทยาชีวิตและความตาย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Ph.D. (Psychology of Life and Death)

*Corresponding author; Email: kanokpan.aoy@gmail.com

(Received: 16 March 2026; Revised: 20 March 2026; Accepted: 22 April 2026)

ABSTRACT

This article aims to analyze and compare the concepts of Cognitive Behavioral Therapy (CBT) and Buddhist psychology through a conceptual document analysis of clinical psychology literature, academic review studies, and relevant Buddhist teachings. The findings indicate that CBT and Buddhist psychology share an important common ground at the level of the mechanisms underlying suffering, as both emphasize internal mental processes and do not regard external events as the direct determinants of suffering. Rather, suffering is understood to arise through an individual's perception, interpretation, mental elaboration, and response. Within the CBT framework, suffering is explained through the interaction among thoughts, emotions, and behaviors, particularly automatic thoughts, core beliefs, and cognitive distortions. In contrast, Buddhist psychology explains suffering through the frameworks of the Four Noble Truths, Dependent Origination, the Four Foundations of Mindfulness, and wise reflection, which reveal that suffering arises conditionally from ignorance, feeling, craving, and clinging. The comparative analysis further shows that the process of cognitive restructuring in CBT is functionally consistent with wise reflection and mindfulness cultivation in Buddhism. Moreover, contemporary CBT approaches, especially mindfulness-based interventions, clearly reflect the influence of Buddhist thought. Nevertheless, the two systems differ in their metaphysical foundations, ultimate goals, and meanings of psychological change. CBT primarily seeks to reduce symptoms and enhance effective functioning in daily life, whereas Buddhist psychology aims at the radical alleviation of suffering through wisdom and non-attachment.

Keywords : 1. Cognitive Behavioral Therapy 2. Buddhist Psychology 3. Mindfulness 4. Wise Attention 5. Four Noble Truths

บทนำ

ในจิตวิทยาร่วมสมัย การบำบัดพฤติกรรมทางปัญญา (Cognitive Behavioral Therapy: CBT) ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่าเป็นหนึ่งในแนวทางการบำบัดทางจิตวิทยาที่มีหลักฐานเชิงประจักษ์สนับสนุนมากที่สุด โดยมีแกนสำคัญอยู่ที่ cognitive model ซึ่งอธิบายว่าอารมณ์ พฤติกรรม และปฏิกิริยาทางกายของบุคคลไม่ได้ถูกกำหนดโดยเหตุการณ์ภายนอกโดยตรง หากแต่เกิดผ่านการรับรู้และการตีความเหตุการณ์นั้น (American Psychological Association, n.d.; Beck Institute, 2021; Chand, Kuckel, & Huecker, 2023; Hofmann et al., 2012) ทั้งนี้ CBT ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบตั้งแต่คริสต์ทศวรรษ 1960 และขยายการประยุกต์ใช้ไปสู่ปัญหาทางจิตใจและความผิดปกติทางจิตเวชหลากหลายรูปแบบ (Chand et al., 2023; Hofmann et al., 2012) โดยพัฒนาการของ CBT มักอธิบายผ่านกรอบ “คลื่น” ของจิตบำบัด ได้แก่ คลื่นลูกที่หนึ่งซึ่งเน้นพฤติกรรม คลื่นลูกที่สองซึ่งเน้นความคิด และคลื่นลูกที่สามซึ่งเน้นบริบทการยอมรับ และการรู้เท่าทันประสบการณ์ภายใน (Chand et al., 2023; Hayes, Strosahl, & Wilson, 1999; Kabat-Zinn, 2003) แนวทางในคลื่นลูกที่สาม เช่น การลดความเครียดด้วยสติ (Mindfulness-Based Stress

Reduction: MBSR) การบำบัดด้วยการยอมรับและการมุ่งมั่น (Acceptance and Commitment Therapy: ACT) การบำบัดพฤติกรรมวิภาษ (Dialectical Behavior Therapy: DBT) และการบำบัดพฤติกรรมทางปัญญาโดยใช้สติ (Mindfulness-Based Cognitive Therapy: MBCT) ต่างสะท้อนแนวโน้มสำคัญของจิตบำบัดร่วมสมัยที่หันมาให้ความสำคัญกับการรับรู้อย่างรู้ตัว การยอมรับ และความสัมพันธ์ใหม่ต่อความคิดและอารมณ์ (Hayes et al., 1999; Kabat-Zinn, 2003; Segal, Williams, & Teasdale, 2002) ในอีกด้านหนึ่ง พุทธจิตวิทยามีระบบอธิบายความทุกข์และการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจอย่างลุ่มลึกและเป็นระบบ โดยเฉพาะผ่านหลักอริยสัจ 4 ปฏิจ্ঞสมุปบาท สติปัฏฐาน 4 และโยนิโสมนสิการ ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ความทุกข์ไม่ได้เกิดจากสิ่งภายนอกโดยตรง หากเกิดจากกระบวนการภายในจิตตามเหตุปัจจัย เช่น อวิชชา เวทนา ตัณหา และอุปาทาน ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ความสอดคล้องระหว่างจิตวิทยาตะวันตกกับแนวคิดพุทธเด่นชัดขึ้น โดยเฉพาะผ่านแนวทางที่ใช้สติเป็นองค์ประกอบสำคัญ เช่น MBCT ซึ่งมีหลักฐานสนับสนุนในการป้องกันการกลับเป็นซ้ำของภาวะซึมเศร้า (Segal et al., 2002; Kuyken et al., 2016) อย่างไรก็ตาม แม้งานวิชาการจำนวนมากจะกล่าวถึง mindfulness ในบริบทจิตบำบัด แต่การวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่าง CBT กับพุทธจิตวิทยาในเชิงโครงสร้างยังมีจำกัด งานส่วนใหญ่มุ่งประยุกต์ใช้สติทางคลินิก มากกว่าการอธิบายอย่างเป็นระบบว่า ทั้งสองแนวคิดมีความสอดคล้องและความแตกต่างกันอย่างไรในมิติของหน่วยวิเคราะห์ สาเหตุของทุกข์ กลไกของการเปลี่ยนแปลง และเป้าหมายของการปฏิบัติ หากขาดกรอบเปรียบเทียบที่ชัดเจน อาจนำไปสู่การสรุปอย่างกว้าง ๆ ว่าทั้งสอง “คล้ายกัน” โดยละเลยทั้งความแตกต่างเชิงปรัชญาและขอบเขตเฉพาะของแต่ละระบบ ด้วยเหตุนี้ การเปรียบเทียบ CBT กับพุทธจิตวิทยาจึงมีความสำคัญในทางวิชาการ เพราะช่วยให้เข้าใจทั้งจุดร่วมในระดับกลไกของทุกข์และกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ ตลอดจนชี้ให้เห็นความแตกต่างด้านฐานคิด จุดมุ่งหมาย และความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจอย่างชัดเจน อีกทั้งยังอาจเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากรอบอธิบายหรือแนวทางส่งเสริมสุขภาวะทางจิตที่สอดคล้องกับบริบทไทยและเอเชียมากขึ้น บทความนี้จึงมีได้มุ่งพิสูจน์ว่า CBT และพุทธจิตวิทยาเป็นสิ่งเดียวกัน หากมุ่งวิเคราะห์ความสอดคล้อง ความแตกต่างและศักยภาพในการสนทนาระหว่างกันในเชิงแนวคิดและเชิงหน้าที่ โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1. เพื่อศึกษาหลักการสำคัญของ CBT และแนวคิดทางพุทธจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับความทุกข์และการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ 2. เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบทั้งสองระบบในมิติของโครงสร้างจิต สาเหตุของทุกข์ กระบวนการเปลี่ยนแปลง และเป้าหมายของการปฏิบัติ และ (3) เพื่อเสนอกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการที่อาจเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาแนวทางส่งเสริมสุขภาวะทางจิตในบริบทสังคมไทยและเอเชีย

ตารางที่ 1 พัฒนาการของ CBT

Wave	แนวคิดหลัก	นักวิชาการสำคัญ	จุดเน้น
1	Behavioral Therapy	Skinner, Wolpe, Eysenck	พฤติกรรม
2	Cognitive Behavioral Therapy	Beck, Ellis	ความคิด
3	Contextual / Third-Wave CBT	Kabat-Zinn, Hayes, Linehan, Segal, Williams, Teasdale	สติ การยอมรับ บริบทของประสบการณ์

ในอีกด้านหนึ่ง พระพุทธศาสนาเองก็มีระบบอธิบายความทุกข์และการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ ที่ลุ่มลึกและเป็นระบบมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะหลักอริยสัจ 4 ซึ่งอธิบายถึงทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ ความดับทุกข์ และทางดำเนินสู่ความดับทุกข์ ตลอดจนหลักปฏิจจสมุปบาทที่ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์เชิงเหตุปัจจัยของกระบวนการเกิดทุกข์ และหลักสติปัฏฐาน 4 ซึ่งเป็นกรอบการฝึกสติเพื่อรู้เท่าทันกาย เวทนา จิต และธรรม โดยในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ความสอดคล้องทางวิชาการระหว่างจิตวิทยาตะวันตกกับแนวคิดพุทธเพิ่มความเข้มข้นขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะผ่านการพัฒนาแนวทางอย่าง Mindfulness-Based Cognitive Therapy (MBCT) ซึ่งผสมองค์ประกอบของ cognitive therapy เข้ากับการฝึกสติ และมีหลักฐานสนับสนุนในการป้องกันการกลับเป็นซ้ำของภาวะซึมเศร้าในผู้ที่มีประวัติเป็นซ้ำหลายครั้ง (Segal et al., 2002; Kuyken et al., 2016) อย่างไรก็ตาม การเปรียบเทียบระหว่าง CBT กับพุทธจิตวิทยาจำเป็นต้องกระทำอย่างระมัดระวัง เนื่องจากทั้งสองระบบมีที่มา จุดมุ่งหมาย และกรอบความหมายที่แตกต่างกัน CBT เป็นแนวทางจิตบำบัดเชิงคลินิกที่มุ่งลดอาการทางจิตใจและเพิ่มการทำหน้าที่ในชีวิตประจำวัน ขณะที่พุทธจิตวิทยาเป็นระบบการอธิบายความทุกข์ การฝึกจิต และการพัฒนาปัญญาที่มีเป้าหมายกว้างไปถึงการไม่ยึดติดและการหลุดพ้น ดังนั้น บทความนี้จึงมีได้มุ่งพิสูจน์ว่าทั้งสองระบบ “เหมือนกัน” หากมุ่งวิเคราะห์ความสอดคล้องความแตกต่าง และศักยภาพในการสนทนาระหว่างกันในเชิงแนวคิดและเชิงหน้าที่ ด้วยเหตุนี้ บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์สามประการ ได้แก่ ประการที่ 1 เพื่อศึกษาหลักการสำคัญของ CBT และแนวคิดทางพุทธจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับความทุกข์และการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ ประการที่ 2 เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบ CBT กับพุทธจิตวิทยาในมิติของโครงสร้างจิต สาเหตุของทุกข์ กระบวนการเปลี่ยนแปลง และเป้าหมายของการปฏิบัติ และประการที่ 3 เพื่อเสนอกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการที่อาจเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาแนวทางส่งเสริมสุขภาพจิตในบริบทสังคมไทยและเอเชีย

เนื้อเรื่อง

วิธีการศึกษา

บทความนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์เอกสารเชิงแนวคิด โดยอาศัยแหล่งข้อมูลสามกลุ่ม ได้แก่ 1. เอกสารด้านจิตวิทยาคลินิกและ Cognitive Behavioral Therapy จากองค์การวิชาชีพและงานวิจัยร่วมสมัย 2. เอกสารพระพุทธศาสนาจากพระสูตรที่เกี่ยวข้องกับอริยสัจ 4 ปฏิจ্ঞสมุปบาท สติปัฏฐาน และโยนิโสมนสิการ และ 3. งานอธิบายเชิงระบบของนักวิชาการพุทธร่วมสมัย โดยเฉพาะการวิเคราะห์หลักธรรมในเชิงจิตวิทยาและกระบวนการของทุกขในงานของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตฺโต) ซึ่งเสนอกรอบอธิบายที่ช่วยเชื่อมโยงหลักธรรมกับประสบการณ์ทางจิตของมนุษย์อย่างเป็นระบบ (พระธรรมปิฎก, 2550)

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วรรณกรรมร่วมสมัยที่เกี่ยวข้องกับ CBT ชี้ให้เห็นอย่างต่อเนื่องว่าแนวทางดังกล่าวเป็นหนึ่งในรูปแบบจิตบำบัดที่ได้รับการศึกษามากที่สุดในจิตวิทยาคลินิกสมัยใหม่ ทั้งในแง่กรอบทฤษฎี กลไกของการเปลี่ยนแปลง และประสิทธิผลในการรักษาปัญหาทางจิตใจ (Beck, 1976; Beck & Beck, 2011; Hofmann et al., 2012) โดยงานทบทวนเชิงวิชาการระบุว่า CBT ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบตั้งแต่คริสต์ทศวรรษ 1960 โดย Aaron T. Beck และต่อมาได้ขยายการประยุกต์ใช้ไปสู่ความผิดปกติทางจิตเวชและปัญหาสุขภาพจิตที่หลากหลาย เช่น ภาวะซึมเศร้า ความวิตกกังวล ความผิดปกติด้านการกิน การใช้สารเสพติด และความเครียดเรื้อรัง (Chand et al., 2023) ซึ่งในระดับงานวิจัยเชิงสังเคราะห์ Hofmann และคณะสรุปว่า CBT มีหลักฐานสนับสนุนเชิงประจักษ์ในกลุ่มความผิดปกติทางจิตใจหลากหลายประเภท โดยเฉพาะกลุ่มความวิตกกังวล ภาวะซึมเศร้า และปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความเครียด แม้ขนาดอิทธิพลของการบำบัดจะมีความแตกต่างกันตามประเภทของปัญหา (Hofmann et al., 2012) และพัฒนาการของ CBT ในระยะหลังยังขยายไปสู่แนวทางที่เรียกว่า “คลื่นลูกที่สาม” ซึ่งให้ความสำคัญกับกระบวนการทางจิต เช่น การยอมรับ การตระหนักรู้ และความสัมพันธ์ของบุคคลต่อความคิดและอารมณ์ มากกว่าการเปลี่ยนเนื้อหาของความคิดเพียงอย่างเดียว (Hayes et al., 1999; Kabat-Zinn, 2003) ซึ่งในบรรดาแนวทางดังกล่าว MBCT ได้รับความสนใจอย่างมาก เพราะเป็นแนวทางที่ผสมองค์ประกอบของ cognitive therapy เข้ากับการฝึกสติ และมีหลักฐานสนับสนุนในการป้องกันการกลับเป็นซ้ำของภาวะซึมเศร้า โดยเฉพาะในผู้ที่มีประวัติเป็นซ้ำหลายครั้ง (Segal et al., 2002; Kuyken et al., 2016)

อย่างไรก็ตาม แม้วรรณกรรมจำนวนมากจะกล่าวถึง mindfulness และการประยุกต์ใช้ในจิตบำบัด แต่การวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่าง CBT กับพุทธจิตวิทยาในเชิงโครงสร้างของแนวคิดยังปรากฏค่อนข้างจำกัด งานส่วนใหญ่เน้นการนำแนวปฏิบัติด้านสติมาใช้ในการบริบทคลินิก มากกว่าการ

วิเคราะห์ความสัมพันธ์ เชิงทฤษฎีระหว่างระบบความคิดทั้งสอง ด้วยเหตุนี้ บทความนี้จึงมุ่งเติมเต็มช่องว่างดังกล่าวผ่านการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ

แนวคิดพื้นฐานของ Cognitive Behavioral Therapy

CBT มีรากฐานสำคัญจากงานของ Aaron T. Beck ซึ่งพัฒนาขึ้นจากการสังเกตว่าผู้ป่วยจำนวนมากไม่ได้ทุกข์เพราะเหตุการณ์โดยตรง แต่ทุกข์เพราะความหมายที่ตนให้กับเหตุการณ์นั้น Cognitive model จึงเป็นหัวใจของ CBT เพราะช่วยให้เข้าใจว่าความคิดหรือการรับรู้ต่อสถานการณ์เป็นตัวกลางสำคัญที่กำหนดความรู้สึกและพฤติกรรมของบุคคล (Beck, 1976; Beck Institute, 2021) โดยในระดับโครงสร้าง CBT ให้ความสำคัญกับสามกระบวนการหลัก ได้แก่ ความคิดอัตโนมัติ ความเชื่อระดับกลาง และความเชื่อแกนกลาง ความคิดอัตโนมัติเป็นความคิดที่ผุดขึ้นอย่างรวดเร็วในสถานการณ์เฉพาะ ความเชื่อระดับกลางมักอยู่ในลักษณะของกฎหรือเงื่อนไข ส่วนความเชื่อแกนกลางเป็นภาพพื้นฐานลึก ๆ เกี่ยวกับตนเอง โลก และอนาคต การทำความเข้าใจชั้นต่าง ๆ ของความเชื่อเหล่านี้จึงเป็นแกนหลักของการประเมินและการบำบัดแบบ CBT (Beck, 1976; Beck & Beck, 2011) นอกจากนี้ CBT ยังเน้นแนวคิดเรื่อง cognitive distortions หรือความคิดบิดเบือนซึ่งหมายถึงรูปแบบการประเมินสถานการณ์ที่ไม่เที่ยงตรงและทำให้เกิดความทุกข์ เช่น การสรุปเกินจริง การคิดแบบสุดขั้ว การคาดการณ์เชิงหายนะ หรือการตีความเฉพาะด้านลบ รูปแบบความคิดเช่นนี้มีส่วนก่อให้เกิดความทุกข์ เพราะไม่เพียงส่งผลต่ออารมณ์ หากยังนำไปสู่พฤติกรรมหลีกเลี่ยงหรือพฤติกรรมป้องกันตนเองเกินควร (Beck & Beck, 2011; Chand et al., 2023) ซึ่งในทางปฏิบัติ CBT ไม่ได้ทำงานเฉพาะกับความคิดเท่านั้น แต่เป็นการบำบัดที่เชื่อมโยงความคิด อารมณ์ พฤติกรรม และการตอบสนองทางกายเข้าด้วยกัน เทคนิคที่ใช้บ่อย ได้แก่ psychoeducation การบันทึกความคิด การตั้งคำถามต่อหลักฐาน การปรับโครงสร้างความคิด การทดลองเชิงพฤติกรรม behavioral activation และ behavioral experiments ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อลดความคิดบิดเบือนและเพิ่มการปรับตัวเชิงหน้าที่ของบุคคลในชีวิตประจำวัน (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2565) โดยจุดเด่นของ CBT คือ ความเป็นระบบ มีโครงสร้างชัดเจน มุ่งปัญหาปัจจุบัน และสามารถประเมินผลได้ค่อนข้างเป็นรูปธรรม (American Psychological Association, n.d.; Chand et al., 2023)

แนวคิดทางพุทธจิตวิทยา

หาก CBT อธิบายปัญหาทางจิตใจผ่านความสัมพันธ์ของความคิด อารมณ์ และพฤติกรรม พุทธจิตวิทยาก็อธิบายปัญหาชีวิตผ่านกรอบ “ทุกข์” และเหตุปัจจัยของทุกข์อย่างเป็นระบบ หลักอริยสัจ 4 ชี้ให้เห็นว่า การเข้าใจทุกข์ต้องไม่หยุดเพียงการรับรู้สภาพปัญหา แต่ต้องเห็นเหตุแห่งทุกข์ เห็นความเป็นไปได้ของการดับทุกข์ และดำเนินตามทางที่นำไปสู่ความดับทุกข์ อีกกรอบสำคัญคือปฏิจจสมุปบาท ซึ่งอธิบายลำดับเหตุปัจจัยของการเกิดทุกข์ โดยเฉพาะช่วงผัสสะ เวทนา ตัณหา

และอุปาทาน ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการอธิบายว่ามนุษย์ตอบสนองต่อประสบการณ์อย่างไรจนกลายเป็นทุกข์ ในเชิงพุทธจิตวิทยา กรอบนี้สะท้อนว่าความทุกข์มิใช่สิ่งที่เกิดขึ้นลอย ๆ หากเกิดขึ้นตามเงื่อนไขภายในอย่างเป็นระบบ (พระธรรมปิฎก, 2550) โดยสติปัฏฐาน 4 เป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นกรอบการฝึกสติที่ครอบคลุมการรู้กาย รู้เวทนา รู้จิต และรู้ธรรม การเจริญสติในพุทธศาสนาจึงไม่ใช่เพียงการรับรู้อย่างเฉย ๆ แต่เป็นองค์ประกอบของกระบวนการรู้เท่าทันที่สัมพันธ์กับปัญญาและความดับทุกข์ อีกทั้งโยนิโสมนสิการหรือความใส่ใจโดยแยกกายเป็นแนวคิดสำคัญอีกประการหนึ่ง พระสูตรแสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างการใส่ใจโดยไม่แยกกายกับการใส่ใจโดยแยกกาย โดยชี้ว่าการใส่ใจอย่างถูกต้องมีส่วนช่วยให้อาสวะที่ยังไม่เกิดไม่เกิดขึ้น และอาสวะที่เกิดแล้วเสื่อมไป แนวคิดนี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการอธิบายกลไกของการเปลี่ยนแปลงภายในในพุทธจิตวิทยา โดยหลักการที่ใช้ในการเปรียบเทียบระหว่างสองระบบไว้ 6 มิติ ได้แก่ 1. หน่วยวิเคราะห์หลักของปัญหา 2. ตัวกำหนดทุกข์ใกล้ตัวหรือกลไกที่ทำให้ประสบการณ์กลายเป็นทุกข์ 3. จุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลง 4. กลไกหรือวิธีการแทรกแซง 5. เป้าหมายระยะใกล้และระยะไกลของการปฏิบัติ และ 6. ฐานคิดกับขอบเขตการอธิบาย ทั้งนี้ การเปรียบเทียบดังกล่าวเป็นการเปรียบเทียบเชิงหน้าที่ (functional comparison) มากกว่าการเทียบเคียงเชิงอัตลักษณ์หรือเชิงอภิปราย กล่าวคือ มุ่งตรวจสอบว่า CBT และพุทธจิตวิทยาอธิบายกลไกของทุกข์และกระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างไรในระดับการทำงานของจิต มากกว่าจะสรุปว่าทั้งสองระบบเป็นสิ่งเดียวกัน หลักการนี้ช่วยให้ตารางเปรียบเทียบในบทความมีฐานวิเคราะห์ที่ชัดเจน และช่วยรักษาทั้งจุดร่วมและจุดต่างของแต่ละระบบไม่ให้ถูกลดทอน

ตารางเปรียบเทียบ CBT กับพุทธจิตวิทยา

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบ CBT กับพุทธจิตวิทยา

มิติการวิเคราะห์	CBT	พุทธจิตวิทยา	ข้อสังเกตเชิงวิเคราะห์
หน่วยวิเคราะห์หลัก	ความคิด อารมณ์ พฤติกรรม	ทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ การดับทุกข์	ทั้งสองมองปัญหาเป็นกระบวนการ
ตัวกำหนดทุกข์ใกล้ตัว	การตีความและความเชื่อที่บิดเบือน	อวิชชา เวทนา ตัณหา อุปาทาน	ต่างเน้นปัจจัยภายในมากกว่าตัวเหตุการณ์
จุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลง	ระบุความคิดอัตโนมัติ	รู้เท่าทันกาย เวทนา จิต ธรรม	ต่างเริ่มจากการสังเกตประสบการณ์ภายใน
กลไกแก้ไข	Cognitive restructuring	โยนิโสมนสิการและปัญญา	สอดคล้องกันเชิงหน้าที่
บทบาทของสติ	มีบทบาทเพิ่มขึ้นใน CBT ยุคใหม่	เป็นแกนกลางของการฝึกจิต	พุทธให้สติอยู่ในระบบองค์มรรค

มิติการวิเคราะห์	CBT	พุทธจิตวิทยา	ข้อสังเกตเชิงวิเคราะห์
วิธีทำงานกับ อารมณ์	Reappraisal, regulation	รู้เวทนา เห็นตามจริง ไม่ยึด ติด	CBT เน้นปรับเปลี่ยน พุทธ เน้นไม่ยึดติด
วิธีทำงานกับ พฤติกรรม	Exposure, activation, experiments	ศีล ภาวนา การฝึกซ้ำ	ทั้งสองเห็นความสำคัญของ การลงมือปฏิบัติ
เป้าหมายระยะใกล้	ลดอาการ เพิ่ม functioning	ลดทุกข์ ลดการยึดถือ	พุทธมีฐานจริยธรรมและ ปัญญาร่วมด้วย
เป้าหมายระยะไกล	ป้องกันการกลับเป็นซ้ำ ดำเนินชีวิตได้ดีขึ้น	ความคลายกำหนด ความ ดับทุกข์ ความหลุดพ้น	เป้าหมายสูงสุดต่างกันอย่างมี นัยสำคัญ
ฐานคิด	จิตวิทยาคลินิกและการ ทดสอบเชิงประจักษ์	พระธรรม วินัย การภาวนา และปัญญา	การเทียบเคียงต้องไม่ทำให้ ความต่างหายไป

การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบทางทฤษฎี

CBT มองปัญหาทางจิตใจผ่านความสัมพันธ์ระหว่างความคิด อารมณ์ พฤติกรรม และ
ปฏิกิริยาทางกาย โดยตั้งอยู่บนสมมติฐานสำคัญว่า มนุษย์มีได้ตอบสนองต่อเหตุการณ์ภายนอก
โดยตรง หากแต่ตอบสนองต่อการตีความเหตุการณ์นั้นผ่านกระบวนการรับรู้และความเชื่อที่ตนมีอยู่
เดิม โมเดลเช่นนี้ทำให้ CBT มีข้อได้เปรียบในเชิงคลินิก เพราะสามารถแยกองค์ประกอบของปัญหา
ออกมาอย่างเป็นระบบ เช่น เหตุการณ์กระตุ้น ความคิดอัตโนมัติ อารมณ์ พฤติกรรมหลักเสี่ยง และ
ผลลัพธ์ที่ย้อนกลับมาคงปัญหาไว้ (Beck, 1976; Beck Institute, 2021) ในทางพุทธจิตวิทยา
หน่วยอธิบายปัญหาไม่ได้เริ่มจากกรอบความคิด-อารมณ์-พฤติกรรมแบบเดียวกับ CBT หากเริ่มจาก
กรอบที่กว้างกว่าและลึกกว่าในเชิงอัตถิภาวนิยม กล่าวคือ มองชีวิตมนุษย์ผ่านปัญหาเรื่องทุกข์ และ
อธิบายว่าเหตุแห่งทุกข์มิได้อยู่เพียงที่ความคิดผิดหรือพฤติกรรมไม่เหมาะสมเท่านั้น หากฝังรากอยู่ที่
อวิชชา ซึ่งนำไปสู่กระบวนการรับรู้และการปรุงแต่งตามหลักปฏิจจสมุปบาท โดยเฉพาะสายสัมพันธ์
ระหว่างผัสสะ เวทนา ตัณหา และอุปาทาน ดังนั้น หากเปรียบเทียบในระดับโครงสร้าง จะเห็นว่า CBT
อธิบายปัญหาในระดับ functional or clinical model คือเป็นแบบจำลองเพื่อทำความเข้าใจและ
แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ขณะที่พุทธจิตวิทยาอธิบายในระดับ existential and process model คือ
อธิบายว่าความทุกข์ดำรงอยู่ได้อย่างไรในฐานะกระบวนการพื้นฐานของชีวิตมนุษย์ อย่างไรก็ตาม ทั้ง
สองระบบมีจุดร่วมสำคัญคือมิได้ถือว่าเหตุการณ์ภายนอกเป็นสาเหตุโดยตรงของความทุกข์ หากแต่ให้
ความสำคัญกับกระบวนการภายในที่ทำให้เหตุการณ์หนึ่งกลายเป็นความทุกข์ของบุคคลหนึ่ง

ประเด็นแรกที่สะท้อนความสอดคล้องกันอย่างชัดเจน คือเรื่อง ความคิดอัตโนมัติกับการ
ปรุงแต่งของจิต ใน CBT ความคิดอัตโนมัติเป็นความคิดที่เกิดขึ้นรวดเร็ว ฉับพลัน และมักปรากฏขึ้น
โดยที่บุคคลแทบไม่ทันสังเกต ความคิดลักษณะนี้มีอิทธิพลสูงต่ออารมณ์และพฤติกรรม เพราะทำ
หน้าที่เสมือนเลนส์ที่กรองประสบการณ์และกำหนดทิศทางการตอบสนอง (Beck, 1976; Beck &
Beck, 2011) CBT ยังอธิบายว่าความคิดอัตโนมัติมิได้เกิดขึ้นลอย ๆ หากเชื่อมโยงกับ core beliefs
และ intermediate beliefs ที่สะสมมาจากประสบการณ์ชีวิต แต่ในพุทธจิตวิทยา แม้ไม่มีคำที่ตรงกับ

automatic thoughts แบบหนึ่งต่อหนึ่ง แต่มีกรอบอธิบายที่ใกล้เคียงกันในระดับหน้าที่ โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องสังขารและกระบวนการปรุงแต่งของจิต กล่าวคือ จิตมิได้เพียงรับรู้อย่างเป็นกลาง หากมักตีความ ประเมิน ยึดถือ และประกอบสร้างความหมายขึ้นอย่างต่อเนื่อง การปรุงแต่งเช่นนี้ทำให้ประสบการณ์หนึ่งกลายเป็นที่รัก ที่ชัง ที่กลัว หรือที่ยึดมั่น ดังนั้น จุดร่วมของทั้งสองระบบจึงมีใช้อยู่ที่ศัพท์ หากอยู่ที่ข้อสังเกตพื้นฐานเดียวกันว่า มนุษย์มักมิได้ตอบสนองต่อความจริงโดยตรง แต่ตอบสนองต่อสิ่งที่จิตสร้างขึ้นเกี่ยวกับความจริงนั้น

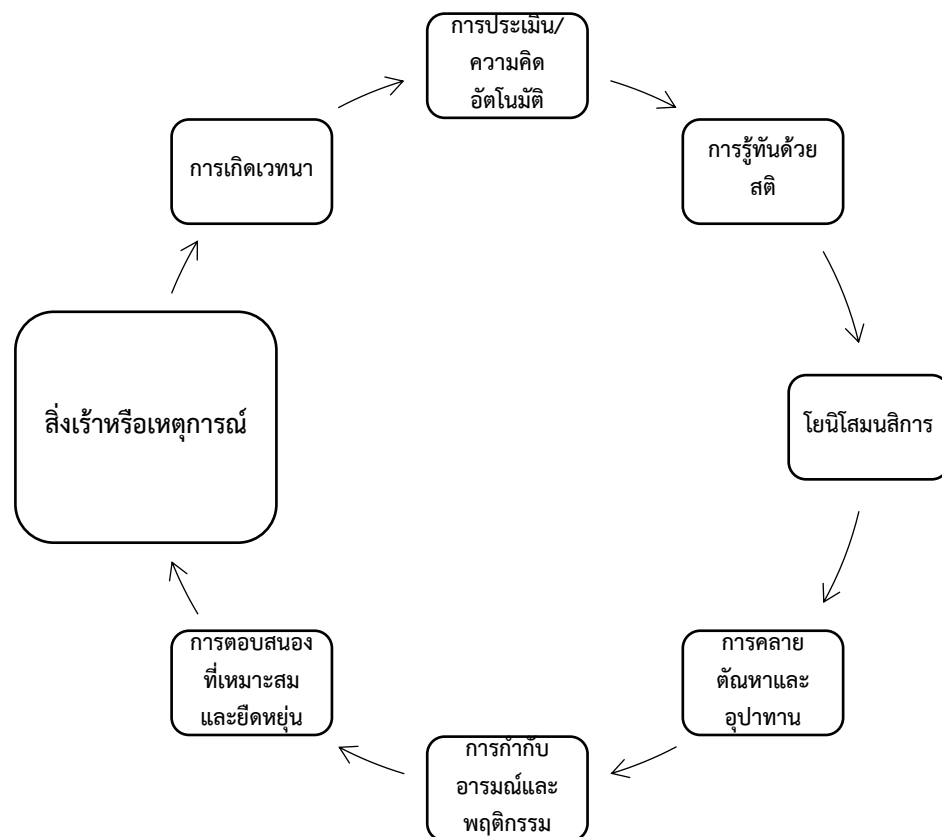
ประเด็นที่สอง คือ cognitive restructuring กับโยนิโสมนสิการ หนึ่งในเทคนิคสำคัญของ CBT คือ cognitive restructuring หรือการปรับโครงสร้างทางความคิด ซึ่งไม่ได้หมายถึงการแทนที่ความคิดลบด้วยความคิดบวกอย่างผิวเผิน แต่เป็นการช่วยให้บุคคลตรวจสอบความคิดของตนอย่างมีระยะห่าง ตั้งคำถามต่อข้อสรุปเดิม และพัฒนาทางเลือกในการตีความที่สมเหตุสมผลและเกื้อกูลกว่าเดิม (Beck & Beck, 2011) กระบวนการเช่นนี้มีความสอดคล้องกับหลักโยนิโสมนสิการในพุทธจิตวิทยา ซึ่งหมายถึงการใส่ใจโดยแยกกาย การมองสิ่งต่าง ๆ อย่างถึงรากเหตุและตามเหตุปัจจัย มิใช่มองเพียงผิวเผินหรือตามแรงขับของอคติเดิม อย่างไรก็ตาม ทั้งสองแนวคิดมีความต่างกันในระดับเป้าหมาย กล่าวคือ CBT มักเน้นการพัฒนาความคิดที่สมเหตุสมผล สมดุล และใช้งานได้จริงในชีวิตประจำวัน ขณะที่โยนิโสมนสิการมุ่งไปสู่การเห็นตามเหตุปัจจัย ความไม่เที่ยง ความเป็นอนัตตา และการลดความยึดมั่นในตัวตนด้วย ด้วยเหตุนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า cognitive restructuring และโยนิโสมนสิการมีความสอดคล้องกันเชิงหน้าที่ แต่ไม่เหมือนกันในเชิงความหมายและจุดมุ่งหมายสุดท้าย

ประเด็นที่สาม คือ การทำงานกับอารมณ์กับการรู้เวทนา ใน CBT อารมณ์มิได้ถูกมองว่าเป็นสิ่งผิดปกติในตัวเอง หากเป็นผลลัพธ์ที่เชื่อมโยงกับวิธีตีความสถานการณ์และวิธีตอบสนองของบุคคล กระบวนการสำคัญในการทำงานกับอารมณ์จึงรวมถึง cognitive reappraisal, behavioral activation และ exposure เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ทางอารมณ์ (American Psychological Association, n.d.; Chand et al., 2023) ขณะที่พุทธจิตวิทยามองประเด็นนี้ผ่านคำว่าเวทนา ซึ่งหมายถึงความรู้สึกสุข ทุกข์ หรือไม่สุขไม่ทุกข์ที่เกิดขึ้นเมื่อมีการกระทบ เวทนาเป็นจุดเชื่อมสำคัญระหว่างการรับรู้ประสบการณ์กับการเกิดตัณหา หากบุคคลไม่รู้เท่าทันเวทนา ก็อาจเกิดความอยากยึดสุข ผลักไสทุกข์ หรือหลงเฉยต่อสิ่งที่ไม่กระทบแรงได้

ประเด็นที่สี่ คือ บทบาทของสติกับแนวทาง mindfulness-based ในพัฒนาการของ CBT ระยะหลัง โดยเฉพาะในคลื่นลูกที่สาม แนวคิดเรื่อง mindfulness เข้ามามีบทบาทสำคัญมากขึ้น แนวทางอย่าง MBCT, MBSR, ACT และ DBT ต่างชี้ว่าการรู้ตัวอยู่กับปัจจุบันอย่างไม่ตัดสินมีบทบาทต่อการลดการถูกครอบงำโดยความคิดและอารมณ์เชิงลบ โดยเฉพาะใน MBCT กลไกสำคัญคือ decentering หรือการมองความคิดเป็นเพียงเหตุการณ์ทางจิต มิใช่ข้อเท็จจริงเด็ดขาดเกี่ยวกับตนเอง (Kabat-Zinn, 2003; Segal et al., 2002; Kuyken et al., 2016) อย่างไรก็ตาม mindfulness ในบริบททางคลินิกไม่ควรถูกทำให้เท่ากับ “สติ” ในพุทธศาสนาโดยตรง เพราะในบริบทคลินิก mindfulness มักถูกนิยามเชิงการปฏิบัติว่าเป็นการใส่ใจต่อประสบการณ์ปัจจุบันอย่างตั้งใจและไม่ตัดสิน ขณะที่สติในพุทธศาสนาเป็นองค์ประกอบในโครงสร้างการปฏิบัติที่กว้างกว่าและสัมพันธ์กับอริยมรรค มีเป้าหมายสุดท้ายไปถึงการดับทุกข์

เมื่อพิจารณาร่วมกันในทุกมิติ จะเห็นว่า ความต่างสำคัญที่สุดระหว่าง CBT กับพุทธจิตวิทยาอยู่ที่เป้าหมายปลายทางของการเปลี่ยนแปลง CBT ในฐานะจิตบำบัดทางคลินิกมีเป้าหมายหลักในการลดอาการทุกข์ทางจิตใจ เพิ่มความสามารถในการทำหน้าที่ในชีวิตประจำวัน และเสริมสร้างความยืดหยุ่นทางจิตใจ (American Psychological Association, n.d.) ขณะที่พุทธจิตวิทยามีเป้าหมายกว้างและลึกกว่า กล่าวคือ มิได้หยุดอยู่ที่การทำให้มนุษย์อยู่ได้ดีขึ้นภายใต้โลกเดิมเท่านั้น แต่ชี้ไปสู่การคลี่คลายรากแห่งทุกข์ผ่านปัญญา การรู้เท่าทันความไม่เที่ยง ความไม่ใช่ตัวตน และการไม่ยึดมั่นถือมั่น ดังนั้น การเปรียบเทียบทั้งสองระบบ จึงต้องทำอย่างระมัดระวัง เพื่อไม่ลดทอนพุทธศาสนาให้เหลือเพียงเทคนิคกำกับอารมณ์ และไม่คาดหวังให้ CBT ทำหน้าที่เทียบเท่าการปฏิบัติเพื่อหลุดพ้น จากการวิเคราะห์ข้างต้น บทความนี้จะเสนอกรอบเชิงแนวคิดที่เรียกว่า Buddhist-Informed CBT ซึ่งควรเข้าใจว่าเป็นกรอบเชิงสนทนาและเชิงประยุกต์ มิใช่การหลอมรวม CBT กับพุทธจิตวิทยาให้กลายเป็นสิ่งเดียวกัน หากเป็นการจัดวางความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่สอดคล้องกันในระดับการทำงานของจิต เพื่อเปิดพื้นที่ให้ใช้จุดแข็งของทั้งสองระบบร่วมกันอย่างระมัดระวัง โดยกรอบดังกล่าวสามารถอธิบายได้ในฐานะ กระบวนการเชิงหน้าที่ 6 ชั้น ได้แก่ 1. สิ่งเร้าหรือเหตุการณ์ และการเกิดเวทนา ซึ่งช่วยให้เห็นว่าปัญหาไม่ได้เริ่มที่ความคิดล้วน ๆ แต่เริ่มตั้งแต่ระดับความรู้สึกที่ถูกกระทบ 2. การประเมินและความคิดอัตโนมัติควบคู่กับการรู้ทันด้วยสติ ซึ่งใช้จุดแข็งของ CBT ในการระบุ automatic thoughts และ cognitive distortions พร้อมเสริมด้วยการรู้กาย เวทนา จิต และธรรม 3. โยนิโสมนสิการในฐานะการใคร่ครวญอย่างเป็นระบบ ซึ่งขยายการตรวจสอบความคิดจากระดับความสมเหตุสมผลเชิงปฏิบัติไปสู่การเห็นเหตุปัจจัยและความไม่เที่ยง 4. การคลายตัณหาและอุปาทาน ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ทำให้กรอบนี้ต่างจาก CBT แบบมาตรฐาน เพราะมิได้หยุดเพียงการปรับความคิด แต่รวมถึงการลดแรงยึดติดและการถ้อยมั่นต่อประสบการณ์ 5. การกำกับอารมณ์และพฤติกรรม โดยอาศัยเทคนิคของ CBT เช่น reappraisal, behavioral activation, exposure หรือ behavioral experiments ร่วมกับสติและความระลึกรู้ และ 6. การตอบสนองที่เหมาะสมและยืดหยุ่น ซึ่งเป็นผลลัพธ์ของกระบวนการทั้งหมด ทั้งในระดับอารมณ์ พฤติกรรม และความสัมพันธ์กับตนเองและผู้อื่น

กล่าวโดยสรุป กรอบ Buddhist-Informed CBT แตกต่างจาก CBT ดั้งเดิมตรงที่เพิ่มน้ำหนักให้กับเวทนา ตัณหา อุปาทาน และโยนิโสมนสิการ ขณะเดียวกันก็แตกต่างจากพุทธจิตวิทยาในความหมายดั้งเดิม เพราะยังคงมีจุดมุ่งหมายเชิงคลินิก เน้นการลดอาการ การเสริมความสามารถในการดำเนินชีวิต และการประเมินผลอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น กรอบนี้จึงควรถูกเข้าใจว่าเป็นข้อเสนอเชิงแนวคิดสำหรับการสนทนาและการประยุกต์ใช้ มากกว่าการอ้างว่าเป็นตัวแทนของ CBT หรือพุทธจิตวิทยาในความหมายสมบูรณ์ ซึ่งกรอบดังกล่าวอาจสรุปเป็นกระบวนการได้ดังนี้

ผลการวิเคราะห์ในบทความนี้สนับสนุนข้อเสนอสำคัญว่า CBT และพุทธจิตวิทยามีพื้นที่สนทนาร่วมกันอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในระดับกลไกของความทุกข์ ทั้งสองระบบต่างไม่ถือว่าเหตุการณ์ภายนอกเป็นตัวกำหนดความทุกข์อย่างเด็ดขาด แต่ให้ความสำคัญกับกระบวนการภายในที่กำหนดว่าบุคคลจะรับรู้ รู้สึก และตอบสนองต่อโลกอย่างไร แนวคิดนี้สอดคล้องกับ cognitive model ของ CBT และโครงสร้างเหตุปัจจัยของพุทธจิตวิทยา (Beck Institute, 2021;) โดยในเชิงประยุกต์ จุดแข็งของ CBT อยู่ที่ความชัดเจนของเทคนิค การกำหนดเป้าหมาย การประเมินผล และความสามารถในการแปลทฤษฎีสู่การปฏิบัติที่เป็นระบบ ส่วนจุดแข็งของพุทธจิตวิทยาอยู่ที่ความลุ่มลึกของการวิเคราะห์ทุกข์ การอธิบายเวทนา ตัณหา และอุปาทาน ตลอดจนการเชื่อมการรู้เท่าทันเข้ากับปัญญาและจริยธรรม การนำทั้งสองมาสนทนากันจึงอาจช่วยให้เกิดแนวทางที่ทั้งมีโครงสร้างชัดเจนแบบจิตบำบัดสมัยใหม่ และมีความหมายเชิงวัฒนธรรม-จิตวิญญาณที่สอดคล้องกับบริบทไทยและเอเชียมากขึ้น อีกประเด็นหนึ่งที่ควรกล่าวถึงคือ ในบริบทไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผู้คนจำนวนมากมีความคุ้นเคยกับภาษาทางพุทธ เช่น สติ เหตุปัจจัย ความไม่เที่ยง หรือการปล่อยวาง ดังนั้น การออกแบบโปรแกรมสุขภาพจิตที่อาศัยกรอบอธิบายซึ่งสอดคล้องกับทุนทางวัฒนธรรมเดิม อาจช่วยเพิ่มทั้งความเข้าใจ การยอมรับ และความร่วมมือของผู้เข้าร่วมได้ อย่างไรก็ตาม การใช้กรอบพุทธในบริบทสุขภาพจิตจำเป็นต้องรักษาสมดุลระหว่างความหมายเชิงวัฒนธรรมกับมาตรฐานเชิงวิชาการ มิฉะนั้นอาจเกิดการใช้แนวคิดทางศาสนาอย่างคลุมเครือโดยไม่มีความชัดเจนทางทฤษฎี

ขณะเดียวกัน บทความนี้ก็มีข้อจำกัดที่ต้องยอมรับอย่างชัดเจน กล่าวคือ การวิเคราะห์ทั้งหมดเป็นการวิเคราะห์เชิงทฤษฎีและเชิงเอกสาร มิใช่งานวิจัยเชิงทดลองหรือเชิงประจักษ์ผล จึงยังไม่อาจสรุปได้ว่า กรอบ Buddhist-Informed CBT ที่เสนอจะมีประสิทธิผลเหนือกว่าแนวทางเดิมในเชิงประจักษ์ การศึกษาต่อไปควรมุ่งพัฒนาโมเดลหรือโปรแกรมที่มีองค์ประกอบชัดเจน วัดผลได้ และทดสอบกับประชากรเป้าหมายในบริบทไทย

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะการนำไปใช้

เมื่ออภิปรายผลร่วมกับวรรณกรรมที่พบทวนจะเห็นว่าข้อค้นพบของบทความนี้สอดคล้องกับข้อเสนอของ Beck ที่มองว่าความทุกข์เกี่ยวข้องกับการประเมินเหตุการณ์ผ่านความคิดอัตโนมัติ และระบบความเชื่อเดิม ขณะเดียวกันงานสังเคราะห์ของ Hofmann และคณะสนับสนุนว่า CBT มีความเข้มแข็งในฐานะจิตบำบัดที่มีกลไกและเทคนิคชัดเจน ส่วนพัฒนาการในคลื่นลูกที่สามตาม Hayes และ Kabat-Zinn ชี้ให้เห็นการขยายความสนใจจากการเปลี่ยนเนื้อหาความคิดไปสู่ความสัมพันธ์ของบุคคลต่อประสบการณ์ภายใน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทาง MBCT ของ Segal และคณะ ตลอดจนผลสังเคราะห์ของ Kuyken และคณะที่แสดงให้เห็นบทบาทของการฝึกสติในการลดความเสี่ยงของการกลับเป็นซ้ำ ในอีกด้านหนึ่ง กรอบอธิบายของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ช่วยทำให้เห็นว่า ความทุกข์ในพุทธจิตวิทยามีโครงสร้างเชิงเหตุปัจจัยที่ลึกไปกว่าระดับความคิดเฉพาะหน้า จึงสนับสนุนข้อเสนอของบทความนี้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสองระบบควรถูกอธิบายในระดับกลไกของทุกข์และกระบวนการเปลี่ยนแปลง มากกว่าการสรุปเพียงว่ามีความคล้ายคลึงกัน ในเชิงการประยุกต์ใช้ พบว่า กรอบ Buddhist-Informed CBT อาจนำไปใช้ได้อย่างน้อยสามระดับ ได้แก่ ระดับที่หนึ่ง การใช้เป็นกรอบ psychoeducation และ case formulation สำหรับอธิบายปัญหาสุขภาพจิตในบริบทไทยโดยเชื่อมภาษาของ CBT เข้ากับภาษาทางพุทธที่ผู้รับบริการคุ้นเคย ระดับที่สอง การใช้เป็นกรอบออกแบบกิจกรรมฝึกทักษะ เช่น การรู้เท่าทันเวทนา การบันทึกความคิด การใคร่ครวญแบบโยนิโสมนสิการ และการฝึกตอบสนองอย่างยืดหยุ่น และระดับที่สาม การใช้เป็นกรอบวิจัยเพื่อพัฒนาโปรแกรมที่มีองค์ประกอบชัดเจน วัดผลได้ และตรวจสอบได้เชิงประจักษ์ ทั้งนี้ การนำไปใช้ควรระมัดระวังไม่ทำให้พุทธศาสนากลายเป็นเพียงเครื่องมือทางเทคนิค หรือทำให้การช่วยเหลือทางคลินิกกลายเป็นการตีความเชิงศาสนาที่ปิดกั้นผู้รับบริการต่างความเชื่อ ด้วยเหตุนี้ การพัฒนางานในอนาคตจึงควรมุ่งไปสู่การสร้างโมเดลหรือโปรแกรมต้นแบบที่ระบุงค์ประกอบของแต่ละขั้นให้ชัดเจน รวมทั้งกำหนดตัวชี้วัดที่แยกได้ว่า ส่วนใดเป็นผลจากเทคนิคเชิง CBT ส่วนใดเป็นผลจากการฝึกสติและโยนิโสมนสิการ และส่วนใดเป็นผลจากการลดตัณหาและอุปาทานในระดับประสบการณ์ภายใน การพัฒนาเช่นนี้จะช่วยให้กรอบ Buddhist-Informed CBT มีความชัดเจนมากขึ้นทั้งในทางทฤษฎี ทางปฏิบัติ และทางการวิจัย

บทสรุป

การวิเคราะห์เปรียบเทียบ CBT กับพุทธจิตวิทยาในบทความนี้ชี้ให้เห็นว่า ทั้งสองระบบมีความสอดคล้องกันในมิติสำคัญ โดยเฉพาะการอธิบายว่าความทุกข์มิได้เกิดจากเหตุการณ์ภายนอกโดยตรง หากเกิดผ่านกระบวนการภายในของจิต CBT อธิบายกลไกดังกล่าวผ่านความคิดอัตโนมัติ ความเชื่อ การประเมินสถานการณ์ และพฤติกรรมที่คงปัญหาไว้ ขณะที่พุทธจิตวิทยาอธิบายผ่าน

กระบวนการของอวิชา เวทนา ตัณหา อุปาทาน ตลอดจนบทบาทของสติและโยนิโสมนสิการในการคลี่คลายทุกข์ ในขณะเดียวกัน ทั้งสองระบบมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในด้านเป้าหมายของการพัฒนา CBT มุ่งลดอาการ เสริมสร้างความสามารถในการดำเนินชีวิต และเพิ่มความยืดหยุ่นทางจิตใจ ส่วนพุทธจิตวิทยามุ่งคลี่คลายเหตุแห่งทุกข์อย่างถึงรากผ่านการพัฒนาปัญญาและความไม่ยึดติด ดังนั้น การบูรณาการทั้งสองแนวคิดควรตั้งอยู่บนฐานของการเปรียบเทียบเชิงหน้าที่ และการเคารพความแตกต่างเชิงปรัชญา มิใช่การทำให้ทั้งสองระบบเป็นสิ่งเดียวกัน ในบริบทของสังคมไทยและเอเชีย การพัฒนากรอบ “Buddhist-Informed CBT” อาจเป็นแนวทางที่มีศักยภาพทั้งในเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ โดยช่วยเชื่อมโยงจิตบำบัดสมัยใหม่เข้ากับทุนทางวัฒนธรรมและภาษาทางจิตวิญญาณของผู้คน อันนำไปสู่การส่งเสริมสุขภาวะทางจิตที่มีทั้งหลักฐานเชิงประจักษ์ ความไวต่อบริบททางวัฒนธรรม และความหมายต่อการดำเนินชีวิตจริง

บรรณานุกรม

- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2550). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย* (พิมพ์ครั้งที่ 20). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. (2565). *หลักการและเทคนิคการบำบัดพฤติกรรมทางปัญญา*. กรุงเทพมหานคร: เซน ปรีณติง.
- American Psychological Association. (n.d.). *What is cognitive behavioral therapy?*
- Beck Institute. (2021). *Understanding CBT: The cognitive model*.
- Beck, A. T. (1976). *Cognitive therapy and the emotional disorders*. International Universities Press.
- Beck, A. T., Rush, A. J., Shaw, B. F., & Emery, G. (1979). *Cognitive therapy of depression*. New York: Guilford Press.
- Beck, J. S., & Beck, A. T. (2011). *Cognitive behavior therapy: Basics and beyond* (2nd ed.). New York: Guilford Press.
- Chand, S. P., Kuckel, D. P., & Huecker, M. R. (2023). Cognitive behavior therapy. In *StatPearls [Internet]*. Treasure Island, FL: StatPearls Publishing.
- Hayes, S. C., Strosahl, K., & Wilson, K. G. (1999). *Acceptance and commitment therapy: An experiential approach to behavior change*. New York: Guilford Press.
- Hofmann, S. G., Asnaani, A., Vonk, I. J. J., Sawyer, A. T., & Fang, A. (2012). The efficacy of cognitive behavioral therapy: A review of meta-analyses. *Cognitive Therapy and Research*, 36(5), 427–440.
- Kabat-Zinn, J. (1990). *Full catastrophe living*. New York: Delacorte Press.
- Kabat-Zinn, J. (2003). Mindfulness-based interventions in context: Past, present, and future. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 10(2), 144–156.
- Kuyken, W., Warren, F. C., Taylor, R. S., Whalley, B., Crane, C., Bondolfi, G., & Dalgleish, T. (2016). Efficacy of mindfulness-based cognitive therapy in prevention of depressive relapse: An individual patient data meta-analysis from randomized trials. *JAMA Psychiatry*, 73(6), 565–574.
- Segal, Z. V., Williams, J. M. G., & Teasdale, J. D. (2002). *Mindfulness-based cognitive therapy for depression: A new approach to preventing relapse*. New York: Guilford Press.

ความตายและวัฏสงสาร กรรมและการให้ผลของกรรม :
หลักคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนากับพลวัตสังคม
DEATH AND SAMARA, KARMA AND THE RESULTS OF KARMA :
THE CRUCIAL DOGMA IN BUDDHISM AND SOCIAL DYNAMICS

พงษ์พันธ์ นารีน้อย^{1*}, ประพันธ์ สหพัฒนา², จริยาภรณ์ เจริญชีพ³, อังศุวรา ศรศิลป์⁴
PHONGPHAN NARENOI¹, PARAPAN SAHAPATTHANA², JARIYAPORN CHAROENSHEEP³,
ANGWARA SORNIL⁴
ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2569

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อเข้าใจถึงชีวิตภายหลังความตายตามมุมมองในพระพุทธศาสนา 2. เพื่อเข้าใจถึงภพภูมิของสัตว์ในพระพุทธศาสนา และ 3. เพื่อเข้าใจความสัมพันธ์พระพุทธศาสนากับพลวัตสังคมแบบสองทาง (Two-Way Relationship) โดยรูปแบบการเขียนอ้างอิงจากหลักฐานในชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎก และชั้นทุติยภูมิ คือ อรรถกถา และตำราจากนักการศาสนาที่มีความเชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนา

ผลการศึกษาพบว่า 1. ความตายไม่ใช่จุดจบของชีวิตที่แท้จริงในหลักธรรมพุทธศาสนา แต่ความตายเป็นกระบวนการของการเปลี่ยนผ่านไปสู่ชีวิตใหม่ 2. หลักธรรมพุทธศาสนามีคำอธิบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการเกิดใหม่และสังสารวัฏ 31 รูปแบบของการดำรงอยู่เป็นไปตามกรรมและผลของ

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

Assistant Professor Department of Social Sciences for Development, Faculty of Humanities and Social Sciences, Bansomdejchaopraya Rajabhat University.

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

Assistant Professor Dr., Department of Social Studies, Faculty of Education, Thonburi Rajabhat University.

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

Assistant Professor, Ph.D., Department of Social Sciences for Development Faculty of Humanities and Social Sciences, Bansomdejchaopraya Rajabhat University.

⁴ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

Assistant Professor Department of Social Sciences for Development, Faculty of Humanities and Social Sciences, Bansomdejchaopraya Rajabhat University.

*Corresponding author; Email: tonguniversity@gmail.com

(Received: 27 May 2026; Revised: 27 May 2026; Accepted: 4 June 2026)

กรรม และ 3. ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนาและพลวัตทางสังคมแสดงให้เห็นว่าการกระทำในปัจจุบันทั้งหมดกำหนดชีวิตในอนาคตของมนุษย์

คำสำคัญ : 1. ความตาย 2. วัฏสงสาร 3. กรรม 4. พลวัตสังคม

ABSTRACT

This article aims to enable readers to 1. Understand Death and the life after death in Buddhist doctrine; 2. Understand forms of existence follow karma and the result of karma in Buddhist perspective; and 3. Understand Death in variety view points of social science For the form of writing, the writer sourced data from the reliable Buddhist texts, such as the Tripitaka and its commentaries, and texts concerning the forms of existence governed by karma. This article starts from introduction of Death and life after death in Buddhist perspective.

The results of the study indicate that 1. Death is not the end of existence in Buddhism doctrine, rather a process of transferring to the new life; 2. Buddhism doctrine provides a clear explanation of rebirth and samsara (the 31 realms of existence), which are determined by karma and its fruits; and 3. The relationship between Buddhism and social dynamics shows that all present actions determine human's future life.

Keywords : 1. Death 2. Samsara 3. Karma 4. Social Dynamics

1. บทนำ

ในธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกคนไม่มีใครใดสามารถหลีกเลี่ยงได้กับความแก่ ความเจ็บ และความตาย ด้วยคำสอนในพระพุทธศาสนาได้กล่าวว่า เพราะมีความเกิดเป็นสาเหตุโดยความแก่ ความเจ็บ และความตาย จึงตามมาเป็นธรรมดา แม้ว่าใครไม่ต้องให้มีรูปแบบการแก่ ป่วย ตาย ก็จำเป็นต้องพบเช่นกัน พระพุทธองค์ทรงตรัสสอนเรื่องเกี่ยวกับความตายไว้ในพุทธพจน์ กล่าวคือ สัพพ เกทปริยณติ เอว มัจจาน ชีวติ แปลว่า ชีวิตของสัตว์เหมือนภาชนะดินล้วนมีความสลายเป็นที่สุด ซึ่งพระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ในพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสยามรัฐ เล่มที่ 10 (กรมการศาสนา , 2527: 119) มีความว่าภาชนะดินเผาซึ่งเริ่มตั้งแต่การนำดินมานวดและปั้นตั้งแต่เริ่มปั้นเป็นรูปหม้อก็สามารถแตกสลายได้ หากทำตกแล้วบุบสลายจนกระทั่งนำไปเผาก็สามารถแตกสลายได้และแตกสลายในที่สุดไม่ว่าจะด้วยสาเหตุใด ๆ สัตว์ทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นสัตว์ใดในภูมิใด ๆ เจริญฉาน สัตว์นรก มนุษย์ เทวดา มาร พรหม ล้วนมีความตายที่จะต้องเปลี่ยนภพภูมิไป การตายจึงเป็น การที่จิตดวงสุดท้ายในชาตินี้ก่อเกิดจิตดวงในภพใหม่ทันที (สุจินต์ บริหารวนเขตต์, 2541: 20) นอกจากนี้แล้วความตายไม่ได้เป็นเพียงจุดสิ้นสุดของสัญญาชีพเท่านั้น แต่ยังคงมีการปรับตัวเปลี่ยนแปลงและทำหน้าที่ขับเคลื่อนวิถีชีวิต โครงสร้างโลก และระบบนิเวศ (วราพงศ์ จันทนพันธ์, 2566: บทคัดย่อ) โดยพระพุทธศาสนาไม่ได้เป็นเพียงแค่เรื่องของหลักปรัชญาเพื่อความหลุดพ้น

ส่วนบุคคลเท่านั้น แต่เมื่อใช้กระบวนการหลักคิดในมิติสังคมศาสตร์ (Social Sciences) ก็สามารถนำไปสู่โครงสร้างทางวัฒนธรรมที่ทำหน้าที่จัดระเบียบพฤติกรรมมนุษย์ ควบคุมสังคม และขับเคลื่อนพลังสังคม จึงนำไปสู่รูปแบบความสัมพันธ์แบบสองทาง (Two-Way Relationship) ที่ทั้งพุทธศาสนาและสังคมที่มีอิทธิพลและกำหนดซึ่งกันและกัน เพื่อให้มนุษย์สามารถปรับตัวเข้ากับเปลี่ยนแปลงตามพลวัตสังคมได้อย่างสมดุลก่อให้เกิดความเข้าใจในการสังเคราะห์ความตายออกเป็นองค์ความรู้ตามบริบทต่าง ๆ เพื่อให้เห็นถึงภาพรวมของสังขารธรรมชั้นสูง (โลกุตตรธรรม) กับวิถีคิดและการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคม (โลกียธรรม) กับการขับเคลื่อนพลวัตสังคม (Social Dynamics) ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง มนุษย์จะพัฒนาตนเอง อยู่เสมอและรับผิดชอบร่วมกันเพื่อสร้างสรรค์สังคมปัจจุบันให้ดีขึ้น

ในบทความวิชาการนี้ ผู้เขียนจึงมีสนใจศึกษาความตายตามหลักพุทธศาสนาเป็นสังขาร ชีวิตภายหลังความตายตามมุมมองในพระพุทธศาสนา ภูมิของสัตว์ในพระพุทธศาสนา และการบูรณาการคำสอนนี้เข้ากับพลวัตสังคมยุคใหม่ที่ช่วยให้มนุษย์เข้าใจการสูญเสีย มีความพร้อมในการเผชิญหน้ากับความตายของตนเอง ลดความยึดมั่นถือมั่น และดำเนินชีวิตด้วยสติปัญญาไปพร้อมกับการหมุนของโลกอย่างสมดุล

เนื้อเรื่อง

2. การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ความตายและวัฏสงสาร กรรมและการให้ผลของกรรม : หลักคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนากับพลวัตสังคม ได้มีการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไว้ ดังนี้

2.1 ความตายและชีวิตภายหลังความตาย

ความตายและชีวิตภายหลังความตายในพระพุทธศาสนาเน้นเรื่องกรรมและผลของกรรมด้วยเหตุและผล ซึ่งกรรมเป็นการสร้างเหตุผลของกรรมเป็นผลที่ได้รับจากการสร้างกรรมนั้น และเป็นศาสนาแห่งปัญญาที่สอนว่าแท้จริงแล้วชีวิตมนุษย์นั้นเป็นเพียงนามธรรมและรูปธรรมที่เกิดขึ้นร่วมกัน พุทธศาสนาได้สะท้อนหลักไตรลักษณ์ที่มีลักษณะ 3 ประการ โดยสอนให้มนุษย์เห็นว่าชีวิตเป็นสิ่งไม่เที่ยง หนีอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ และไม่ใช่ว่าตนที่แท้จริง การทำความเข้าใจความจริงนี้ช่วยลดความกลัวและทำให้ใช้ชีวิตอย่างมีสติ โดยมีความเชื่อมโยงระหว่างความตายกับไตรลักษณ์ ประกอบด้วย อนิจจตา คือ ชีวิตเป็นสิ่งเปราะบางเกิดมาแล้วย่อมต้องแปรปรวนและดับสลายไปในที่สุด ทุกขตา คือ ร่างกายนี้ไม่อาจดำรงอยู่ในสภาพเดิมได้ต้องเผชิญกับความเจ็บป่วยและความแก่ชราจนการแตกดับในท้ายที่สุด และอนัตตตา คือ ชีวิตเป็นเพียงการประชุมรวมกันของธาตุ 4 (ดิน น้ำ ลม ไฟ) เมื่อถึงเวลาธาตุทั้งหลายก็แยกย้ายกลับคืนสู่ธรรมชาติร่างกายนี้จึงไม่ใช่ของตนอย่างแท้จริงไม่สามารถบังคับบัญชาหรือสั่งไม่ให้ตายได้ เห็นได้ว่า ความตายควบคู่ไปกับหลักไตรลักษณ์ช่วยให้มนุษย์เห็นถึงสังขารของชีวิตและบรรเทาความยึดมั่นถือมั่นและกระตุ้นให้ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต

อย่างไรก็ตาม ความตายประเภทหนึ่งในพระพุทธศาสนาแท้จริงแล้วในคำสอนทางพระพุทธศาสนา ยังได้กล่าวถึงการแตกสลายของขันธ 5 หรือความสิ้นสุดของกระบวนการชีวิต โดยในคัมภีร์วิสุทธิมรรค (วรรณสิทธิ ไวทยะเสวี, 2544: 319) ประกอบด้วย สมุจเฉตมรณะ คือ การดับกิเลสหรือการดับขันธปรินิพพานของพระอรหันต์ซึ่งเป็นการตัดวงจรการเวียนว่ายตายเกิดอย่างสิ้นเชิงไม่มีการเกิดอีกต่อไป ขณิกมรณะ คือ เป็นความตายในทางสภาวะธรรมซึ่งเป็นการเกิดดับของรูปนามที่แปรปรวนอยู่ตลอดเวลาตามหลักอนิจจัง สมมติมรณะ คือ การตายในสังขารที่มีวิญญาณครองเกิดขึ้นได้ด้วยอาการหมดอายุขัย และชีวิตินทรีย์ปัจเฉตมรณะ คือ ความตายที่เกิดขึ้นเมื่ออายุขัยหมดลง นอกจากนี้แล้ว อาการแห่งมรณะยังบ่งสัญญาณหรือลักษณะที่แสดงออกมาร่างกายและจิตใจเมื่อชีวิตกำลังจะสิ้นสุด (วรรณสิทธิ ไวทยะเสวี, 2544: 323) ประกอบด้วย คำว่ากาลมรณะเกิดขึ้นด้วยเหตุเพราะสิ้นบุญ และสิ้นบาป หรือเพราะหมดอายุขัย และคำว่าอกาลมรณะ เป็นการตายก่อนอายุขัยหรือก่อนสิ้นกรรม เห็นได้ว่า ในพระพุทธศาสนา นับเป็นสัจธรรมภายในของชีวิต ควรตระหนักความตายไม่ใช่จุดจบ แต่เป็นส่วนหนึ่งของพลวัตรแห่งรูปนาม (ขันธ 5) ที่หมุนเวียนไปตามกฎไตรลักษณ์ ซึ่งสังคมจะไม่ตกอยู่ในความประมาทหรือความกลัว แต่จะเกิดพลวัตรขับเคลื่อนไปสู่การสร้างสรรค์ ร่วมมือ และพัฒนาสังคมให้เอื้อต่อการมีชีวิตอยู่และการจากไป

2.2 ภพภูมิภายหลังความตายตามมุมมองในพระพุทธศาสนา

หลังจากการตายของมนุษย์แล้วไม่ว่าจะเป็นกรณีใดจะเป็นตายเนื่องจาก อกาลมรณะและกาลมรณะเป็นชีวิตหลังความตายไม่ใช่การสูญสลายหรือการล่องลอยรอการเกิด แต่เป็นการเปลี่ยนผ่านหรือปฏิสนธิ (เกิดใหม่) ทันทีในภพภูมิใหม่โดยอาศัยกรรม (การกระทำ) เป็นเครื่องนำทาง ในไตรภูมิพระร่วงเป็นวรรณกรรมทางพุทธศาสนาที่กล่าวถึงภูมิ (แดน) ทั้ง 31 คือ กามภูมิ 11, รูปภูมิ 16 และอรุณภูมิ 4 คือ ไตรภูมิพระร่วง หรือ เตภูมิกถา (นิยะดา เหล่าสุนทร, 2543: 11) จากภพภูมิต่าง ๆ มีดังนี้

ตารางที่ 1 ภพภูมิต่าง ๆ ในกามภูมิทั้ง 11

กามภูมิ	กามภูมิ
อบายภูมิ 4	กำเนิดแห่ง สัตว์นรก เปรต อสุรกาย สัตว์เดรัจฉาน
มนุษย์ภูมิ 1	ภูมิของมนุษย์
เทวภูมิ 6	จาตุมหาราชิกา ดาวดึงส์ ยามา ดุสิต นิมารนรดี ปรมิตวสวัตดี

ที่มา : พระญาณไทย, 2554

ตารางที่ 2 รูปภูมิ 16 ภูมิ คือภูมิของพรหมที่มีรูปชั้นที่ 16

ชั้น	รูปภูมิ	ชั้น	รูปภูมิ
ชั้นที่ 1	พรหมปาริสาชชาภูมิ	ชั้นที่ 9	สุภกนิหาภูมิ
ชั้นที่ 2	พรหมบุโรหิตาภูมิ	ชั้นที่ 10	เวทปผลาภูมิ
ชั้นที่ 3	มหาพรหมาภูมิ	ชั้นที่ 11	อัสยัญสัตตาภูมิ
ชั้นที่ 4	ปริตรตาภาภูมิ	ชั้นที่ 12	อวิหาสุทธาวาสภูมิ
ชั้นที่ 5	อัปปมาณาภาภูมิ	ชั้นที่ 13	อตัปปาสุทธาวาสภูมิ
ชั้นที่ 6	อาภัสราภูมิ	ชั้นที่ 14	สุทิสสาสุทธาวาสภูมิ
ชั้นที่ 7	ปริตตสุภาภูมิ	ชั้นที่ 15	สุทิสสุทธาวาสภูมิ
ชั้นที่ 8	อัปปมาณสุภาภูมิ	ชั้นที่ 16	อกนิฏฐสุทธาวาสภูมิ

ที่มา : พระญาณไทย, 2554

ตารางที่ 3 อรูปภูมิ ภูมิของพรหมที่ไม่มีรูป 4 ภูมิ

อรูปภูมิ	อรูปภูมิ
ชั้นที่ 1	อาภาสอันญายตนภูมิ
ชั้นที่ 2	วิญญานัญญายตนภูมิ
ชั้นที่ 3	อาภิญญัญญายตนภูมิ
ชั้นที่ 4	เนวสัญญานาสัญญายตนภูมิ

ที่มา : พระญาณไทย, 2554

จากตารางข้างต้น วรรณกรรมทางพุทธศาสนาไตรภูมิเป็นเรื่องของสถานที่หลังความตาย (ตายแล้วไปนรก ไปสวรรค์ หรือไปเป็นพรหม) แต่ในทางสังคมศาสตร์และพุทธปรัชญาประยุกต์ ไตรภูมิเป็นภาพสะท้อนระดับจิตใจและพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมที่ขับเคลื่อนให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงและเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา นับเป็นตารางทางสังคมจิตวิทยาที่แสดงให้เห็นว่าสังคมจะเคลื่อนไปในทิศทางที่ต่ำลง (อบายภูมิ) หรือสูงขึ้น (มนุษย์ เทวดา พรหม) ขึ้นอยู่กับว่าคนในสังคมนั้นๆ กำลังขับเคลื่อนชีวิตด้วย ตัณหา (กามภูมิ), อุคตการณ์ปัญญา (รูปภูมิ) หรือความว่างเปล่าไร้แก่นสาร (อรูปภูมิ)

2.3 ผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องบทความวิชาการเรื่อง ความตายและวัฏสงสาร กรรมและการให้ผลของกรรม : หลักคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนากับพลวัตสังคมมีนักวิชาการหลายท่านได้ทำการศึกษาผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย (เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา, 2562) กล่าวว่า ความตายจากมุมมองสังคมศาสตร์นับเป็นเรื่องใหม่ เพราะมักเข้าใจว่าการเจ็บป่วยหรือความตายเป็นเรื่องทางการแพทย์หรือศาสนา (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2562) กล่าวว่า แม้ความตายจะเป็นสิ่งที่สังคมทุกวันนี้ไม่ได้นึกถึงและไม่ได้ให้ความสำคัญเท่าไรนัก แต่แท้ที่จริงแล้ว ความตายมีบทบาทสำคัญในอารยธรรมยิ่งใหญ่ทั้งหลายของโลก (สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์, 2550) กล่าวว่า ความตายเป็นฉากสุดท้ายของชีวิต มนุษย์และสรรพสัตว์ ความตายเกิดขึ้นได้

ตลอดเวลา (Lian, S.,1992) กล่าวว่า มนุษย์ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ตัวร่างกายและวิญญาณ สาเหตุที่มนุษย์มีความเชื่อเรื่องวิญญาณ (Soul) มาจากมนุษย์ได้สัมผัสกับความฝัน ความตาย มนุษย์จึงมีความเชื่อวิญญาณมีตัวตนบนโลกในด้านธรรมชาติการดำรงอยู่ทำให้มนุษย์พยายามหาสิ่งยึดเหนี่ยวเพื่อป้องกันหรือช่วยเหลือจากความเชื่อที่เกี่ยวกับมนุษย์วิญญาณ (เสฐียรโกเศศ นาคะประทีป, 2552) กล่าวว่า ความตายเป็นทุกข์ (รฐดิษฐ์ กาเหมาย, 2566) กล่าวว่า มนุษย์เรียนรู้ถึงการ ใช้ชีวิตและปฏิบัติตนในทางที่ดีโดยดัดเตือนให้มนุษย์นั้นเกรงกลัวต่อการกระทำชั่วละอายต่อการ กระทำผิด ความตายจึงเป็นเสมือนสิ่งย้ำเตือนที่ยิ่งใหญ่ที่สุดให้มนุษย์นั้นพึงตระหนักและสำนึกให้ กระทำการในสิ่งที่ดีบทเรียนจากความตายจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนต้องเรียนรู้เพื่อการแสวงหา หนทางและสร้างคุณค่าในการดำเนินชีวิต เห็นได้ว่า การศึกษาความตายจากหลากหลายมิติทั้งทาง ด้านศาสนา สังคมศาสตร์ วัฒนธรรม และสาธารณสุข มีมุมมองที่สอดคล้องกันความตายเป็นกลไก สร้างคุณค่าและควบคุมจริยธรรมในการดำเนินชีวิต แต่มีจุดต่างจากการศึกษามุมมองมิติ ทางวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ จึงเป็นการขัดเกลาพฤติกรรมมนุษย์ ควบคุมสังคม และ ขับเคลื่อนอารยธรรมให้เกิดพลวัตในทางสร้างสรรค์ตามยุคสมัยของชีวิตมนุษย์

2.4 การสังเคราะห์องค์ความรู้

ความตายและวัฏสงสาร กรรมและการให้ผลของกรรม : หลักคำสอนสำคัญใน พระพุทธศาสนากับพลวัตสังคม โดยอาศัยองค์ประกอบข้อมูลด้านต่าง ๆ เพื่อการสังเคราะห์ ดังนี้

2.4.1 ความตาย ความตายเป็นความกังวลที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกคน ไม่มีมนุษย์คนไหน หนีความตายได้ แต่ความตายกลับเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนต่างก็กังวลไม่เพียงแต่มนุษย์เท่านั้นสัตว์ก็กลัว ตายเช่นเดียวกัน หากสามารถมองว่าความตายก็เป็นสิ่งธรรมดาของโลกเท่านั้น ยอมรับกับความตายได้ ชีวิตก็มีความสุขไร้ความทุกข์กังวล อย่างไรก็ตาม ในพระอภิธรรมได้อธิบายไว้ถึงนิมิตที่ผู้ใกล้เสียชีวิต สามารถเห็นได้โดยที่ผู้อื่นไม่สามารถเห็นได้เลย คือ กรรมอารมณ กรรมนิมิตอารมณ คตินิมิตอารมณ ซึ่งเป็นนิมิตบอกภพภูมิที่ไปของผู้ใกล้เสียชีวิตด้วย (พระพรหมโมลี(วิลาส ญาณวโร), 2541 กล่าวคือ กรรมอารมณ การระลึกถึงกรรมใดกรรมหนึ่งขึ้นมาก่อนจะตาย กรรมนิมิตตารมณ เครื่องมือ เครื่องใช้ที่ตนได้ใช้ในการกระทำความกรรมนั้น ๆ และคตินิมิตตารมณเป็นการเห็นนิมิตเครื่องหมายที่จะ นำไปสู่สุคติหรือทุคติ ในการเตรียมพร้อมกับการเผชิญความตายจึงเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับมนุษย์ ทุกคนเนื่องจาก การตายจากภพหนึ่งแล้วต้องไปเกิดอีกภพหนึ่งนั้นเป็นเวลาที่รวดเร็วมาก หากไม่มี การเตรียมการที่ดีแล้วเมื่อจิตดวงสุดท้ายที่ทำหน้าที่จุติกิจนั้น มีความเศร้าหมองเป็นอกุศลจิต จิต ดวงใหม่ที่ทำหน้าที่ปฏิสนธิก็จะเป็นอกุศลด้วย ทำให้ภพภูมิที่ต้องไปเกิดใหม่ในทันที การ เตรียมพร้อมที่ดีนั้นมิงานศึกษาหนึ่งซึ่งแสดงว่าหลักพุทธธรรมนั้นช่วยในการเตรียมตัวเผชิญกับ ความตายได้ ประพันธ์ สหพัฒนา (2552:บทคัดย่อ) การเผชิญความตายตามทัศนะพุทธศาสนาจึง ก่อให้เกิดพลวัตสังคมที่มีการเปลี่ยนความกลัวเป็นพลังในการพัฒนาตนเอง (Self-Actualization) การเปลี่ยนการแก่งแย่งเป็นการเกื้อกูล (Cooperation) และเปลี่ยนจากสังคมที่หมกมุ่นกับวัตถุนิยม (Materialism) ไปสู่สังคมที่ให้คุณค่ากับจิตสำนึกและการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน (Sustainable Society)

2.4.2 กรรมและผลของกรรม คำสอนเรื่องกรรมและผลของกรรมถือเป็นคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนา องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อแรกตรัสรู้ในคืนวันวิสาขบูชาในพระองค์ทรงบรรลุปะนิบาตญาณและจุตูปตญาณจึงทรงค้นพบว่า สัตว์ทั้งหลายนั้นล้วนมีกรรมเป็นแดนเกิด และมีกรรมเป็นสิ่งสร้างภพชาติ ตราบในที่ยังไม่ดับอนุสัยกิเลสได้อย่างหมดสิ้น กรรมและผลของกรรมนั้นก็ยังทำหน้าที่ของมันตลอดในวัฏสงสาร ในทางพระพุทธศาสนาไม่ได้ทำให้มนุษย์ยอมจำนนต่อโชคชะตา แต่ในทางกลับกันหลักกรรมที่แท้จริงในขับเคลื่อนพลวัตสังคม ผ่านกลไกหลักทางสังคมศาสตร์และพุทธปรัชญาเมื่อคนในสังคมเข้าใจว่า ความยากจน ความไม่เท่าเทียม หรือปัญหาสังคม ไม่ใช่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ดลบันดาล และไม่ใช่เรื่องที่ต้องก้มหน้ายอมรับ แต่เป็นผลลัพธ์ของเหตุปัจจัย (ถ้าเหตุเปลี่ยน ผลก็ต้องเปลี่ยน) ความเข้าใจนี้จะกระตุ้นให้เกิดพลวัตในการลุกขึ้นมาแก้ไขปัญหา พัฒนาตนเอง และปฏิรูปสังคมด้วยความเชื่อมั่นว่าเราทำอย่างไร สังคมก็จะเปลี่ยนไปอย่างนั้น กรรมจึงนำไปสู่พลวัตสังคมโดยการเปลี่ยนโครงสร้างวิถีคิดของมนุษย์จากการรอคอยผลลัพธ์ไปสู่การลงมือสร้างเหตุสังคมจึงไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่แต่จะถูกขับเคลื่อนด้วยความรับผิดชอบ จริยธรรม และความพยายามร่วมกันเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้สูงขึ้น

2.4.3 พลวัตสังคม การดำเนินชีวิตประจำวันของคนไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงรัตนโกสินทร์ในยุคปัจจุบัน มีปรากฏในวรรณคดีไทยเรื่อง เถกมิกถา หรือไตรภูมิพระร่วง ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ของพระมหาธรรมราชาลิไทย พระมหากษัตริย์แห่งอาณาจักรสุโขทัยในราชวงศ์พระร่วง (พ.ศ. 1890–1911) ได้ปลูกฝังคนไทยให้เป็นผู้ศรัทธาในพระพุทธศาสนา ในสมัยอยุธยาด้วยอิทธิพลของต่างชาติที่เข้ามาค้าขาย คนในสังคมแย่งชิงผลประโยชน์ในทางวัตถุนั้นทำให้ความเชื่อเรื่องกรรมเริ่มเปลี่ยนไปจากคำว่า ดี ตามหลัก ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นผลดีทางด้านจิตใจและทางด้านวัตถุ ในสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ ในช่วงแรกยังคงนำไตรภูมิพระร่วงมาสอนให้คนไทยอยู่ในหลักศีลธรรม มีความละอายชั่วกลัวบาป ภายหลังการปฏิรูปประเทศไทยได้มีการเปิดรับวิทยาการตะวันตกทั้งด้านแนวคิดและการดำเนินชีวิต ส่งผลให้คนในสังคมไทยไม่เชื่อเรื่องกรรม ไม่ละชั่ว ไม่กลัวบาปที่เกิดจากความยึดติดในกาย ตัณหาในกามคุณ หรือขาดศรัทธา ทำให้ขาดที่พึ่งทางใจและไม่สร้างกุศลกรรม ส่งผลให้เกิดความหวาดกลัวต่อความตายเมื่อใกล้สิ้นใจ ความตายมาจากริเริ่มมีชีวิต ความแก่ ความเจ็บ และความตาย ซึ่งเป็นธรรมชาติที่เกิดกับมนุษย์ทุกคนไม่มีผู้ใดสามารถหลีกเลี่ยงได้จึงส่งผลให้ประวัติศาสตร์ความตายเคยเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศอย่างสมบูรณ์ มนุษย์ตาย ไปไม่ร่วง ร่างกายย่อยสลายกลายเป็นแร่ธาตุให้สิ่งมีชีวิตรุ่นถัดไป ในบริบทประวัติศาสตร์ชีวิต (Life History) เป็นการศึกษาปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรม โดยการสืบประวัติและประสบการณ์ของบุคคลในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งที่เป็นภาพสะท้อนจากการศึกษาประสบการณ์ของมนุษย์ เช่น บันทึกส่วนตัว และอัตชีวประวัติ เป็นต้น โดยเรื่องที่เล่าจะมีมากกว่าข้อมูลหรือข้อเท็จจริง เรื่องเล่าเหล่านี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกนึกคิดของชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม ความเป็นอยู่และความเป็นไปของสังคมแต่ละสมัย เช่น พงศาวดารของให้จังหวัดร้อยเอ็ด พบร่องรอยการสืบทอดวัฒนธรรมความเชื่อของผู้คนที่มีการยึดโยงเข้ากับระบบความเชื่อทางพระพุทธศาสนาของผู้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนลุ่มน้ำโขงแห่งนี้ อยู่โดยเฉพาวิถีปฏิบัติต่อองค์พระธาตุเจดีย์ที่มีการยึดถือเอาองค์พระธาตุพนมซึ่งเชื่อว่าเป็นที่บรรจุ พระอัฐิธาตุเป็นศูนย์กลางของการหลอมรวมผู้คนในกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ให้เป็นกลุ่มก้อนที่มีการนับถือพระพุทธศาสนาที่อยู่ภายใต้ร่มเงาขององค์

พระธาตุพนมเดียวกัน (ชาญยุทธ สอนจันทร์, 2563: 412) ในทางสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยา ความตายไม่ใช่แค่เรื่องของคนที่หยุดหายใจ แต่ความตายเป็นแรงขับเคลื่อนที่ทำให้โครงสร้างสังคม เกิดการหมุนเวียน ปรับเปลี่ยน เมื่อสิ่งเก่าดับไปโครงสร้างสังคมจะต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอด ความตายจึงทำให้เกิดการหมุนเวียนเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การศึกษา จริยธรรม การปกครองหล่อหลอมคนในสังคมขับเคลื่อนไปข้างหน้าได้อย่างต่อเนื่อง

2.5 องค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์

ในองค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์เกี่ยวกับความตายและวิถีสงสาร กรรมและการให้ผลของกรรม : หลักคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนากับพลวัตสังคมยังคงมีหลักคำสอนนี้มุ่งเน้น ให้นุชนุชรับผิชอบต่อการกระทำของตนเอง มีเมตตาต่อกัน และมีเป้าหมายสูงสุดจากการหลุดพ้น จากการเวียนว่ายตายเกิด จากตารางการสังเคราะห์องค์ความรู้ได้ ดังนี้

ตารางที่ 4 การสังเคราะห์องค์ความรู้

วิถีสงสาร กรรม และ การให้ผลของกรรม	สาระสังเคราะห์ที่สำคัญ
วิถีสงสาร	สภาวะที่ชีวิต (นามธรรมและรูปธรรม) มีการเกิดและดับต่อเนื่องไม่ สิ้นสุด ภายใต้กฎพระไตรลักษณ์ คือ ความไม่เที่ยง (อนิจจัง) เป็น ทุกข์ (ทุกข์) และไม่ใช่ว่าตน (อนัตตา) จนกว่าจะหมดเหตุและปัจจัย ให้นามรูปนั้นเกิดอีก
กรรม	กรรมทางพุทธศาสนา คือ เจตนา ทั้งทางกาย วาจา และใจ แบ่งเป็นกรรมดีและกรรมชั่ว ซึ่งเป็นตัวกำหนดคติที่ไปและภพภูมิ ของสัตว์โลก
การให้ผลของกรรม	เป็นกฎธรรมชาติที่ไม่ขึ้นกับเทพเจ้าหรือผู้บงการ ใครทำกรรมใดไว้ ต้องได้รับผลกรรมนั้น (กรรมทายาท) โดยผลของกรรมในปัจจุบัน มาจากกรรมในอดีต และกรรมที่ทำตอนนี้จะส่งผลในอนาคต
หลักการพึ่งตนเอง	หลักกรรมสอนให้เชื่อมั่นในการกระทำของตน (กัมมัสมกตาญาณ) ทำให้มนุษย์ไม่ต้องอ่อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่ให้เร่งทำกรรมดีเพื่อ ความพ้นทุกข์
การสิ้นสุดวิถีสงสาร	สามารถดับกิเลสได้ด้วยการสร้างปัญญาทำจิตใจให้ผ่องใสตาม แนวทางโอวาท 3 และอริยสัจ 4 จนสำเร็จเป็นพระอรหันต์ เมื่อจิต ใจของพระอรหันต์เกิดขึ้น จึงไม่เป็นปัจจัยให้จิตดวงใหม่เกิดอีก แล้วจึงนับเป็นสังสารวัฏที่สิ้นสุดลง
พลวัตสังคม	การผสมผสานมิติทางจิตวิญญาณเข้ากับมิติทางโครงสร้างสังคมการอยู่ รอดของมนุษย์ เพื่อให้เห็นว่าคำสอนเรื่องความตาย วิถีสงสาร และกฎแห่งกรรม ทำหน้าที่อย่างไรในโลกที่หมุนไปอย่างรวดเร็ว

ที่มา : พงษ์พันธ์ นารีน้อย และคณะผู้เขียน (ผู้รวบรวม)

จากตารางการสังเคราะห์องค์ความรู้เห็นได้ว่า ความตายและวัฏสงสาร กรรมและการให้ผลของกรรม : หลักคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนากับพลวัตสังคม ยังสามารถสร้างองค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์ผ่านมิติด้านสังคมศาสตร์ มิติด้านประวัติศาสตร์ มิติด้านจิตวิทยา มิติด้านการพัฒนา และมิติด้านสิ่งแวดล้อม ดังนี้

1. มิติด้านสังคมศาสตร์ ในปัจจุบันการจัดการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้ให้เกิดทางเลือกไปพร้อมกันเพื่อสร้างคุณภาพของมนุษย์ (พงษ์พันธ์ นารีน้อย, 2568 : 166) เป็นกลไกการขับเคลื่อนและควบคุมสังคมมีรากฐานการสร้างบรรทัดฐานทางจริยธรรมและหลักยึดเหนี่ยวทางจิตวิทยาที่ช่วยให้มนุษย์จัดการกับความกลัว พร้อมปรับตัวเข้ากับความเปลี่ยนแปลงในสังคม สะท้อนเกรงกลัวต่อการทำบาปหรือการกระทำที่ผิดกฎหมาย การหลอหลอมค่านิยมและการตัดสินใจผิดของคนในสังคม การยอมจำนนต่อโชคชะตา การกำหนดชะตาชีวิตใหม่ได้ด้วยการกระทำ (กรรม) เมื่อผสานกับพระพุทธศาสนากำหนดความเข้าใจเรื่องพฤติกรรมทำบุญ ละเว้นความชั่ว เพื่อสะสมอริยทรัพย์ในวัฏสงสาร สังคมกำหนด เน้นการทำความดีที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมวงกว้าง (Social Engagement) สามารถสรุปจากตารางได้ ดังนี้

ตารางที่ 5 การสังเคราะห์องค์ความรู้มิติด้านสังคมศาสตร์

หลักคำสอนที่สอดคล้อง	พลวัตสังคมที่เกิดขึ้น
ความตาย	การปฏิรูประบบสาธารณสุขและการขับเคลื่อนนโยบายตายดี
กรรม	การสร้างบรรทัดฐานจริยธรรมร่วมและการลดทอนอาชญากรรมในสังคม
การให้ผลของกรรม	การไม่ยอมจำนนต่อโชคชะตา แต่ลุกขึ้นมาพัฒนาสังคมในปัจจุบัน

ที่มา : พงษ์พันธ์ นารีน้อย และคณะผู้เขียน (ผู้รวบรวม)

2. มิติด้านประวัติศาสตร์ เป็นรากฐานสำคัญที่หล่อหลอมประวัติศาสตร์และพลวัตสังคมไทย โดยทำหน้าที่เป็นกลไกขับเคลื่อนจริยธรรม การควบคุมทางสังคม การสร้างอัตลักษณ์และวัฒนธรรม จากการสะท้อนความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม และสังสารวัฏ ถูกใช้เป็นเครื่องมือทางสังคมและศาสนาในการปลูกฝังศีลธรรม ทำให้ผู้คนเกรงกลัวต่อบาปและเฝ้ามองความดีส่งผลให้สังคมมีความสงบเรียบร้อย การสร้างอัตลักษณ์มาเป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมในการปกครองแบบคณาธิปไตยราชานำไปสู่การสร้างสรรค์สถาปัตยกรรม วัฒนธรรม และการรวมศูนย์อำนาจ ตลอดจนการพัฒนาชุมชนรอบวัดส่งผลให้คำสอนเรื่องความตายตามทัศนะพุทธศาสนาช่วยลดความยึดมั่นถือมั่น ทำให้ผู้คนในสังคมสามารถเผชิญหน้ากับการสูญเสีย วิฤตโรคระบาดหรือความขัดแย้งในประวัติศาสตร์ด้วยความเข้าใจ โดยเน้นการกระทำในปัจจุบันมากกว่าเรื่องภพภูมิ เพื่อกระตุ้นให้ผู้คนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างความเป็นธรรม จึงทำหน้าที่เป็นกระจกเงาบานใหญ่ที่สะท้อนและขับเคลื่อนโครงสร้างสังคม การมีวิถีชีวิต และวัฒนธรรมในแต่ละยุคสมัย สามารถสรุปจากตารางได้ ดังนี้

ตารางที่ 6 การสังเคราะห์ห้องค์ความรู้มิติด้านประวัติศาสตร์

หลักคำสอนที่สอดคล้อง	พลวัตสังคมที่เกิดขึ้น
จากภพทางกายภาพสู่ สภาวะทางจิตวิทยา	ในประวัติศาสตร์มนุษย์มองความตายและไตรภูมิเป็นเรื่องสถานที่ ทางกายภาพ (ตายแล้วไปไหน) แต่ปัจจุบันเปลี่ยนมาเป็นเรื่องของ สภาวะจิตใจ พฤติกรรม และความรับผิดชอบในปัจจุบัน
จากยอมจำนนต่อกรรมเก่า สู่การกำหนดกรรมใหม่	ในประวัติศาสตร์ใช้หลักกรรมเพื่อสร้างความสงบและยอมรับ โครงสร้างชนชั้น แต่เมื่อสังคมเคลื่อนเข้าสู่ยุคใหม่หลักกรรม ถูกตีความให้กลายเป็นการสร้างพลังให้มนุษย์ปรับปรุงสังคม พัฒนาและปฏิรูปตามความเหมาะสม

ที่มา : พงษ์พันธ์ นารีน้อย และคณะผู้เขียน (ผู้รวบรวม)

3. มิติด้านจิตวิทยา เป็นจิตวิทยาเชิงพฤติกรรมขั้นสูงที่มุ่งพัฒนาจิตมนุษย์ให้หลุดพ้นจากสัญชาตญาณดิบ (กิเลส) เพื่อควบคุมการกระทำ (กรรม) และเตรียมพร้อมต่อการเปลี่ยนผ่านของชีวิต (ความตาย) อย่างเท่าทันในเชิงวิญญูสงสาร คำสอนเรื่องความตาย วิญญูสงสาร และกรรมในพระพุทธศาสนา ทำหน้าที่เป็นกลไกทางจิตวิทยาที่สำคัญช่วยให้มนุษย์รับมือกับความวิตกกังวล ยึดมั่นในความรับผิดชอบ และสร้างความหมายของการมีชีวิตอยู่ เช่น สวรรค์ในอก นรกในใจ หรือการมองว่ากรรมเป็นผลลัพธ์ของการกระทำที่เกิดขึ้นทันตาในชาตินี้ ซึ่งสะท้อนผ่านพลวัตทางสังคมในการเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงโดยผู้มนุษย์ปล่อยวางความยึดมั่นถือมั่น ลดความขัดแย้ง และเตรียมพร้อมรับมือกับความสูญเสียอย่างมีสติทำให้ผู้คนมีความอดทนต่ออุปสรรคและมีความหวังในการพัฒนาตนเองสะท้อนหลักกรรมผ่านการปลูกฝังความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง สร้างบรรทัดฐานทางจริยธรรมที่ช่วยควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมให้เกรงกลัวต่อบาปและเฝ้าหาความดีประกอบกับการบูรณาการเข้ากับจิตวิทยาเชิงพุทธ เพื่อบำบัดความทุกข์ทางใจและการใช้ชีวิตอย่างเป็นสุข จึงจำเป็นต้องเน้นให้คนให้ยอมรับความจริงในปัจจุบัน แล้วขับเคลื่อนอนาคตด้วยการกระทำ (กรรม) ใหม่ที่ดีกว่าเดิมเพื่อสร้างความมั่นคงทางอารมณ์ท่ามกลางสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา สามารถสรุปจากตารางได้ ดังนี้

ตารางที่ 7 การสังเคราะห์ห้องค์ความรู้มิติด้านจิตวิทยา

หลักคำสอนที่สอดคล้อง	พลวัตสังคมที่เกิดขึ้น
ความตาย	สังคมแห่งความประนีประนอม
วิญญูสงสาร	การสร้างนโยบายและการพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อวางรากฐานเพื่ออนาคต
กรรม	สังคมแห่งการเรียนรู้และการปรับปรุงตนเอง
การให้ผลของกรรม	การควบคุมทางสังคมโดยไม่ต้องพึ่งพากำลังตำรวจและลดอาชญากรรม

ที่มา : พงษ์พันธ์ นารีน้อย และคณะผู้เขียน (ผู้รวบรวม)

4. มิติด้านการพัฒนา ในหลักธรรมซึ่งนำการพัฒนาสังคมให้ยั่งยืนโดยสอนให้ตระหนักถึงความไม่เที่ยง (ความตาย) เช่น ความไม่เท่าเทียมกันในสังคม ส่งผลให้เกิดความคิดว่าทำไมพื้นที่นี้ไม่ได้พัฒนา พื้นที่นี้ไม่ได้รับการพัฒนา ถ้าช่วยลดความขัดแย้งทางชนชั้นสังคม ทำให้คนยอมรับสถานะของตนเองและมุ่งทำกรรมดีใหม่เพื่อหวังผลในอนาคต การมองเห็นความเชื่อมโยงของสรรพชีวิต (วิญญูสงสาร) ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม ตลอดจนหลักเหตุผล (กรรม) ส่งเสริมการพัฒนาตนเองอย่างมีจริยธรรม สะท้อนจากมนุษย์พึ่งพาตนเองและเชื่อมั่นในการกระทำ เนื่องจากการพัฒนาเป็นรากฐานของการพัฒนาทุนมนุษย์ (Human Capital) ส่งเสริมการศึกษา การฝึกทักษะ และการทำงานหนักอย่างมีจริยธรรม เพื่อสร้างผลลัพธ์ที่ดีต่อสังคม ตลอดจนความเกี่ยวเนื่องกันของสรรพชีวิตและการพึ่งพาอาศัยกันผ่านการขับเคลื่อนด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) การรักษาสิ่งแวดล้อม และความรับผิดชอบต่อสังคมโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อคนรุ่นต่อไป จึงทำให้การพัฒนาที่แท้จริงไม่ใช่แค่การสร้างตึกสูงหรือมีตัวเลขเศรษฐกิจหรือที่เรียกว่า GDP ที่เติบโต แต่เป็นพลวัตภายในใจมนุษย์ที่ตระหนักว่าชีวิตนั้นสั้นและเชื่อมโยงกับผู้อื่น การลงมือทำ (กรรม) ในวันนี้ จึงต้องเป็นไปเพื่อยกระดับชีวิตของตัวเองควบคู่ไปกับการไม่เบียดเบียน และร่วมสร้างสรรค์สังคมให้ดีขึ้นเพื่อคนรุ่นต่อไป สามารถสรุปจากตารางได้ ดังนี้

ตารางที่ 7 การสังเคราะห์องค์ความรู้มิติด้านพัฒนา

หลักคำสอนที่สอดคล้อง	พลวัตสังคมที่เกิดขึ้น
ความตาย	การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยการให้คนในสังคมลดความประมาท เร่งพัฒนาทักษะและความรู้
วิญญูสงสาร	การพัฒนาระบบนิเวศและความยั่งยืนด้วยการให้สังคมเปลี่ยนผ่านจากทุนนิยมแบบตักตวงไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน
กรรม	การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนทางสังคมจากการเกิดเศรษฐกิจฐานวัฒนธรรม เช่น ธุรกิจพิธีกรรม การท่องเที่ยวเชิงแสงบุญ เป็นต้น
ไตรภูมิ	การเลื่อนชั้นทางสังคมด้วยสังคมไม่หยุดนิ่ง คนชั้นล่างมีแรงผลักดันที่จะเปลี่ยนภูมิชีวิตของตนผ่านการทำความดีและการทำงานหนักในปัจจุบัน

ที่มา : พงษ์พันธ์ นารีน้อย และคณะผู้เขียน (ผู้รวบรวม)

5. มิติด้านสิ่งแวดล้อม หลักปฏิจกสมุปปาตหลักพุทธธรรมเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมซึ่งว่าสรรพสิ่งพึ่งพาอาศัยกัน การทำลายธรรมชาติคือ การสร้างวิบากกรรมเชิงลบที่ส่งผลต่อชีวิตทั้งปวงในวิญญูสงสาร พระพุทธศาสนากับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจากพฤติกรรมมนุษย์ทุกการกระทำที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมโดยการนำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาช่วยในการผลิตให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ก็ยังมีความจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรในปริมาณที่มากขึ้นตามความต้องการของมนุษย์ที่เพิ่มมากขึ้น (อังคัรรา ศรศิลป์, 2559: 49) ถือเป็นกรรมที่จะย้อนกลับมาส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของมนุษย์ส่งผลให้เกิดการส่งเสริมแนวคิดการไม่เบียดเบียน และการอนุรักษ์

เพื่อให้โลกยังคงเป็นที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัยสำหรับสรรพชีวิตในอนาคตนับเป็นการเกิดการตื่นตัวในสังคมยุคปัจจุบันเกี่ยวกับความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลมายังภาวะโลกร้อนล้วนมีสาเหตุจากการกระทำของมนุษย์ และการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยวิกฤตสิ่งแวดล้อมแท้จริงแล้วเป็นวิกฤตภายในจิตใจของมนุษย์ที่สะท้อนออกมาเป็นกรรมและการให้ผลในโลกทางกายภาพ การเข้าใจเรื่องกรรมและวัฏสงสารอย่างถูกต้อง จะช่วยเปลี่ยนพลวัตสังคมจากการมุ่งทำลายเพื่อเอาชนะธรรมชาติไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลเพื่อความอยู่รอดของทุกสรรพชีวิต สามารถสรุปจากตารางได้ ดังนี้

ตารางที่ 8 การสังเคราะห์องค์ความรู้มิติด้านสิ่งแวดล้อม

หลักคำสอนที่สอดคล้อง	พลวัตสังคมที่เกิดขึ้น
ความตาย	พลวัตขยะและพิธีกรรมที่มีเกิดแนวคิดงานศพสีเขียว (Green Burial) การฌาปนกิจที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อลดการปล่อยก๊าซคาร์บอน
วัฏสงสาร	ความสัมพันธ์ของสรรพชีวิตที่สัตว์และธรรมชาติไม่ใช่สิ่งแปลก แต่เป็นเพื่อนร่วมทุกชีในวัฏสงสาร
กรรมและการให้ผลของกรรม	กรรมเชิงนิเวศจากการบริโภคที่สิ้นเกิน (กามภูมิ) หรือการปล่อยมลพิษ (อกุศลกรรม) ซึ่งส่งผลสะท้อนกลับ (วิบาก) เป็นโลกร้อน หรือภัยธรรมชาติ

ที่มา : พงษ์พันธ์ นารีน้อย และคณะผู้เขียน (ผู้รวบรวม)

สรุป

พุทธศาสนาให้ฐานคิดเพื่อรับมือกับความสูญเสียและสร้างระเบียบสังคม ขณะที่สังคมสมัยใหม่ก็ขัดเกลาให้การประยุกต์ใช้คำสอนเหล่านั้นมีความสอดคล้องกับเหตุผลวิทยาศาสตร์ และวิถีชีวิตปัจจุบัน เกิดเป็นสมมุติใหม่ที่ทำให้นักวิทยาศาสตร์สามารถเผชิญหน้ากับความตายและความเปลี่ยนแปลงของโลกได้อย่างเท่าทัน เมื่อความแก่ ความเจ็บ และความตาย เป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกคนไม่มีใครสามารถหลีกเลี่ยงได้ ความเชื่อเรื่องความตายและชีวิตหลังความตายทำหน้าที่เป็นเข็มทิศทางจริยธรรมที่กำหนดเป้าหมายในการใช้ชีวิตจึงไม่ได้เป็นเพียงเรื่องปัจเจกบุคคล แต่เป็นกลไกทางวัฒนธรรมที่หล่อหลอมวิถีคิด ค่านิยม และการกระทำ ซึ่งเป็นรากฐานในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างสังคมในภาพรวม หลักคำสอนเรื่องความตาย วัฏสงสาร และกรรม สอนให้มนุษย์ตื่นรู้แล้วนำมาใช้เป็นเครื่องมือในพระพุทธศาสนาที่ทำหน้าที่ชี้แนะ พัฒนา และหล่อหลอมพลวัตสังคมในทุกมิติ ตั้งแต่การขับเคลื่อนจริยธรรม ควบคุมพฤติกรรม ไปจนถึงการสร้างจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกัน นับเป็นกลไกขับเคลื่อนและควบคุมสังคมโดยสอนให้มนุษย์มีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง มีกลไกขับเคลื่อนจริยธรรมที่มุ่งพัฒนาจิตมนุษย์ให้หลุดพ้นจากสัญชาตญาณดิบและกิเลส นำไปสู่การตระหนักรู้และควบคุมตนเองและยังเป็นการชักนำการพัฒนาสังคมและเกิดการสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้ยั่งยืนต่อไป

บรรณานุกรม

- การศาสนา. (2527). *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสยามรัฐ เล่มที่ 10*. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา.
- ชาญยุทธ สอนจันทร์. (2563). *ความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทและชุดความคิดในตำนานอุรังคธาตุ*.
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- นิยะดา เหล่าสุนทร (2543) *ไตรภูมิพระร่วง การศึกษาที่มา*. กรุงเทพฯ : แม่คำผาง.
- ประพันธ์ สหพัฒนา. (2552). *พุทธธรรมเพื่อการเยียวยาจิตใจผู้ป่วยระยะสุดท้าย*. วิทยานิพนธ์
ศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
พงษ์พันธ์ นารีน้อย. (2568). *เศรษฐกิจกับการพัฒนาสังคม*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏ
บ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
- พระญาณไทย. (2554). *ไตรภูมิพระร่วง*. กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาการ.
- พระพรหมโมลี(วิลาส ญาณวโร). (2541) *ภูมิวิลาสินี*. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า.
- พระเกษมพันธ์ สุธีโร (ตรงสุรีย์พร). (2561). *แนวคิดการยอมรับของมนุษย์ในทัศนะของ อัลแบร์ กามูส*.
วารสารศิลปศาสตรปริทัศน์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, 13(25).131-140.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2525). *พระไตรปิฎก และอรรถกถา เล่มที่ 11*. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- รุสดีย์ กาเหรัมย์. (2566). *ความตาย : ภาพสะท้อนการมีชีวิต*. วิทยานิพนธ์ศิลปมหาบัณฑิต
สาขาวิชาทัศนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วชิรเมธี. (2559). *มรณวิชาสุดท้าย*. กรุงเทพมหานคร: สัปปายะ.
- วรรณสิทธิ ไวทยะเสวี. (2544). *คู่มือการศึกษาพระอภิธรรมมัตถสังคหะปริเฉทที่ 5 วิถีวิมุตตสังคห*
วิภาค. นครปฐม: มูลนิธิแนบมหานิรานนท์.
- วรพงศ์ จันทนพันธ์. (2566). *มาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริมให้มีการจัดการศพทางเลือกที่*
เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมาย
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุจินต์ บริหารวนเขตต์ (2541) *ปัจจัยสังเขป*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่
พระพุทธศาสนา.
- สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.). (2562). *วิกฤตความหมายในความตายในสังคม*
สืบค้น 10 มกราคม 2569. จาก <https://www.nationalhealth.or.th/en/node/1233>
- สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์. (2550). *วัฒนธรรม ความตาย กับความหลากหลายทางชาติพันธุ์ :*
มอญ ไช่ กะเหรี่ยง ม้ง เย้า. กรุงเทพฯ : สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ (สวสส.).
- เสฐียรโกเศศ นาคะประทีป. (2552). *กามนิต วาสิฏฐี (พิมพ์ครั้งที่ 8)*. กรุงเทพฯ : ศยาม.
- อังค์วรา ศรศิลป์. (2559). *การจัดทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
ราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
- เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา. (2562). *REST IN PEACE 4: วิกฤตความหมายในความตาย*. สืบค้น 10
มกราคม 2569. จาก <https://www.hfocus.org/content/2019/05/17217>
- Lian, S. (1992). (1992). *Primitive culture*. Shanghai: Shanghai Literature and Art.

การบริหารเชิงพื้นที่เพื่อขับเคลื่อนสถานศึกษาเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้
ในการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส
AREA-BASED MANAGEMENT FOR DRIVING THE SCHOOL AS LEARNING COMMUNITIES
IN DEVELOPING THE UNDERPRIVILEGED STUDENTS' COMPETENCIES

ยุथนา สำราญกิจ^{1*}
Yuthana Sumrankit
ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ.2568

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการขับเคลื่อนสถานศึกษาเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส โดยการนำแนวคิดการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาในชุมชนของตน โรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นแนวทางหนึ่งของการนำนวัตกรรมมาใช้ในการบริหารโรงเรียน โดยมีการสร้างวิสัยทัศน์ใหม่ร่วมกัน กิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันผ่านกระบวนการแบบร่วมมือร่วมพลัง การเปิดชั้นเรียน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีบทบาทในการบูรณาการข้อมูลและให้ความช่วยเหลือเชิงรุก เพิ่มความยืดหยุ่นเชิงนโยบาย ประสานภาคีเครือข่าย ส่งเสริมเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และส่งเสริมการนิเทศแบบร่วมมือ ผ่านการสร้างเครือข่ายร่วมใจเชิงพื้นที่ จัดทำแผนที่ความเสี่ยงและการส่งต่อความช่วยเหลือ การจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น และการเสริมพลังให้ครูและผู้เรียนในการออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้อย่างเต็มที่ ซึ่งกระบวนการทั้งหมดนี้จะเปลี่ยนจากระบบโรงเรียนเพียงอย่างเดียวสู่บรรยากาศการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน มีการแลกเปลี่ยนแนวทางการดำเนินการร่วมกันตามบริบทของพื้นที่ที่มีสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นศูนย์กลางการรวบรวมข้อมูลสำคัญ ส่งผลให้ผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาสเกิดการพัฒนาสมรรถนะที่สอดคล้องกับบริบทชีวิตจริง

คำสำคัญ : 1. สถานศึกษาเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้, 2. ผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส
3. การบริหารเชิงพื้นที่

¹ รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราชินบุรี เขต 1

The Deputy Director of the Educational Service Area Office Prachinburi Primary Educational Service Area Office 1

*Corresponding author; Email: Tsumrankit@gmail.com

(Received: 29 May2026; Revised: 16 June 2026; Accepted: 22 June 2026)

ABSTRACT

This academic article aims to present Driving schools as learning communities to develop the competencies of underprivileged learners. By implementing the concept of area-based education management, community members are engaged in developing education within their own localities. Operating schools as learning communities serves as an innovative approach to school administration, featuring a shared new vision, collaborative learning activities through synergistic processes, open classrooms, and knowledge sharing. In this framework, Educational Service Area Offices play a crucial role in integrating data, providing proactive assistance, increasing policy flexibility, coordinating network alliances, promoting knowledge-sharing networks, and enhancing collaborative supervision. This is achieved through establishing local collaborative networks, mapping risks and referral support systems, implementing flexible learning management, and empowering teachers and learners to fully design their own learning experiences. This comprehensive process shifts the paradigm from a traditional, isolated school system toward a collaborative community-based learning environment. Through this framework, context-specific practices are continuously shared within a local network centered around the Educational Service Area Office, which serves as the data integration hub. Ultimately, this synergy enables underprivileged learners to develop highly contextualized competencies vital for their real-life experiences.

Keyword: 1. School as Learning Community 2. The Underprivileged Students
3. Area-Based Management

บทนำ

บริบทการจัดการศึกษาในยุคปัจจุบันต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงและความเสี่ยงรอบด้าน โดยเฉพาะผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาสที่ได้รับความเดือดร้อนจากภัยพิบัติ ประสบปัญหาความยากจน หรือตกอยู่ในภาวะที่ต้องได้รับการช่วยเหลือเป็นพิเศษ ปัญหาเหล่านี้ไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาอย่างเท่าเทียม แต่ยังตัดรอนสมรรถนะในการดำรงชีวิตในอนาคตของผู้เรียน (ศานติกรศรี วงศ์เขียว, 2568)

การจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือผู้ซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแล หรือผู้ด้อยโอกาส

ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ โดยต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด (ราชกิจจานุเบกษา, 2560) รวมถึงการปรับเปลี่ยนระบบการเรียนรู้ให้เป็นการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะและการเรียนรู้ของเด็กแต่ละกลุ่มอย่างเท่าเทียม (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2561) ซึ่งรัฐได้จัดตั้งกลไกเชิงระบบเพื่อช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส โดยลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา โดยเสริมสร้างและพัฒนาคุณภาพ (กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2561)

การเปลี่ยนสถานศึกษาให้เป็นพื้นที่ปลอดภัยและเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (School as Learning Community: SLC) จึงเป็นแนวทางที่จะพัฒนาการบริหารจัดการในโรงเรียนสามารถนำไปปรับใช้ในการบริหารโรงเรียน ปรับเปลี่ยนตามบริบทของแต่ละพื้นที่สร้างสังคมที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนตอบสนองความต้องการเรียนรู้ของผู้เรียนเสริมทักษะความชำนาญของแต่ละบุคคล มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการศึกษา ทำให้สามารถนำทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ในท้องถิ่นมาใช้ได้อย่างคุ้มค่า ก่อให้เกิดเป็นสังคมโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้งยังเป็นแนวทางที่สำคัญในการผสมผสานความร่วมมือพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาสให้สามารถพึ่งพาตนเองและดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพในอนาคต

ซึ่งการแก้ปัญหาผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาสให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นนั้น มักดำเนินการผ่านโครงการเยียวยาชั่วคราว ซึ่งไม่สามารถแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างได้ การขับเคลื่อนสถานศึกษาเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส เกิดจากการสังเคราะห์แนวทางการขับเคลื่อนสถานศึกษาเพื่อบริหารจัดการจากแนวคิดสำคัญ ได้แก่ (1) การพัฒนาสมรรถนะผู้เรียน เกิดเป็นกรอบแนวคิดเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างเท่าเทียม โดยมี (2) แนวคิดการบริหารโรงเรียนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC) เป็นการบริหารจัดการของสถานศึกษา และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาซึ่งเป็นส่วนกลาง ดำเนินการโดยอาศัย (3) แนวคิดการบริหารเชิงพื้นที่ เป็นกระบวนการในการขับเคลื่อนโรงเรียนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส ให้เกิดขึ้นได้อย่างสัมฤทธิ์ผล

เนื้อเรื่อง

การบริหารเชิงพื้นที่เพื่อขับเคลื่อนสถานศึกษาเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ในการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส เป็นกระบวนการการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้เรียน โดยเฉพาะกลุ่มด้อยโอกาสให้เกิดความเท่าเทียมและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างแท้จริง โดยมีสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นผู้ใช้กระบวนการขับเคลื่อนแนวนโยบายสู่การปฏิบัติจริงโดยอาศัยกระบวนการบริหารจัดการตามแนวคิดโรงเรียนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. แนวคิดการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส

ผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส โดยเฉพาะผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาสในเมือง หมายความว่าผู้เรียนที่ประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสาธารณสุข ซึ่งอาจประสบปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือประสบปัญหาร่วมกันในลักษณะปัญหาเชิงซ้อน ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพในการดำรงชีวิตและโอกาสการเข้าถึงบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานจากภาครัฐ เช่น การศึกษาที่ด้อยกว่าเด็กปกติทั่วไปในสังคม ไม่ได้รับการพัฒนาศักยภาพที่เหมาะสมตามช่วงวัย เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมและนำไปสู่การเกิดปัญหาสังคมในอนาคต ผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาสที่จัดการศึกษาในรูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันและมีความมาตรฐานการเรียนรู้แบบเดียวกันกับเด็กปกติ โดยเน้นให้การสนับสนุนและส่งเสริมการจัดบริการเสริมแก่เด็กด้อยโอกาส โดยจัดทำโครงการที่มุ่งบริการเสริมแก่เด็กด้อยโอกาสเป็นการเฉพาะ เช่น โครงการอาหารกลางวัน โครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพ เพื่อการมีรายได้ระหว่างเรียน โครงการขอสนับสนุนเงินทุน และทรัพยากรจากชุมชน หรือโครงการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้เด็กด้อยโอกาสได้รับบริการเป็นกรณีพิเศษ ทั้งนี้ เพื่อให้เด็กเหล่านี้สามารถได้รับบริการการศึกษาขั้นพื้นฐานร่วมกับเด็กปกติทั่วไปได้อย่างต่อเนื่องเน้นสมรรถนะเพื่อการอยู่รอด พึ่งพาตนเองได้ในชีวิตจริง และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (ณพัชร บรรลือ, 2568) โดยความต้องการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาสมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะของแต่ละกลุ่ม ได้แก่ การพัฒนาทักษะการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ผ่านกิจกรรมทักษะอาชีพที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตจริง การพัฒนาทักษะการจัดการกับอารมณ์และความเครียดผ่านการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลและการประเมินตามสภาพจริง และทักษะการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่นและการเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นผู้นำและการนำตนเอง (ณกมล นกแก้ว, 2565)

จากแนวคิดของนักวิชาการข้างต้น สรุปได้ว่า สมรรถนะผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาสเป็นผลลัพธ์ของการพัฒนาหลักสูตรที่เกิดขึ้นผ่านกระบวนการที่ครูร่วมกันออกแบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นบนฐานข้อมูลความเสี่ยงของเด็กที่ได้จากระบบฐานข้อมูลของพื้นที่ โดยกระบวนการข้างต้นอาศัยแนวคิดสถานศึกษาเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งเป็นที่สำคัญแนวคิดหนึ่งเพื่อบริหารจัดการภายในองค์กรให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาสมากที่สุด

2. แนวคิดการขับเคลื่อนสถานศึกษาเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

การขับเคลื่อนสถานศึกษาให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดนั้นเกิดจากการนำแนวคิดที่สำคัญ 2 แนวคิด นำมาใช้ร่วมกัน ได้แก่

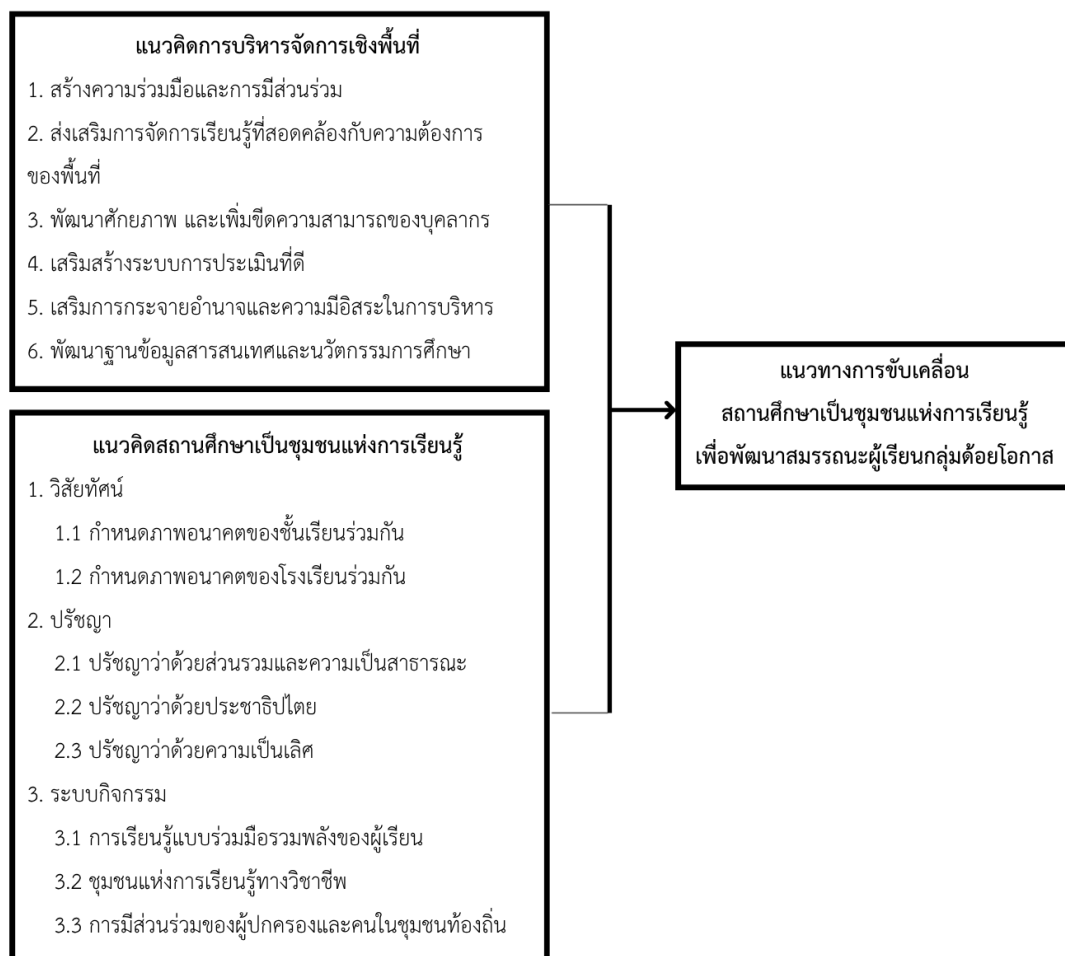
2.1 แนวคิดโรงเรียนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (School as Learning Community: SLC) อาศัยหลักการสำคัญ คือทำให้ผู้เรียนได้รับการเรียนรู้อย่างดีที่สุดผ่านปรัชญาว่าด้วยส่วนรวมและความเป็นสาธารณะ ห้องเรียนและโรงเรียนคือพื้นที่ในการเรียนรู้ของทุกคนโดยไม่มีใครเป็นเจ้าของเพียงฝ่ายเดียว ปรัชญาว่าด้วยประชาธิปไตย เป็นการใช้ชีวิตอยู่กับผู้อื่นอย่างเคารพ รับฟังเสียงของทุกคน และไม่ทอดทิ้งใครให้อยู่เพียงลำพังในห้องเรียน ปรัชญาว่าด้วยความเป็นเลิศ เพราะเด็กทุกคนมีความแตกต่างกันกัน ดังนั้น พวกเขามีสิทธิพัฒนาศักยภาพเพื่อก้าวไปสู่ความเป็นเลิศตามแนวทางของตัวเอง (Sato, M., 2017) โดยนอกจากมิติปรัชญาแล้ว ยังมีมิติวิสัยทัศน์ กำหนดภาพอนาคตของชั้นเรียนและภาพอนาคตของโรงเรียนร่วมกัน และมีมิติของระบบกิจกรรม ที่มุ่งเน้นการเรียนรู้แบบร่วมมือรวมพลังของผู้เรียนที่ให้ผู้เรียนเป็นผู้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ โดยเรียนรู้ผ่านการช่วยเหลือและรับฟังซึ่งกันและกัน การสร้างความเป็นเพื่อนร่วมงาน และชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของครูและบุคลากรทางการศึกษา ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและคนในชุมชนท้องถิ่น เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามาร่วมเรียนรู้และพัฒนาชั้นเรียนให้ตรงกับความต้องการของชุมชน (Sato, M., 2016) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Bielaczyc Katherine & Collins Allan ที่พบว่าการเติบโตของชุมชนมาจากเป้าหมายโดยรวมคือการขยายความรู้และทักษะของชุมชน ควรได้รับการร่วมกันสร้างกับนักเรียนและเกิดขึ้นจากกิจกรรมของพวกเขา โดยมีครูและนักเรียนต้องกำหนดเป้าหมายและเกณฑ์ในการตัดสินความสำเร็จให้ชัดเจน (Bielaczyc, K., & Collins, A., 1999)

2.2 แนวคิดการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ โดยการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เป็นการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ผู้มีอำนาจตัดสินใจในระดับโรงเรียนไม่ได้มีแต่เพียงผู้บริหารเท่านั้น แต่ยังมีตัวแทนคณะครู และผู้ปกครองร่วมอยู่ด้วย (Edley, 1992) การใช้การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องดังกล่าว มารวมตัวเป็นคณะกรรมการโรงเรียน ได้มีโอกาสร่วมจัดการศึกษาให้เป็นไปตามความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครองและชุมชนส่งผลให้โรงเรียนมีประสิทธิผลสูงขึ้น (Cheng, 1996) โดยอาศัยหลักการกระจายอำนาจทำให้เกิดการตัดสินใจในระดับโรงเรียนภายใต้กรอบนโยบาย (Caldwell & Spinks, 1998) สอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญรอด ริมทอง และ สุธรรม ธรรมทัศนานนท์ ที่พบว่าการบริหารจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก มีความต้องการจำเป็นในด้านการกระจายอำนาจสูงที่สุด (บุญรอด ริมทอง และสุธรรม ธรรมทัศนานนท์, 2566) รวมถึงการพัฒนาพื้นที่บนฐานความร่วมมือกับชุมชนที่ง่ายต่อการจัดการศึกษาในเชิงพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งแต่ละโรงเรียนจะใช้จุดร่วมเดียวกันในการพัฒนาผู้เรียน (อภิรติ แสน

งาม & สุชาดา บุบผา, 2565) สอดคล้องกับงานวิจัยของ David Halpin ที่ศึกษาการดำเนินงานโครงการที่รัฐบาลกลางของอังกฤษได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาก็ัดกันทางสังคมและยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาในพื้นที่ด้อยโอกาสบางแห่ง (Halpin, D., 2008) และ งานวิจัยของ Anika Duveneck ที่มุ่งเน้นไปที่ประเทศเยอรมนีที่ได้จัดตั้งโครงการระดับพื้นที่เพื่อสนับสนุนโรงเรียนยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ สร้างโอกาสการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ และลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม (Duveneck, A., 2021) โดยมีแนวคิดหลัก ได้แก่ การสร้างให้เกิดความตระหนักร่วมกันถึงเป้าหมายของการทำงาน พลังจากหลักการรวมกลุ่มของทุกภาคส่วนที่ยึดถือในการทำงาน และการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาหรือหาทางออก หากดำเนินการครบทั้ง 3 ข้อจะเกิดกลไกการทำงานในระดับท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นไปที่การกระจายอำนาจและบทบาทการจัดการศึกษา (ไพรวลัย ผลชู, 2561) โดยมุ่งเน้นการเสริมสร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วม ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ การพัฒนาศักยภาพ และเพิ่มขีดความสามารถของบุคลากรทางการศึกษา การเสริมสร้างระบบการประเมินที่ดี การส่งเสริมการกระจายอำนาจและความมีอิสระในการบริหารจัดการศึกษา และการพัฒนาฐานข้อมูลสารสนเทศและนวัตกรรมการศึกษา (เพ็ญภักดี นิยมญาติ, 2566)

จากแนวคิดของนักวิชาการข้างต้น สรุปได้ว่า โรงเรียนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ดำเนินการโดยครูผู้สอนเปิดชั้นเรียน สังเคราะห์ปัญหาร่วมกันกับคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เกิดการสร้างนวัตกรรมการสอนที่เฉพาะเจาะจงกับปัญหาของเด็กด้อยโอกาสในพื้นที่นั้นๆ ซึ่งบริหารจัดการเชิงโครงสร้างที่เฉพาะเจาะจงเพิ่มเติมจากนโยบายจากส่วนกลาง มีสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นศูนย์กลางข้อมูล จะช่วยสร้างพื้นที่ปลอดภัยอย่างยืดหยุ่น ซึ่งเป็นเงื่อนไขจำเป็นทำให้โรงเรียนมีอิสระในการริเริ่มสิ่งใหม่ โดยเฉพาะการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนให้สอดคล้องกับความต้องการเฉพาะกลุ่ม

ทั้งนี้ จากการสังเคราะห์แนวคิดของนักวิชาการข้างต้น พบว่าการขับเคลื่อนสถานศึกษาเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส มุ่งปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการทำงานของผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และภาคีเครือข่าย โดยมีแนวทางการดำเนินงานตามกรอบแนวคิด ดังนี้

กรอบแนวคิดการขับเคลื่อนสถานศึกษาเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส

ผลจากการศึกษา พบว่า การจัดการศึกษาที่สัมฤทธิ์ผลต้องอาศัยการเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กรในโรงเรียนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาได้ส่งเสริมและผลักดันกระบวนการ SLC ดังนี้

1. เปลี่ยนห้องเรียนเป็นพื้นที่เปิด ส่งเสริมให้ครูเปิดห้องเรียนร่วมนิเทศ วางแผน และสะท้อนคิดร่วมกัน เพื่อวิเคราะห์ว่าผู้เรียนที่ได้รับความเดือดร้อนหรือยากจน มีอุปสรรคในการเรียนรู้อย่างไร และจะร่วมกันช่วยเหลืออย่างไร โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือจะไม่มีเด็กคนใดถูกทอดทิ้งให้โดดเดี่ยว

2. การเปลี่ยนบทบาทจากครูผู้สอนเป็นพี่เลี้ยง เน้นกระบวนการ PLC ในระดับสถานศึกษา เพื่อแก้ปัญหาเด็กรายบุคคล โดยนำกรณีศึกษาของเด็กที่เผชิญภัยพิบัติหรือความยากจนมาเป็นโจทย์ร่วมกันในการพัฒนาแผนการเรียนรู้เฉพาะบุคคล

ผ่านกระบวนการขับเคลื่อนสถานศึกษาเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส ดังนี้

การขับเคลื่อนสถานศึกษาเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส

1. การสร้างเครือข่ายร่วมใจเชิงพื้นที่ ปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานจากต่างคนต่างทำ มาเป็นการสร้างภาคีเครือข่ายร่วมกันระหว่าง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สาธารณสุข และภาคประชาสังคมในพื้นที่ เกิดเป็น คณะกรรมการบูรณาการเพื่อผู้เรียนกลุ่มเปราะบางระดับเขตพื้นที่ เพื่อระดมทรัพยากรและองค์ความรู้

2. แผนที่ความเสี่ยงและการส่งต่อความช่วยเหลือ การใช้วิธีการเดินสำรวจเชิงรุกร่วมกับชุมชนเพื่อทำแผนที่ความเสี่ยงและความต้องการรายบุคคล แบ่งระดับความเดือดร้อนเป็น 3 ระดับ (วิกฤต-เร่งด่วน-เฝ้าระวัง) เพื่อให้การจัดสรรความช่วยเหลือทั้งด้านปัจจัยสี่ การเยียวยาจิตใจ หลังภัยพิบัติ และทุนการศึกษาเป็นไปอย่างแม่นยำ ตรงจุด

3. การจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น การส่งเสริมให้สถานศึกษาปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนรู้ โดยไม่ยึดติดกับกรอบเวลาหรือสถานที่ (โดยเฉพาะในรายที่ประสบภัยพิบัติ) เน้นการสร้างทักษะชีวิต ที่บูรณาการความรู้คู่ทักษะอาชีพและทักษะการเอาตัวรอด เพื่อให้ผู้เรียนที่ยากจนหรือเผชิญวิกฤตสามารถนำความรู้ไปแก้ปัญหาชีวิตจริงได้ทันที

4. การเสริมพลังครูและผู้เรียน การมุ่งเน้นการพัฒนาสมรรถนะของข้าราชการครูให้มีทักษะจิตวิทยาการปรึกษาเบื้องต้น และมีความสามารถในการออกแบบการเรียนรู้สำหรับเด็กกลุ่มด้อยโอกาส เพื่อให้ครูเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่พร้อมพัฒนาสมรรถนะผู้เรียน

ส่งผลให้เกิดประโยชน์ที่ได้รับต่อผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ตลอดจนเป้าหมายสำคัญคือผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส ดังนี้

1. ด้านผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน

1.1 ครูผู้สอนเกิดวัฒนธรรมการทำงานร่วมกันแบบ SLC โดยครูและบุคลากรในเขตพื้นที่การศึกษามีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เกิดความตระหนักและมีสมรรถนะสูงขึ้นในการจัดการเรียนรู้ยืดหยุ่นเพื่อช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส

1.2 ครูผู้สอนมีนวัตกรรมการสอนเฉพาะบุคคล โดยครูสามารถสร้างแผนการจัดกิจกรรมที่ตอบสนองต่อผู้เรียนที่มีบริบทชีวิตยากลำบากได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ด้านผู้เรียน

2.1 การเข้าถึงโอกาสและความปลอดภัย ผู้เรียนที่ประสบภัยพิบัติหรือยากจนได้รับการปกป้องดูแล ปลอดภัย และสามารถกลับเข้าสู่ระบบการศึกษาได้อย่างต่อเนื่อง

2.2 ด้านสมรรถนะและการดำรงชีวิตในอนาคต ผู้เรียนเกิดสมรรถนะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะทักษะการปรับตัว ทักษะอาชีพขั้นพื้นฐาน และทักษะการจัดการตนเอง ทำให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณภาพและพึ่งพาตนเองได้แม้ในภาวะวิกฤต

บทสรุป

การขับเคลื่อนสถานศึกษาเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส จะสร้างให้เกิดจุดเปลี่ยนสำคัญและความเปลี่ยนแปลงในหลากหลายมิติจะสำเร็จได้ต้องอาศัยการบูรณาการภาคีเครือข่ายเชิงพื้นที่ ทั้งนี้ต้องมีผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีวัฒนธรรมความไว้วางใจ และมีพื้นที่ปลอดภัยสำหรับผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินงานให้เป็นไปอย่างราบรื่น รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ ดังนี้

1. บูรณาการข้อมูลและให้ความช่วยเหลือเชิงรุก โดยสร้างระบบฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ร่วมกัน โดยจัดตั้งศูนย์ข้อมูลและบูรณาการข้อมูลร่วมกับฝ่ายปกครองและสาธารณสุขในพื้นที่ เพื่อจำแนกและระบุพื้นที่โรงเรียนและผู้เรียนที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติหรือความยากจนอย่างแม่นยำ ทำให้จัดสรรงบประมาณ แผนการเรียนรู้ และมาตรการช่วยเหลือได้ทันทั่วถึงตรงตามบริบทของแต่ละพื้นที่

2. เพิ่มความยืดหยุ่นเชิงนโยบาย โดยออกมาตรการระดับเขตพื้นที่การศึกษาที่เปิดโอกาสให้โรงเรียนในพื้นที่ประสบภัยพิบัติหรือโรงเรียนที่มีเด็กยากจนรุนแรง สามารถจัดรูปแบบเวลาเรียน การใช้หลักสูตรที่มุ่งเน้นทักษะชีวิตและทักษะอาชีพที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน และปรับเปลี่ยนวิธีการวัดผลประเมินผลตามสภาพจริงได้ รวมถึงการอนุมัติการใช้งบประมาณพัฒนาคุณภาพให้ยืดหยุ่นตามความจำเป็นเร่งด่วนของพื้นที่

3. ประสานภาคีเครือข่าย ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางขับเคลื่อนเชิงนโยบายด้วยการ ทำข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) และจัดตั้งภาคีเครือข่ายร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการสนับสนุนงบประมาณอาหารกลางวัน พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในการดูแลสวัสดิภาพ และสาธารณสุขในการเยียวยาจิตใจผู้เรียนหลังได้รับภัยพิบัติ

4. ส่งเสริมเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต้องเป็นผู้ขับเคลื่อนการรวมกลุ่มของโรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษา ให้เกิดเป็นเครือข่ายโรงเรียนร่วมพัฒนา นำโรงเรียนที่เข้มแข็งด้านการจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้มาประกอบเป็นพี่เลี้ยงให้แก่โรงเรียนที่กำลังเผชิญวิกฤตจัดเวทีนิทรรศการความรู้ระดับเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อให้เกิดการถอดบทเรียนและแลกเปลี่ยนแนวปฏิบัติที่ดีในการดูแลผู้เรียนร่วมกัน

5. ส่งเสริมการนิเทศแบบร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมทำ ปรับกระบวนการทำงานของศึกษานิเทศก์และทีมบริหารในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ให้ลงพื้นที่ในฐานะพี่เลี้ยงเข้าไปร่วมสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาสในโรงเรียน ช่วยครูออกแบบนวัตกรรมกระบวนการเรียนรู้ยืดหยุ่น และร่วมสะท้อนคิดเพื่อเติมเต็มสมรรถนะให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาสามารถดำรงบทบาทผู้ช่วยเหลือผู้เรียนได้อย่างมั่นใจ

การขับเคลื่อนสถานศึกษาเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาสให้ประสบความสำเร็จและยั่งยืนนั้น สามารถทำให้เกิดประสิทธิผลโดยอาศัยกรอบแนวคิดใหม่ที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขับเคลื่อนการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อข้ามข้อจำกัดของนโยบายและการดำเนินการโดยส่วนกลาง มีผู้บริหารสถานศึกษาบริหารจัดการภายใต้แนวคิดโรงเรียนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในโรงเรียน เพื่อให้ครูเกิดแรงกระตุ้นให้ออกแบบการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อชีวิตของเด็กด้อยโอกาสได้อย่างแท้จริงนี้ ส่งผลให้การพัฒนาคุณภาพการศึกษาและคุณภาพชีวิตดำรงชีวิตในอนาคตได้อย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

บรรณานุกรม

- กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. (2561). *พระราชบัญญัติกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา พ.ศ. 2561*. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 135 ตอนที่ 33 ก, หน้า 1-19.
- ณกมล นกแก้ว. (2565). *แนวทางการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อขับเคลื่อนชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงพื้นที่* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ]. คลังปัญญาสถาบันอุดมศึกษาไทย.
- ณพัชร บรรลือ. (2568). การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารบริหารการศึกษาและนวัตกรรมการเรียนรู้*, 8(1), 112-125.
- บุญรอด ริมทอง และ สุธรรม ธรรมทัศนานนท์. (2566). กลยุทธ์การบริหารจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 11(7), 2853-2867.
- เพ็ญภักดี นิยมญาติ. (2566). *รูปแบบการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อขับเคลื่อนสถานศึกษาเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม]. คลังปัญญาสถาบันอุดมศึกษาไทย.
- ไพรวลัย ผลชู. (2561). การปฏิรูปการเรียนรู้เชิงพื้นที่โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 12(2), 55-66.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2560, 6 เมษายน). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. เล่ม 134, ตอนที่ 40 ก, หน้า 1-89.
- ศานติกรศรี วงศ์เขียว. (2568). *การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อขับเคลื่อนสถานศึกษาเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ในการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส*. *วารสารบริหารการศึกษา*, 15(2), 45-60.
- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2561, 13 ตุลาคม). ประกาศเรื่อง ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 135, ตอนที่ 82 ก, หน้า 1-75.
- อภิรดี แสงงาม, และสุชาดา บุปผา. (2565). *แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ระดับปฐมวัยในโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ*. *วารสารมจร อุบลปริทรรศน์*, 7(3), 923-930.
- Bielaczyc, K., & Collins, A. (1999). Learning communities in classrooms: A reconceptualization of educational practice. In C. M. Reigeluth (Ed.), *Instructional-design theories and models: A new paradigm of instructional theory* (Vol. 2, pp. 269-292). Lawrence Erlbaum Associates.
- Caldwell, B. J., & Spinks, J. M. (1998). *Beyond the self-managing school*. Routledge.

- Cheng, Y. C. (1996). *School effectiveness and school-based management: A mechanism for development*. Routledge.
- Duveneck, A. (2021). Futures of area-based initiatives in German education: results from a quantitative Delphi survey. *European Journal of Futures Research*, 9, Article 4, 1-16.
- Edley, N. (1992). Post-structuralism and the psychology of men: Bringing knowledge into the analysis of discourse. *Human Relations*, 45(1), 1-20.
- Halpin, D. (2008). In praise of wasting time in education: Some lessons from the Romantics. *Forum*, 50(3), 377–382.
- Sato, M. (2016). การปฏิรูปโรงเรียน: แนวความคิด “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” กับการนำทฤษฎีมาปฏิบัติจริง (กุลกัลยา ภูสิงห์, ผู้แปล). ปิโก (ไทยแลนด์).
- Sato, M. (2017). เรียนรู้จากข้อเท็จจริงของเด็กและห้องเรียน: การปฏิรูปโรงเรียนด้วยชุมชนแห่งการเรียนรู้ (จิตรรา แซ่เจี๋ย, ผู้แปล). สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).

**หลักเกณฑ์และวิธีส่งต้นฉบับ “บทความวิจัย” เพื่อลงพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร
ของสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย**

1. คำแนะนำทั่วไป

- 1.1 ต้องเป็น “บทความวิจัย” หรือ “บทความวิชาการ” ทางพระพุทธศาสนาหรือสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องในสาขาปรัชญา ศีลศาสตร์ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และสหวิทยาการทางด้านสังคมศาสตร์
- 1.2 ต้องเป็นบทความวิจัยที่ยังไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารใดมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างการรอผลการพิจารณาจากวารสารอื่น ๆ
- 1.3 รับผิดชอบบทความวิจัย (Research Article) และบทความวิชาการ (Academic Article) ภาษาไทยเท่านั้น
- 1.3 ต้องเป็นบทความวิจัยที่เขียนตามแบบ (Modeling) ที่กำหนดไว้
- 1.4 บทความวิจัยที่จะได้รับการตีพิมพ์ ต้องผ่านการตรวจสอบและประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิในเรื่องนั้น ถ้ามีการปรับปรุงแก้ไขก็ต้องแก้ไขก่อนจึงจะลงได้
- 1.5 การลงบทความในวารสารของสถาบันวิจัยญาณสังวรหรือไม่นั้นเป็นสิทธิ์ของสถาบันวิจัยญาณสังวร

2. การพิจารณาบทความวิจัยและบทความวิชาการ

- 2.1 กองบรรณาธิการแจ้งให้ผู้ส่งบทความวิจัยและบทความวิชาการทราบ เมื่อได้รับบทความเรียบร้อยแล้ว
- 2.2 กองบรรณาธิการตรวจสอบชื่อเรื่องบทความ รวมไปถึงเนื้อหาของบทความ โดยบทความนั้น ๆ ต้องสอดคล้องและเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของวารสาร
- 2.3 ในกรณีที่กองบรรณาธิการพิจารณาเห็นชอบรับบทความไว้พิจารณาตีพิมพ์ กองบรรณาธิการจะส่งบทความเพื่อทำการกลั่นกรองต่อไป โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้องอย่างน้อย 2 ท่าน ตรวจสอบคุณภาพของบทความว่าเหมาะสมหรือไม่ในการตีพิมพ์ โดยใช้วิธีการประเมินแบบผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อของแต่ละฝ่าย (Double Blinded Review)
- 2.4 เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิได้พิจารณากลับกรองบทความแล้ว กองบรรณาธิการจะตัดสินใจโดยอ้างอิงตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒินั้น ว่าควรได้รับการตีพิมพ์ หรือควรส่งกลับไปให้กับผู้ส่งบทความเพื่อแก้ไขก่อนพิจารณาอีกครั้ง หรือจะปฏิเสธการลงตีพิมพ์ในวารสาร
- 2.5 ผู้วิจัยต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กองบรรณาธิการกำหนด โดยผู้วิจัยต้องยินยอมให้บรรณาธิการแก้ไขความสมบูรณ์ของบทความก่อนเผยแพร่
- 2.6 การอนุมัติให้ลงตีพิมพ์ได้หรือไม่นั้น บรรณาธิการของวารสารถือเป็นที่สุด

3. การเตรียมบทความต้นฉบับ

- 3.1 เขียนตามแบบ (Modeling) ที่กำหนดไว้ เช่น ใช้กระดาษ A4 พิมพ์เต็มหน้าความยาว 7 – 9 หน้า และกั้นหน้าด้านบนกับด้านซ้าย เท่ากัน 1.5 นิ้ว ส่วนกั้นด้านขวาและด้านล่างเท่ากัน 1 นิ้ว และตารางให้มีขีดเส้นบนและล่างเท่านั้น เป็นต้น
- 3.2 ใช้แบบอักษร TH Sarabun New เท่านั้น

- 3.3 ชื่อเรื่อง และหัวข้อใช้ตัวอักษรขนาด 16 (ตัวหนา) จัดกึ่งกลาง
- 3.4 ชื่อผู้เขียนภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 16 pt. (ตัวหนา) จัดชิดขวา
- 3.5 ชื่อสังกัดหน่วยงานหรือมหาวิทยาลัยภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และ Corresponding Author, E-mail: ขนาดตัวอักษร 14 pt. (ตัวปกติ) จัดชิดซ้าย
- 3.6 หัวข้อ ได้แก่ บทคัดย่อ Abstract ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย วัตถุประสงค์ของการวิจัย ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย ผลการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย ข้อเสนอแนะ บรรณานุกรม / เอกสารอ้างอิง และคำขอบคุณ ขนาดตัวอักษร 16 pt. (ตัวหนา) จัดชิดซ้าย
- 3.7 ชื่อภาพ ขนาดตัวอักษร 16 pt. (ตัวหนา) ให้ระบุไว้ใต้ภาพ จัดกึ่งกลางหน้ากระดาษใต้ภาพ
- 3.8 หลักการอ้างอิงให้ใช้ “ระบบฝังใน” และตัวเลขให้ใช้ “ตัวเลขอารบิก” ที่เป็นสากล
- 3.9 เขียนตามแบบที่กำหนดไว้

4. ส่วนประกอบของบทความ

- 4.1 ชื่อเรื่องบทความ (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)
- 4.2 ชื่อผู้แต่งและหน่วยงานที่สังกัด (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)
- 4.3 บทคัดย่อ (Abstract) ความยาวไม่เกิน 250 คำ และคำสำคัญ (Keyword) ระหว่าง 3-5 คำ (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)
- 4.4 เนื้อหาบทความวิจัย ควรเป็นการนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้า ข้อค้นพบ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการมาอย่างเป็นระบบตามขั้นตอน โดยมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้
 - 4.4.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย (ความยาวประมาณ 2 ส่วน 3 หน้ากระดาษ A4)
 - 4.4.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย
 - 4.4.3 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย (อย่างน้อย 2 ข้อ)
 - 4.4.4 วิธีดำเนินการวิจัย (ความยาวประมาณ ครึ่งหน้ากระดาษ A4)
 - 4.4.5 ผลการวิจัย (ความยาวประมาณ 2 - 3 หน้ากระดาษ A4)
 - 4.4.6 สรุปผลการวิจัย (ความยาวประมาณ 2 ส่วน 3 หน้ากระดาษ A4)
 - 4.4.7 อภิปรายผลการวิจัย (ความยาวประมาณ 1 ส่วน 3 หน้ากระดาษ A4)
 - 4.4.8 ข้อเสนอแนะ
 - 4.4.9 บรรณานุกรม / เอกสารอ้างอิง (เฉพาะที่มีอ้างอิงในบทความวิจัยเท่านั้น)
 - 4.4.10 คำขอบคุณ
- 4.5 เนื้อหาบทความวิชาการ ควรมีการกำหนดประเด็นที่ต้องการอธิบายหรือวิเคราะห์อย่างชัดเจน โดยมีการวิเคราะห์ประเด็นที่ต้องการนำเสนอตามหลักวิชาการ โดยมีการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนจนสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ในประเด็นนั้น ๆ ได้ อาจเป็นการนำความรู้จากแหล่งต่าง ๆ มาประมวลร้อยเรียงเพื่อวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ โดยผู้ส่งบทความแสดงทัศนะทางวิชาการของตนไว้อย่างชัดเจน มีลำดับเนื้อหาและบทสรุปที่เหมาะสมเพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจได้ชัดเจน
 - 4.5.1 บทนำ (Introduction) หลักการและเหตุผล (Rationale) หรือความเป็นมาหรือภูมิหลัง (Background) หรือความสำคัญของเรื่องที่เขียน (Justification) วัตถุประสงค์เป็นการเขียนว่าในการ

เขียนบทความในครั้งนี้อาจต้องการให้อ่านให้ทราบเรื่องอะไรบ้าง คำจำกัดความหรือนิยามต่าง ๆ ที่ผู้เขียนเห็นว่าควรระบุไว้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่าน

4.5.2 เนื้อเรื่อง (Body) การจัดลำดับเนื้อหาสาระ การเรียบเรียงเนื้อหา การวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ การใช้ภาษา วิธีการนำเสนอ

4.5.3 ส่วนสรุป (Conclusions) บทความทางวิชาการที่ดีควรมีการสรุปประเด็นสำคัญ ๆ ของบทความนั้น ๆ ซึ่งอาจทำในลักษณะที่เป็นการย่อคือ การเลือกเก็บประเด็นสำคัญ ๆ ของบทความนั้น ๆ มาเขียนรวมกันไว้อย่างสั้น ๆ ท้ายบท

5. การเขียนเอกสารอ้างอิง

เอกสารที่นำมาอ้างอิงควรได้มาจากแหล่งที่มีการตีพิมพ์ชัดเจน อาจเป็นวารสาร หนังสือ หรือ อินเทอร์เน็ตก็ได้ ทั้งนี้ผู้พิมพ์เป็นผู้รับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารอ้างอิงทั้งหมด ในการเขียนเอกสารอ้างอิงใช้รูปแบบการเขียนอ้างอิงตามรูปแบบของ The American Psychological Association (APA, 6th Edition) โดยเนื้อหาเอกสารอ้างอิงแบ่งเป็น 2 ส่วนดังนี้

5.1 การอ้างอิงในเนื้อหา โดยระบุชื่อผู้แต่งและปีพิมพ์ ในกรณีอ้างอิงเนื้อหาโดยตรงหรือเป็นการคัดลอกข้อความบางส่วน ต้องระบุเลขหน้า โดยพิมพ์ต่อท้ายปีพิมพ์ คั่นด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) รูปแบบอ้างอิงมี 2 รูปแบบ ดังนี้

5.1.1 (ผู้แต่ง, ปีพิมพ์: เลขหน้า) ไว้ท้ายข้อความที่อ้างอิง เช่น

(วสันต์ ฉายศรีศรีกุล, 2561: 16-17)

5.1.2 ผู้แต่ง (ปีพิมพ์: เลขหน้า) กรณีมีการระบุชื่อผู้แต่งในเนื้อหาแล้ว ไม่ต้องระบุไว้ในวงเล็บท้ายข้อความที่อ้างอิงอีก เช่น

วสันต์ ฉายศรีศรีกุล (2561: 16) ได้ศึกษาถึง.....

5.2 การอ้างอิงท้ายบทความ โดยระบุชื่อผู้แต่งและปีพิมพ์ โดยรูปแบบอ้างอิงมีดังนี้

การอ้างอิงวารสาร

ชื่อผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร, เลขของปีที่(เลขของฉบับที่), เลขหน้า.

ตัวอย่าง

วสันต์ ฉายศรีศรีกุล. (2561). องค์ประกอบหลักในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนในจังหวัดนนทบุรี. วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 9(1), 38-48.

การอ้างอิงหนังสือ

ผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). ชื่อเรื่อง (พิมพ์ครั้งที่). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

สุวิมล ติรภานันท์. (2555). การวิเคราะห์ตัวแปรพหุในงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

การอ้างอิงวิทยานิพนธ์และปริญญาานิพนธ์

ผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). ชื่อเรื่อง (ปริญญาคุชฎบัณฑิต หรือ วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). ชื่อสถาบัน,สถานที่พิมพ์.

ตัวอย่าง

วสันต์ ฉายรัศมีกุล. (2561). ผลของความแตกต่างทางเพศและบุคลิกภาพในผู้ใหญ่ตอนต้นที่มีต่อเสียงดิจิทัลที่เราอารมณ์ด้านความประทับใจ: การศึกษาเชิงพฤติกรรมและคลื่นไฟฟ้าสมองสัมพันธ์กับเหตุการณ์ (ปริญญาคุชฎบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.

การอ้างอิงรายงานการวิจัย

ผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). ชื่อเรื่อง (รายงานผลการวิจัย). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

วสันต์ ฉายรัศมีกุล. (2561). องค์ประกอบหลักในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนในจังหวัดนนทบุรี. (รายงานผลการวิจัย). นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

เอกสารอิเล็กทรอนิกส์

ผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). ชื่อบทความ. สืบค้น วัน เดือน ปี, จาก <http://www.xxxxxxxxxxx>

ตัวอย่าง

สุรัชย์ เลียงบุญเลิศชัย. (2554). จัดระเบียบสำนักงานทนายความ. สืบค้น 21 มิถุนายน 2554, จาก <http://www.lawyerscouncil.or.th/2011/index.php?name=knowledge>

หนังสือพิมพ์

ผู้แต่ง. (ปีพิมพ์, วัน เดือน). ชื่อบทความ. ชื่อหนังสือพิมพ์, น. หรือ p. หรือ pp. เลขหน้า.

ตัวอย่าง

วรินทร์ ตรีโน. (2554, 28 เมษายน). ห่วงเงินทุนไหลเข้า. มติชน, น. 15.

6. การส่งต้นฉบับ

ให้ส่งบทความวิจัยต้นฉบับทั้งไฟล์ Word และ PDF ผ่านระบบ THAIJO ของวารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/yri> เท่านั้น

ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) ขนาดตัวอักษร 16 pt.

ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ) ขนาดตัวอักษร 16 pt.

ชื่อ-สกุล ผู้วิจัย¹, ชื่อ-สกุล ผู้วิจัย², ชื่อ-สกุล ผู้วิจัย³ ขนาดตัวอักษร 16 pt.

ชื่อ-สกุล ภาษาอังกฤษ¹, ชื่อ-สกุล ภาษาอังกฤษ², ชื่อ-สกุล ภาษาอังกฤษ³ ขนาดตัวอักษร 16 pt.

ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ.....

บทคัดย่อ

ย่อหน้า 0.63 นิ้ว ขนาดตัวอักษร 16 pt. (ไม่เกิน 250 คำ)

[illegible]

คำสำคัญ : 1. 2. 3. (ระหว่าง 3-5 คำ)

ABSTRACT

ย่อหน้า 0.63 นิ้ว ขนาดตัวอักษร 16 pt.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX
XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX
XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX
XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

1 วุฒิต่างธรรม.....ทางโลก ตำแหน่ง.....หน่วยงาน.....ขนาดตัวอักษร 14 pt. (ภาษาไทย)
 วุฒิต่างธรรม.....ทางโลก ตำแหน่ง.....หน่วยงาน.....ขนาดตัวอักษร 14 pt. (ภาษาอังกฤษ)
 2 วุฒิต่างธรรม.....ทางโลก ตำแหน่ง.....หน่วยงาน.....ขนาดตัวอักษร 14 pt. (ภาษาไทย)
 วุฒิต่างธรรม.....ทางโลก ตำแหน่ง.....หน่วยงาน.....ขนาดตัวอักษร 14 pt. (ภาษาอังกฤษ)
 3 วุฒิต่างธรรม.....ทางโลก ตำแหน่ง.....หน่วยงาน.....ขนาดตัวอักษร 14 pt. (ภาษาไทย)
 วุฒิต่างธรรม.....ทางโลก ตำแหน่ง.....หน่วยงาน.....ขนาดตัวอักษร 14 pt. (ภาษาอังกฤษ)
 Corresponding author; Email: xxxxxxxxxxx (ต้องเป็นอีเมลที่ติดต่อตลอดจนกว่าจะตอบรับการตีพิมพ์บทความ)
 (Received: xxxxxxxxxxx; Revised: xxxxxxxxxxx; Accepted: xxxxxxxxxxx;)

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย (ความยาวประมาณ $\frac{2}{3}$ หน้ากระดาษ A4)

[illegible]

[illegible]

5. ผลการวิจัย (ความยาวประมาณ 2-3 หน้ากระดาษ A4)

ย่อหน้า 0.63 นิ้ว ขนาดตัวอักษร 16 pt. ประกอบด้วยตาราง / รูปภาพ / แผนภูมิ ประกอบ ถ้าวิจัยเชิงคุณภาพให้ใส่รูปภาพ 1 – 2 รูป

[illegible]

[illegible]

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍ
ကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍ
ကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍကဏ္ဍ

ย่อหน้า 0.63 นิ้ว ขนาดตัวอักษร 16 pt.

ကကက
ကကက
ကက

ย่อหน้า 0.63 นิ้ว ขนาดตัวอักษร 16 pt.

ကကက
ကကက
ကက

ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) ขนาดตัวอักษร 16 pt.

ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ) ขนาดตัวอักษร 16 pt.

ชื่อ-สกุล ผู้วิจัย¹, ชื่อ-สกุล ผู้วิจัย², ชื่อ-สกุล ผู้วิจัย³ ขนาดตัวอักษร 16 pt.

ชื่อ-สกุล ภาษาอังกฤษ¹, ชื่อ-สกุล ภาษาอังกฤษ², ชื่อ-สกุล ภาษาอังกฤษ³ ขนาดตัวอักษร 16 pt.

ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ.....

บทคัดย่อ

ย่อหน้า 0.63 นิ้ว ขนาดตัวอักษร 16 pt. (ไม่เกิน 250 คำ)

A repeating pattern of black dots arranged in horizontal rows.

คำสำคัญ : 1. 2. 3. (อย่างน้อย 3 คำ)

ABSTRACT

ย่อหน้า 0.63 นิ้ว ขนาดตัวอักษร 16 pt.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX
XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

1 วุฒิต่างธรรม.....ทางโลก ตำแหน่ง.....หน่วยงาน.....ขนาดตัวอักษร 14 pt. (ภาษาไทย)
 วุฒิต่างธรรม.....ทางโลก ตำแหน่ง.....หน่วยงาน.....ขนาดตัวอักษร 14 pt. (ภาษาอังกฤษ)
 2 วุฒิต่างธรรม.....ทางโลก ตำแหน่ง.....หน่วยงาน.....ขนาดตัวอักษร 14 pt. (ภาษาไทย)
 วุฒิต่างธรรม.....ทางโลก ตำแหน่ง.....หน่วยงาน.....ขนาดตัวอักษร 14 pt. (ภาษาอังกฤษ)
 3 วุฒิต่างธรรม.....ทางโลก ตำแหน่ง.....หน่วยงาน.....ขนาดตัวอักษร 14 pt. (ภาษาไทย)
 วุฒิต่างธรรม.....ทางโลก ตำแหน่ง.....หน่วยงาน.....ขนาดตัวอักษร 14 pt. (ภาษาอังกฤษ)
 Corresponding author; Email: xxxxxxxxxxx (ต้องเป็นอีเมลที่ติดต่อตลอดจนกว่าจะตอบรับการตีพิมพ์บทความ)
 (Received: xxxxxxxxxxx; Revised: xxxxxxxxxxx; Accepted: xxxxxxxxxxx;)

การอ้างอิงหนังสือ

ผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). ชื่อเรื่อง (พิมพ์ครั้งที่). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

สุวิมล ติรกานันท์. (2555). การวิเคราะห์ตัวแปรพหุในงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

การอ้างอิงวิทยานิพนธ์และปริญญาานิพนธ์

ผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). ชื่อเรื่อง (ปริญญาคุชฎีบัณฑิต หรือ วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). ชื่อสถาบัน, สถานที่พิมพ์.

ตัวอย่าง

วสันต์ ฉายรัศมีกุล. (2561). ผลของความแตกต่างทางเพศและบุคลิกภาพในผู้ใหญ่ตอนต้นที่มีต่อเสียงดิจิทัลที่เร้าอารมณ์ด้านความประทับใจ: การศึกษาเชิงพฤติกรรมและคลื่นไฟฟ้าสมองสัมพันธ์กับเหตุการณ์ (ปริญญาคุชฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.

การอ้างอิงรายงานการวิจัย

ผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). ชื่อเรื่อง (รายงานผลการวิจัย). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

วสันต์ ฉายรัศมีกุล. (2561). องค์ประกอบหลักในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนในจังหวัดนนทบุรี. (รายงานผลการวิจัย). นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.